

نعت داچانن

(پنجابی نعتیہ دیوان)

محسن اعجاز سیفی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نعت و احسان

(پنجابی نعتیہ دیوان)

محسن اعجاز سیفی

سبھے حق صاحبزادہ حافظ ریحان احمد

سیفی دے راکھویں نیں

نال کتاب :	نعت دا چائن
شاعر داناں :	محسن اعجاز سیفی
طبع اول :	2023ء
پروف ریڈنگ :	حکیم حافظ منظور حسین، قاری محمد رمضان سیفی، علامہ جنید رضا سیفی
چھاپن ہار :	راشد حسین
نظر ثانی :	مفتی لقمان رضا
کمپوزنگ :	مستنصر حسین شوق
سرورق :	زبیر حسن
قیمت :	500 روپے

Naat Da Chanan

by

Mohsin Ijaz Saifi

ISBN: 978-969-2211-34-5

الہتمام اشاعت

مہن گرافکس اینڈ پبلیشرز

Mob:0306-5267717, 0325-6177717

E-mail:rashidh30@gmail.com

چڑھاوا

پیر طریقت، رہبر شریعت، مجسمِ عشقِ مصطفیٰؐ
پیکرِ حسن و وفا، صاحبِ نگاہِ ولیِ گر
حضرت علامہ مولانا

محمد ظفر عباس محمدی سیفی صاحب

دے ناں

جہاں دی نظر نے میرے جے کنیاں گمراہواں نوں

سرکارِ صلی اللہ علیہ وسلم ادا کئی بنا چھڈیا

لکھاری دا تعارف

- اصلی ناں : صدی احمد
 قلمی ناں : محسن اعجاز سیفی
 تخلص : اعجاز
 پیدائناں : محمد اقبال
 قوم : سرویا
 تعلیم : بی اے
 پتہ : چک نمبر 277 گ ب تحصیل جڑانوالہ ضلع فیصل آباد
 رابطہ : 0345-5085794
 رُجھان : امامت، خطابت، نعت نگاری، سلسلہ سیفیہ ولوں خلافت، ہفتہ وار، مہینہ وار محفلاں تے ہر روز فجر دی نمازتوں بعد پنجابی وچ بیان۔
 چھپیاں کتاباں : ”نعت دے دیوے“ (31 مستعمل زناں تے ڈھیر ساریاں صنعتاں نال پنجابی نعتیہ ادب وچ پہلی کتاب)
 ان چھپیاں کتاباں : نعت دا چانن (52 اکھر پٹی تے 100 توں ودھ صنعتاں نال پنجابی تاریخ دا پہلا نعتیہ دیوان)

لکھاری دے ایوارڈ:

- ۱۔ پاکستان رائٹرز گلڈ ایوارڈ
 - ۲۔ تقیبی ادبی ایوارڈ
 - ۳۔ جگت پنجابی ایوارڈ
 - ۴۔ الفانوس ادبی ایوارڈ
 - ۵۔ بشیر رحمانی ادبی ایوارڈ
 - ۶۔ مہکاں ادبی ایوارڈ
 - ۷۔ سخن وادی انٹرنیشنل ایوارڈ
 - ۸۔ بھیل انٹرنیشنل ادبی ایوارڈ
 - ۹۔ دل دریا پاکستان ادبی ایوارڈ
 - ۱۰۔ مولا شاہ ایوارڈ
 - ۱۱۔ فیروز ناطق خسر ایوارڈ
 - ۱۲۔ تقیبی کاروان ادب فیصل آباد لوں یادگاری شیڈ
 - ۱۳۔ فقیر مصطفیٰ امیر نعت ایوارڈ
- ہوروی دکھو کھ تنظیمیاں ولوں سرٹیفکیٹ تے سنداں

.....﴿فہرست﴾.....

- کچھ اپنے ولوں..... محسن اعجاز ----- 11
- محسن اعجاز دی خاص عقیدت دا اظہار ”نعت دا چائن“..... مفتی محمد لقمان رضا ----- 13
- پنجابی نعتیہ ادب وچ محسن اعجاز دی ”نعت دا چائن“ دا اشکارا..... ڈاکٹر احسان اللہ طاہر ----- 14
- صنعت تجنیس تے محسن اعجاز دا اعجاز..... پروفیسر ریاض احمد قادری ----- 34
- جدید پنجابی نعت تے محسن اعجاز..... مستنصر حسین شوق ----- 58
- ❖ خیال جاتوں مدینے بہار بن کے آ ----- 65
- ❖ کراں قبول میں دنیا! جواب جالے آ ----- 66
- ❖ پھڑکے بہاراں دا قلم لکھیا ہوا یا مصطفیٰ ----- 67
- ❖ دلوں، جانوں وی پیراے توں بناں میرا تے نہیں سرنا ----- 68
- ❖ کملی وچ کی شان سجا کے لے آیا ----- 69
- ❖ رُت آگئی عروج دی موسم گیا زوال دا ----- 70
- ❖ آپ دے درد، آ، دے دوا ----- 71
- ❖ رُس گیا اے خدا سو ہنیا چا چا مٹا ----- 72
- ❖ منہ مرا جد مدینے دے ول مڑ گیا ----- 73
- ❖ شعر گل میرے لگ ڈھائیں نت ماردا میرا سو ہنیا پتہ نہیں کدوں آوے گا ----- 74
- ❖ مرے آقا تری محفل مرا گھر مست کر چھڈیا ----- 75
- ❖ نعت کعبہ تے سجدے قلم ہو گیا ----- 76
- ❖ آقا خیال مست اے تیرے خیال دا ----- 77
- ❖ براویلا بن کے بھلا آ گیا ----- 78
- ❖ اج نعت دی زمین تے آسمان بولدا ----- 79
- ❖ یارسول اللہ دہائی دین امت دے گلاب ----- 80
- ❖ جدوں نعت لکھناں قلم دی ٹھرے چپھ ----- 81

- ❖ 82 ----- دل بناں آپ توں کردانہ کسے تھاں تے چپ
- ❖ 83 ----- بے تسیں آکھوتے دل مار کے پیراں نوں چھ
- ❖ 84 ----- مزا اوندا مینے وچ بلا کے تے لکھوئندے نعت
- ❖ 85 ----- شکر لکھ لکھ جو قلم چم لئے نعتاں دے ہتھ
- ❖ 86 ----- دل نگر مازغ دی اکھ دے اشارے آن ہٹ
- ❖ 87 ----- بے مثل دے بے مثل بنائے میں خدا ہوٹھ
- ❖ 88 ----- مرض ہر دی دواتوں کہہ نبی وارث خدا وارث
- ❖ 89 ----- عرب دے لوک سارے سی جفاواں دے بھرے چچ
- ❖ 90 ----- چراغ حق دے بلے تے گئے ہنیرے کجھ
- ❖ 91 ----- کدی تے نعت دی اے عشق آکے تے سکھا جاچ
- ❖ 92 ----- آپ دے عشق دے بارے نہ کنارے توں پچھ
- ❖ 93 ----- زلف و ایس قلم دی تے قلمدان دی روح
- ❖ 94 ----- عشق دی کھیڑ رچا کے تے بھالے دوزخ
- ❖ 95 ----- رکھ یاد ادب نال نبی یاد خدا یاد
- ❖ 96 ----- عرش صدیاں داسفر آپ دے لختے دا پدھ
- ❖ 97 ----- چن ایس لئی ویکھ لے انگلی تے پیا کھیڈ
- ❖ 98 ----- وساکھ وچ مدینے نوں زمانے دی زیارت کڈھ
- ❖ 99 ----- جان توں رکھدے مدینے دا جو دیدار لذیذ
- ❖ 100 ----- گنہگار آں میں توں شاہا کرم کر
- ❖ 101 ----- کون دے سے بھلا مصطفیٰ دی نظر
- ❖ 102 ----- خنی دی یاد وچ جدوی گدا دی اکھ پئی درھ
- ❖ 103 ----- مرے آقا کیویں چاواں پہاڑ
- ❖ 104 ----- کجھ ناں ہور ترانہ پڑھ
- ❖ 105 ----- ادا ہوندی رہندی وفادی نماز
- ❖ 106 ----- اوہ دین جد نواز گنہگار کہن بس
- ❖ 107 ----- پڑھے نعت دل میرے اندر بڑا خوش

- ❖ 108 ----- مازاغ دے نیناں دے نیں مے خار بڑے خاص
- ❖ 109 ----- اس زمانے دی ساری فضا دی نبض
- ❖ 110 ----- جو کہوے مصطفیٰ دی شریعت غلط
- ❖ 111 ----- اج نعت دی زمین تے وکھرے اگائے لفظ
- ❖ 112 ----- سونے دی محفل کر چھڈ دی بہوں دور بلاواں دا مجمع
- ❖ 113 ----- چن، ستارے تے ایہ سورج لشکر، سارے چراغ
- ❖ 114 ----- اے نظر ویکھ ادب نال نظار اہے صاف
- ❖ 115 ----- نبی دے نال کی دساں ہے کی میرا تعلق
- ❖ 116 ----- من ہار گیاں آن کے دل ٹھار نبی پاک
- ❖ 117 ----- خدا کیڈا سو ہنا بنایا ترا مکھ
- ❖ 118 ----- آپ نوں پھبدی اے واہ واہ امامت دی پگ
- ❖ 119 ----- کدوں ہتھ مرے دل تے رکھیا تری تاگھ
- ❖ 120 ----- رکھ لوو جلمری سرکار تسیں ہو لچپال
- ❖ 121 ----- جدوں دھپ تے آن آقا کھلو سر تے جان بدل
- ❖ 122 ----- نبی پاک دے درنوں چمن گئے بلھ
- ❖ 123 ----- کونین نیں غلام تے آقا نبی کریم
- ❖ 124 ----- مرے ساہ دن رات پیتی کھلا تمھ
- ❖ 125 ----- ہوسی کرم میں آکھساں پھبے اے نہ نین
- ❖ 126 ----- نور، نور لے آیا جیساں دا بڑا چانن
- ❖ 127 ----- ہووے قضا نہ حج کتے ڈردا ہمیش ہاں
- ❖ 128 ----- جھوک بختاں دی ویسومری سرکار کدوں
- ❖ 129 ----- دلوں پکھیاں ہنیرے چاگئے نیں
- ❖ 130 ----- آؤ حضور آؤ اج درد کہوے چھلک لوں
- ❖ 131 ----- نعت پڑھیے زوال اوندا نہیں
- ❖ 132 ----- آقا دے آکھے لگ ناں بنھ
- ❖ 133 ----- ادب دے لب تے نعت نوں سجا لوو سجا لوو

- ❖ میری حیاتی دے بنے دن رات بادشاہ ----- 134
- ❖ آوے خیال جدوی کہ آقا پڑھی عشاء ----- 135
- ❖ آئے نبی کمال دی معراج ہوگئی ----- 136
- ❖ ویکھ کے مصطفیٰ آکھدی ----- 137
- ❖ دل آکھدا نبی نبی کردار ہواں مرے نبی ----- 138
- ❖ ویکھدا دل کی جگ بے وفادی گئی ----- 139
- ❖ نین مرے پیریں ترے ساہ جدا ہون کدی ----- 140
- ❖ آپ آئے، وفا بے وفا کج لئے ----- 141
- ❖ کدی دکھ نصیب دی رانی دی پریشان زلف سنوار دے ----- 142
- ❖ دل تڑٹ کے چور ہو یا صبر کوٹھے ڈھہہ گئے ----- 143
- ❖ بھر سارا میرا شادا اصلداے ----- 144
- ❖ ساہ ہر بے حساب چہمداے ----- 145
- ❖ فدا جس توں زمانہ اے نظر تیری نظر ہے ----- 146
- ❖ جدے سرکار دی مرضی مہاراں موڑ دیوے ----- 147
- ❖ تُو پوئیں چندے! قضائے آلوے ----- 148
- ❖ انوار کون ویکھے اُس پار مصطفیٰ دے ----- 149
- ❖ کرم بن کے عطا بن کے وفاواں دی گھٹا بن کے ----- 150
- ❖ نعت چھم چھم کے سدا ایہ وی پڑھی رکھداے ----- 151
- ❖ نبی دے درتوں جدوں وار کے نگاہ تڑے ----- 152
- ❖ بس اک جھلک دے بھکھے گنہگار آگئے ----- 153
- ❖ جو اکھ توں پیندا ایہوای کہند اکمال ساتی کمال کردے ----- 154
- ❖ آقا تیری یادو چالے اکھیاں دے ----- 155
- ❖ اس نظر نوں گدا ویکھدے رہ گئے ----- 156

کچھ اپنے ولوں

”جہڑا بندیاں دا شکر ادا نہیں کردا اوہ اللہ دا وی شکر ادا نہیں کردا“ (الحديث)

لکھن لئی بہوں کچھ اے پر میں اتھے صرف اپنے مرشد کریم دی اوس ہلا شیری دا ذکر کراں گا جیس دے کارن مینوں اللہ پاک نے ایہہ نعتاں دادیوان سجاون دی توفیق تے ہمت بخشی۔ میری پہلی کتاب ”نعت دے دیوے“ چھپ کے منظر عام تے آئی تے اوس کتاب ڈاڈا اناں کھٹیا۔ اوس کتاب دے صدقے اللہ پاک نے مینوں بڑا عزتیاں نال نوازیا۔ پورے جگ مینوں آدر تے مان بخشیا۔ اوس کتاب وچ لکھیاں نعتاں میرے مرشد خانہ تے پڑھیاں جانیاں نیں۔ میرے مرشد کریم میری اوس پہلی کھٹی نوں ویکھ کے بہوں راضی ہوئے۔ جتھے اوہناں مینوں ڈھیر دعاواں نال نوازیاں اوتھے نال ای حوصلہ افزائی دے طور تے آکھن لگے کہ ہک ہور کتاب ہونی چاہیدی اے جہڑی پہلی توں وی ودھ ہووے۔ مرشداں دے حکم ہوون دی ڈھل ہائی کہ ٹھیک اک مہینے دے وچ ایہہ نعتاں دادیوان مکمل ہو گیا۔ میرا ایس وچ کوئی کمال نہیں اے۔ میں ایس نعتاں دے دیوان نوں اپنے مرشد کریم دی کرامت سمجھداں۔ اللہ پاک نے وی انج خاص رحمتاں نچھاور کیتیاں کہ ایس نعتیہ دیوان دی ہر نعت شریف توں پہلاں دونفل نماز ادا کیتی تے پھر لکھی گئی اے۔ میں اپنے ماں باپ دادل دیاں ات ڈونگیاں توں شکر گزار آں جہناں دیاں دعاواں تے ہر قسم دا تعاون ہر ویلے میرے نال رہندا اے، اللہ سو ہنا میرے ماں باپ نوں صحت تندرستی آلی لمبی جیاتی بخشے۔

اللہ پاک دا لکھ لکھ شکر اے کہ اوس کریم ذات نیں محمد عربی صلی اللہ علیہ وسلم دا امتی بنایا، پھر جے مرشداں دی نسبت نال نوازیہ جہناں دی ولی گرنگہ سانوں سدھے راہ تے ٹرن دے قابل بنایا۔ کرم تے کرم ایہہ کہ مینوں ”نعت دے دیوے“ روشناون مگروں ”نعت دا چانن“ کھلارن دی توفیق عطا فرمائی۔

میں اُچھ نال مان جوگ محترم جناب پروفیسر احسان اللہ طاہر صاحب دادلوں مشکور تے ممنون آں جہناں ایس نعتیہ دیوان تے تنقیدی، تحقیقی تے تعارفی دیباچہ لکھ کے میرا مان ودھایا، نال ای اپنے محسن جناب پروفیسر ریاض قادری صاحب نوں وی سلام پیش کرنا جہناں ایس دیوان نوں چھاپن لئی ساڈی ہر حوالے نال رہنمائی کیتی تے بھرواں مضمون لکھ کے اپنیاں محبتاں ساڈے نال سانجھیاں کیتیاں۔

میں اوہناں سارے بیلیاں دا ذکر وی ضروری سمجھداں جہناں کسے وی رنگ نال ایس سوہنی تے سنکھی کوشش وچ ہتھ وٹڈایا، جہناں وچ خاص کر میرے پنڈ دی صوفی برکت آلی مسیت دی کمیٹی دے سارے ممبر تے استاد رائے ظفر ہارون صاحب، استاد رائے خان بہادر صاحب، استاد غلام مصطفیٰ آزاد نقیبی صاحب، استاد منور شکیل صاحب، استاد حکیم افضل مراد صاحب، بابا نور محمد سیفی صاحب، رائے امجد ہارون صاحب (وارڈن انسپکٹر)، شہزادہ تبسم یار صاحب، عدنان ناصر صاحب، حافظ منظور صاحب، رائے ناصر جمیل صاحب، رائے محمد سلیم سیفی صاحب، قاری محمد رمضان سیفی صاحب، حضرت علامہ جنید رضا سیفی صاحب، محمد آصف رضا سیفی صاحب، محمد ناصر اقبال پاندھا صاحب، دے ناں قابل ذکر نیں۔

اخیر تے اپنے شاگرد مستنصر حسین شوق دادلوں مشکور آں جہند اہر حوالے نال تعاون شامل حال رہیا۔ میں دعا کرنا کہ سوہنے محمد عربی صلی اللہ علیہ وسلم دا سوہنا رب ایہناں سارے بیلیاں دی حیاتی وچ سکھاں دادیو ابالی رکھے۔ آمین۔

اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْنَا عَلٰى مَدْحِ النَّبِيِّ الْكَرِيْمِ عَلَيْهِ التَّحِيْتَةُ وَالتَّسْلِيْمُ۔

محسن اعجاز سیفی

محسن اعجاز دی خاص عقیدت دا اظہار ”نعت دا چانن“

اللہ سبحانہ و تعالیٰ دے پیارے محبوب ﷺ دی تعریف و توصیف داناں نعت اے بلکہ خود ساڈے آقا و مولیٰ ﷺ داناں مبارک ہی آپ دی نعت اے، جہید ا معنی ہے، الذی محمد حمد کثیراً، اوہ ہستی پاک جہیدی سب تو زیادہ تعریف بیان کیتی گئی۔ اسے سلسلے دی اک خوبصورت کڑی ”نعت دا چانن“ وی ہے جس دے وچ آقائے دو جہاں ﷺ دی بارگاہ دے آداب نوں ملحوظ رکھ دیا ہو یاں پنجابی دے نعت گو شاعر جناب محسن اعجاز ہوراں نے اپنی خاص عقیدت دا اظہار کیتا اے۔ فقیر پر تقصیر اس کتاب دا مطالعہ کیتاے، تے اس نتیجے تے پہنچیا کہ اے کتاب اللہ تعالیٰ تے اوہدے سوہنے محبوب ﷺ دے احکام تے محبت دے مطابق ترتیب دتی گئی اے۔

اللہ تعالیٰ اپنے مصطفیٰ کریم ﷺ دے صدقے نال اپنی بارگاہ وچ قبول فرمائے۔
آمین بجاہ النبی الامین ﷺ

مفتی محمد لقمان رضا

اسلامک ریسرچر 92News HD Plus

اینٹر اسلامک پروگرام یاد الہی

9 News HD & Radio Tufians FM 96.6

پنجابی نعتیہ ادب وچ محسن اعجاز دی ”نعت دا چانن“ دا الشکارا

پنجابی زبان تے ادب نال پیار کرن والیاں نوں ایس گل دا ڈاڈا اہڈا احساس ہو گیا اے کہ جے پنجابی زبان نوں زندہ رکھنا ایس، ایہنوں گھر گھر پڑھی جان والی زبان بنانا ایس تے فیراہدے وچ دینی، مذہبی تے اسلامی ادب نوں چوکھا لکھنا پوے گا۔ ایہو وجہ اے کہ اجو کے سہ وچ نعتاں دیاں کتاباں، نعتیہ تنقیدی تے تحقیقی مضمون، حمدیہ دیوان تے حمد و نعت بارے خاص نمبر خاص طور تے شائع کرنا دا اہتمام کیتا گیا اے۔ ایس دے نال نال جدوں دے پنجابی نعتیہ دیوان چھپ کے سامنے آرہے نیں تہوں دی نعت وچ فکری تے فنی وسعت دے نال نال کجھ ایسے باخبر، سمجھدار، باعمل تے شریعت نوں جان بچھن والے لوک وی ایس پاسے ول آئے نیں۔

جے اے تک دی پنجابی نعتیہ تاریخ ول جھات پائیے تے ”نعت دا چانن“ ہتھلا دیوان کڈھ کے ایہدے وچ پنج دیوان ہور نظریں آؤندے نیں جیہڑے واریستی کجھ ایسراں نیں:

- 1- سیدنا احمد، ریاض مجید، فیصل آباد، نعت اکادمی، 1419 ہجری، 1998ء
- 2- نعتاں داخل، ڈاکٹر حفیظ احمد، لاہور، بزم مولا شاہ، 2019ء
- 3- نوری طاق، بشیر حسین ناظم، لاہور، کرماں والا بک شاپ، 2014ء
- 4- ساجد دی عقیدت، محمد ساجد ڈھلوں نوری، شیخوپورہ، امامیہ کالونی تحصیل فیروز والا، 2015ء
- 5- درود آکھاں سلام آکھاں، محمد اقبال عجمی، گوجرانوالہ، فروغ ادب اکادمی، 2019ء

ہن ایہناں دیواناں دا کجھ مختصر جہیا فکری جائزہ لیندے آں۔ ریاض مجید ہوران
 150 کھر پٹی دے نال 117 نعتاں لکھیاں نیں جہناں وچوں 11 نعتاں غیر مردف
 نیں۔ اوہناں نے ”ح“ تے ”ذ“ نال کوئی نعت نہیں لکھی۔ دیوان دے مڈھ وچ دو
 حمداں وی شامل نیں۔ ہوسکد اے اوہناں دا خیال ہووے کہ ”ح“ نال تے ”ذ“ نال
 پنجابی وچ کوئی اکھر نہیں بن دے یاں اوہناں کولوں بھل ہو گئی ہووے۔ چلو ”بھل
 بھلیکھے تے اللہ لیکھے“ ایسراں اک تھاں تے ”م“ دی ردیف وچ اوہناں دو نعتاں ”ذ“
 دی ردیف دیاں واڑ دیتاں نیں جہیڑی کہ کمپوزنگ تے ترتیب دی غلطی وی ہوسکدی
 اے۔ اک تھاں تے شاعرنوں حاشیہ لکھنا پیا اے جتھے اوہناں لفظ گھڑیا اے۔ اوہناں
 ”ژ“ دی ردیف بھاون کارن لفظ ”باژ“ نوں باج بمعنی خراج ورتیا اے تے لکھیا اے
 کہ پنجابی ایس نوں ایسراں بول دے نیں۔ ویسے جے دو جے 2 اکھراں وانگوں ایہہ
 ردیف وی نہ آؤندی تے کی سی۔ دیوان تے فیروئی مکمل سی۔ اوہناں کول پنجابی دیاں
 خالص ترکیباں نیں جیویں گنہ وچ بھجیا پنڈا، موت دی تریلی۔ تصوف تے سیانف
 دیاں گلاں دے نال نال عرضی حوالے نال اوہناں دی نعت وچ اک کھلار اے۔
 سیرت تے شمال دے حوالے نال وی اوہناں دے مضمون سوہنے نیں۔

”نعتاں دا محل“ ڈاکٹر حفیظ احمد ہوراں دا نعتیہ دیوان اے۔ ایہدے وچ
 اوہناں 150 اکھراں دے ردیف نال 99 نعتاں لکھیاں نیں۔ اتے تن حمداں وکھریاں
 نیں۔ جہناں وچوں 41 نعتاں غیر مردف نیں۔ موصوف نے اتے اوہناں دے
 دیباچہ نگاراں نے وی ایس نوں پہلا دیوان لکھیا اے جہڑا کہ تحقیق پاروں غلط ثابت
 ہو یا۔ ڈاکٹر ہوراں ”رھ“، ”ز“، ”تے“ ”ژ“ دے اکھراں نال کوئی ردیف نہیں بنائی۔ ہو
 سکد اے اوہناں نوں بھل لگی ہووے تے ایہہ اکھر رہ گئے ہوون۔ ڈاکٹر حفیظ
 ہوراں نیں اپنے ایس دیوان وچ اک نعت بغیر مطلع توں وی لکھی اے، اوس نعت
 دا پہلا شعر ویکھو:-

بند مٹھی وچ کلمہ پڑھیا کنکراں اکسے تار

چن دوکھن ہو یا اے میرے آقا دا اعجاز

ڈاکٹر ہوراں کنیاں تھانواں تے مقطع وچ اپنا تخلص نہیں ورتیا۔ آپ نے اپنی نعت دے موضوع نوں کھلار دیوں دی کوشش کیتی اے۔ آپ دی نعت وچ امام حسینؑ تے اہل بیٹ دی محبت دے جھلکارے وی مل دے نیں۔

تیسرا دیوان بشیر حسین ناظم ہوراں دا اے۔ اوہناں 37 اکھر پٹی نال 112 تخلیقاں پیش کیتیاں نیں جہناں وچوں دوہراں، اک نعتیہ کافی، اک تضمین ”اج سکہ متراں دی ودھیری اے“ تے نال میاں محمد بخش دے شعراں دے ٹوٹے ملا کے شعر لکھے نیں۔ ایسراں 3 نظماں نیں حضرت ابوبکر صدیقؓ، حضرت عمر فاروقؓ تے حضرت عثمانؓ بارے۔ 2 حضرت امام حسینؑ ہوراں لئی نیں تے اک بند داتا گنج بخشؒ ہوراں بارے وے۔

تے اک وچ نظم اے۔ ایسراں اوہناں دیاں 112 نعتاں وچوں کل 100 باقی بچ دیاں نیں جہیڑیاں کہ خالص نعتیہ دیوان دیاں نعتاں نیں جہناں وچوں 42 غیر مردف نیں۔ ایس کتاب دی ترتیب دے حوالے نال اکھراں دی واریستی غلطی نوں اسیں کدے وی بشیر حسین ناظم ہوراں دی غلطی نہیں آکھ سکدے کیوں جے ایہ کتاب اوہناں دے مرن توں مگروں اوہناں دے پتر احمد محمود الزماں ہوراں مرتب کیتی سی۔ ناظم ہوری ہفت زبان شاعر سن، اوہ اک دانش وند، نعت خواں، خطیب تے مترجم اتے نقاد دے طور تے وی اپنی پچھان رکھدے نیں۔ اوہ نعت وچ اپنے عقیدے نوں بڑا کھل کے بیان کردے نیں۔

بھلا اوہناں دی تھان ہونی اے کی دنیا تے عقبی وچ

تہانوں اپنے ورگا جو گمانن یا رسول اللہ

”ساجد دی عقیدت“ چوتھا پنجابی دیوان اے۔ دیوان تے مکمل اے پر دیوان

توں ہٹ کے وی ایہدے وچ بڑا کجھ اے۔ ساجد ہوراں 37 حرفاں نال 147 نعتاں لکھیاں نیں جہناں وچوں 24 تے سرے توں نعتاں ہے ای نہیں۔ 1 حمد اے تے اک التجا دے ناں توں اوہناں اپنے رب سوہنے اگے دعاواں منگیاں نیں۔ ایسراں 26 نعتاں غیر مردف نیں۔

ساجد ڈھلوں ہوراں نوں خورے دیوان دیاں لوڑاں تے اوہدے تقاضیاں دا نہیں سی پتہ۔ ایس لئی اوہ اپنے ای رنگ وچ نظماں لکھ دے ای گئے نیں۔ ساجد ہوراں کول مضموناں تے موضوعات دی کوئی تھوڑ نہیں اتے بیان ڈھنگ وی اوہناں دا اپنا اے۔ اوہ بحر، وزن، عروض تے شعریت دے خیال توں ودھ اپنی گل کرن نوں اہمیت دیندے نیں۔

”درد آکھاں سلام آکھاں“ 2019 وچ آؤن والا پنجواں نعتیہ دیوان اے جھیڑا کہ پنجابی زبان دے معروف شاعر محمد اقبال جی ہوراں لکھیا اے۔ آپ نے 51 اکھر پٹی دے اکھراں نال 143 نعتاں لکھیاں نیں جہناں وچوں 34 غیر مردف نیں۔ آپ نے صرف اک حرف نوں ردیف وچ نہیں آندا تے اوہ اے ”ڑ“، جدوں کہ ایہناں پنجابی دیواناں وچوں مکمل طور تے ایس حرف نوں محمد ساجد ہوراں ورتیا اے۔ محمد اقبال جی ہوراں دیوان دے سارے تقاضے پورے کیتے نیں۔ آپ ایس توں پہلے وی اک حمد یہ پنجابی تے اردو نعتیہ دیوان لکھ چکے نیں جدوں کہ پنجابی غزل دا وی آپ دا اک دیوان ”تن وستی وچ درد بلاواں“ دے ناں نال آچکيا اے۔ آپ دا اک شعر دیکھو

اپنی موتے مر جاون گے باطل سارے دیکھ

جہناں کول اے آپ دی سیرت زندہ نیں اوہ سبھ

ایس سارے منظر نامے وچ جے محسن اعجاز ہوراں دے دیوان ول جھاتی ماریے

تے اوہناں پنجابی دے 52 اکھر پٹی دے لفظاں نال نعتاں دا ایہ دیوان مکمل کیتا

اے۔ محسن اعجاز ہوراں دا کمال ایہ وے کہ اوہناں پنجابی دے اوہ اکھر ردیف دے حوالے نال ورتے نیں جیہڑے کنیاں شاعراں کولوں رہ گئے نیں یا اوہ ورت نہیں سکے جیویں لہ، مہ، نہ، رھ۔ جے دیکھیا جاوے تے اوہناں نے پوری پٹی وچوں صرف اک حرف ”ژ“ چھڈ یاے۔ اوہناں دے دیوان وچ کوئی وی نعت غیر مردف نیں۔

محسن ہوراں الف دی ردیف وچ ”یا مصطفیٰ“ دی ردیف نال وی اک نعت لکھی اے۔ ایسے طراں اوہناں پنجابی دی اکھر پٹی دے اک حرف ہمزہ ”ء“ نوں وی اک لفظ نال (عشاء) ردیف دے طور تے آندا اے۔ اے تک لکھے گئے سارے پنجابی نعتیہ دیواناں وچوں کسے نیں وی ہمزہ دے اکھر نال کوئی ردیف نہیں بنھی۔ ایہہ سب محسن اعجاز دا ادبی اجتہاد اے یاں اوہناں دا نعت وچ اک جدت پیدا کرنے دا نوں پن، جو وی اے اکھر ردیف قافیہ مکمل اے تے سوہجواناں، نقاداں تے شاعراں نوں ایس پکھوں گوہ کرن ول پریردا اے۔ دو جا محمد اقبال عجمی تے ڈاکٹر حفیظ تے ریاض مجید وانگول اوہناں صرف نعتاں ای لکھیاں نیں۔ نظماں تے دو جیاں لکھتاں نوں دیوان دا حصہ نہیں بنایا۔ سگول اوہناں تے نعتیہ دیوان دے مڈھ وچ حمد وی نہیں لکھی۔ اتے مڈھ توں ای اپنے خیال نوں آکھدے نیں:

خیال جا توں مدینے بہار بن کے آ

میں بے قرار بتیراں قرار بن کے آ

محسن اعجاز ہوری اردو تے پنجابی زبان دے نال نال عربی زبان دے وی چنگے جانونیں۔ اوہناں عربی نعت دا وی مطالعہ کیتا ہویا اے۔ اوہناں دی نعت وچ نویں نویں تے وکھرے مضموناں دا آؤنا، نویاں، جراں تے تخلیقی ترکیباں تے اصطلاحواں دی ورتوں ایس گل دا ثبوت اے۔ اوہناں دی نعت روایتی پنجابی نعت توں مکمل طور تے وکھری تے نو بیکٹنا بھری اے۔ اوہ روایتی مضموناں نوں وی اپنے سپہن بھرے پیانے پاروں اک نواں رنگ دے دیندے نیں۔ اوہناں دیاں لمیاں لمیاں ردیفواں وی نعت

وچ اک نوال تجربہ اے۔ اک لفظ نوال وکھو وکھ معنیاں وچ ورتنا، اوہدے وچ تکرار پیدا کرنا تے معنوی حوالے نال وی ڈونگھی گل کرنا اوہناں دی نعت وچ تھیں تھیں تے دس دا اے۔

کی بن گیا اے سوہنیا چن دی دھمال وکھ کے
جھلی دھمال کھیڈ دی اج حال تک دھمال دا

کلیم اللہ دے چشماں دی کسے کی آن گل چھیڑی
تری انگلاں دے مینوں تے سمندر مست کر چھڈیا

نبی وی سوہنیا جد تیری نسبت نوں ترس دے نہیں
کیوں کملے جہے طوطے نوں آکھاں میری قسمت کڈھ

نعت پڑھیے زوال آؤندا نہیں
نہ پڑھیوے کمال آؤندا نہیں

”نعت دا چانن“ اک ایسا دیوان اے جھیرا اوہناں لوکاں دے سوالاں دا جواب دیندا اے کہ نعت وچ نویں گل کی ہووے، اسلوب وچ نوال پن کسراں آوے، مڑمڑ کے اکو گل نوں کرن دا کی فائدہ۔ ایہ تے ایسوں دے ہو رکئی جواب، محسن اعجاز دا دیوان دیندا اے۔ محسن اعجاز ہوراں ہر نعت سگوں ہر شعر شعوری کوشش نال لکھیا اے۔ پر اکھراں دی ورتوں تے شعر دی فکری ڈونگھیا ئی ایس گل دا وی پتہ دیندی اے کہ ایسراں دی نعت اوہ ای لکھ سکدا اے جھیدا قرآن، سیرت، حدیث تے تاریخ دا مطالعہ ای نہ ہووے سگوں اوہ تاریخ دے چانن وچوں ایسراں دیاں تشبیہاں تے استعارے لیاوے جہنوں پڑھ دیاں ہویاں عام قاری نوں اک واری رکنا پوے۔ محسن ہوری لفظاں نال کھیڈ دے نہیں سگوں لفظاں دی ورتوں چوں معنیاں دے موتی کڈھ کے

پڑھنہاراں اگے رکھ دے نیں۔ اوہ کالی کملی والے دے عشق سمندر وچ تر دے تر دے
مرشداں دی لائی من وچ بوٹی دی مشک نوں ہنڈان والا شاعر اے جیہڑی پھلن تے
آئی اے تے سوہنے اتے آخری نبی امتاں دے بخشاؤن ہارے دے عشق نوں
چوہیرے اپنے ہانیاں وچ ”نعت دے چانن“ دی صورت وچ کھلا رہی اے۔

خاک دے ذرے کی مدینے روپ نگر دے راجے نیں
وکیھ کے ذرے چمک دے تارے ویہندے رہ گئے

مینوں سرکار قدماں دے وچ سدّ لیا
لوکیں میری خطا وکیھ دے رہ گئے

مرے وساہ دا سکھ جہان تے چل دا
ترے وساہ تے حبیباً مرا وساہ تڑے

میاں محمد بخش کھڑی شریف والیاں آکھیا سی کہ ”جو کجھ جس دے اندر ہووے
اوہی باہر آؤندا“ تے بشیر باوے کہیا سی کہ ”ہے شعر باو اشعور وچوں، شعور رب دی عطا
داناں اے“۔ محسن اعجاز دے اکھراں وچ چانن، اوہی چانن جھڑا اوہدیاں اکھیاں وچ
اے۔ اوہ پورے شعور نال گل کر دا اے۔ اوہ چانن تے شعور نوں شعور تے چانن نوں
اپنی نعت وچ اکھراں دے بانے نال ایسراں اک مک کر دا اے کہ اوہدے لفظ وی
رب سوہنے دی عطا لگن لگ پیندے نیں۔ اوہدی نعت توں انج محسوس ہوون لگ پیندا
اے کہ ایہ کم اوہدے کولوں کروایا جا ریا اے۔ محسن اعجاز ہوری جیہڑے وی مضمون نوں
جیہڑی وی بحر وچ چاہندے نیں، بڑی آسانی نال بیان کر دیندے نیں۔ حالانکہ
اوہناں کول پنجابی شاعری دی غزل دا کوئی لہجہ اتجربہ تے ورہیاں دی محنت نہیں پر
اوہناں دا عشق تے اخلاص، عقیدت تے مطالعہ محبت تے پنجاب دی وسوں تے لوکائی
نال ملن ورتن پاروں اوہناں دی ذہنی تے علمی سطح نوں چھیتی پچھان کے اوہناں دے

ذوق مطابق گل کر دے نیں۔ محسن اعجاز ہوری عوامی سطح دیاں محفلی تے مجلسی نعتاں لکھ کے بڑی منتا تے واہ واہ کھٹ سکدے نیں پر اوہناں نوں پتہ اے کہ ایسراں دیاں نعتاں دا حوالہ زندہ نہیں رہندا۔

مصطفیٰ دا واسطہ دے کے خدا توں خیر منگ
فیر ویکھیں عرشوں وسدے کئے رحمت دے گلاب

نت درد سمندر نوں میں بگ نال جھٹینیاں
ہر موج تے بگ نال نبی یاد خدا یاد

جدوں ایہناں نوں نعت دی پگ بھوونا
مرے تے سدا رہن اکھر بڑا خوش

”نعت دا چائن“، محسن اعجاز دی کانی وچوں نکلن والا اوہ چائن اے جہوں اوہ اپنے سوہنے کالی کملی والے دے عشق تے موہ دی عطا آکھ دا اے۔ اوہ جیہڑی گل وی کر دا اے اوہ دے وچ اک دڑتا تے ایمان، یقین تے عقیدت دی گل دے نال نال اوہدا عقیدہ وی دکھالی دیندا اے۔ اوہ گل نوں روایتی انداز نال نہیں کر دا۔ اوہنے اپنے سماج دے کرداراں نوں وی اپنی نعت دا حصہ بناون دا چارا کیتا اے تے ایہہ پنجابی نعت وچ پہلی واری ہو یا اے۔ جیویں پٹواری دا ذکر، تے اپنے ویلے دے سردار نوں اوہ سردارا آکھ کے اوس جگاں دے سردار ﷺ دے کھانے دی گل سناندے نیں۔ ایسراں ای واعظ تے دوجے کئی کرداراں نال اوہدی گل سوہنی سیرت دیاں مثالیں راہیں ہوندی اے۔ محسن ہوری اپنی نعت وچ نکلے نکلے روز مرے بڑی مہارت نال لیاندے نیں۔ اوہناں نوں اپنے فن تے ناز وی اے تے فخر وی۔ اوہ سمجھدے نیں کہ اوہناں دی نعت وچ اکھراں دی ورتوں دا، عشق دے اظہار دا، پنجابی زبان دیاں نویاں ترکیباں تے محاوریاں دا استعمال اک وکھرا ای حسن تے شعریت دی چس نوں

ودھاون دا کارن بن دے نیں۔ اوہناں اپنے ایس رنگ نوں شاعرانہ تعلق دے حوالے نال بیان کیتا اے۔ پنجابی نعتیہ دیواناں وچ ایہہ اک اوہناں دا وکھرا ای رنگ اے تے اوہ ایس حوالے نال چوکھا کر کے نعت دے مقطعے وچ گل کر دے نیں:

شعر دی اعجاز جھولی نعت دے پھل پائے
اے خدا جگ تے مہکدے رہن مدحت دے گلاب

جدوں اعجاز قلم نعت لکھے تے لگدا
پالوے دھرتی جویں جا کے تے انبراں نوں چھ

اعجاز اجازت منگی
نعت کہیا پڑھ کا کا پڑھ

اعجاز خیر فضل دی دیندے حضور نیں
اکھراں دیاں میں جھولیاں بھر دا ہمیش آں

ترے اعجاز نوں سُن کے زمانہ وجد وچ آؤندا
مرے ہوٹھاں تے جد سجدا سخن تیری ثنا بن کے

محسن اعجاز ہوراں دی نعت پڑھ کے محسوس ہوندا اے کہ اوہناں کول پنجابی صوفیاں، درویشاں تے سنتاں والے وچارا ک نویں رنگ وچ ڈھل کے سامنے آرہے نیں۔ اوہ گل نوں لکو کے نہیں کر دے۔ بس علامت نگاری دا اک نواں جہان آباد کر رہے نیں تے اوہ وی نعت وچ، اوہ پنجاب تے پنجابی رہتل نال جُویاں اکھری جڑتاں توں اڈ ادبی تے پرانیاں ترکیباں نوں نویں معنی دیون دا چارا وی کردا اے۔ تے اپنے ایس رنگ وچ چوکھا کامیاب اے۔ اوہدا اک ترلا، استغاثہ تے حاضری دا اک ڈھنگ ویکھو۔

سرکار ترا اک مجرم اکھ دے ورتے تے

سدھراں دا دیوان سجا کے لے آیا

”نعت دا چانن“ محسن اعجاز دے عقیدے تے ایمان دا چانن اے۔ جھیڑ اوہنے سوہنے کالی کالی دے قرآن تے سیرت توں لیا اے۔ آپ دے صحابہ کرامؓ تے اہلبیت اطہارؑ دی محبت تے موڈت توں لیا اے۔ اوہی چانن، سائیاں کولوں منگے ادب دے ڈونگھے سمندر وچ نوائے لفظاں، لکھ وار مشک تھیں وضو کرائے اکھراں دے روپ وچ شعر بن کے ورتے ورتے ڈلھ رہیا اے۔ ایہہ سارا چانن اوہدیاں سدھراں دا اے۔ مدینے جاوَن دیاں جھلیاں سدھراں دا، ایسے چانن نوں اوہنے اپنا آگوبناں لیا اے جھیڑ اپنے لئی تے ساڈے لئی سانجھے تے اجتماعی لہجے وچ مدینے ول مونہہ کر کے آکھدا اے۔

بلا دی ہے گھٹ ساہ امت دا گھٹدی

وکھونا کدوں تیرے دَر دی ہوا مکھ

محسن اعجاز ہوراں اپنی نعت وچ لفظاں دی تکرار نال وی خوبصورتی پیدا کیتی اے۔ دو جا اوہناں اکھراں نوں اوہناں دے وضع کردہ معنیاں توں ہٹ کے ورتیا اے جس نال اوہناں دی نعت دا معنوی کھلا رو دھ گیا اے۔ جیویں ”مصطفیٰ دانور“ نوں اوہ کینیاں تھانواں تے سیرت، اسوہ، تاریخ، سنت تے قرآن دے معنیاں وچ وی ورت دے نیں۔ ایسراں کئی ہور لفظ نیں جھیڑے پڑھن والیاں نوں نہال کر دے نیں۔ پنجابی رہتل دیاں مورتاں نوں جدوں اوہ نعت وچ ورت دے نیں تے اوہ اک نواں تے سوہنا منظر بناندیاں نیں۔ عشق دے رنگاں وچ گنھی ہوئی عقیدت دے چانن نال سیرت دیاں گلاں کردی پنجاب تے پنجابی رہتل نوں نالو نال ٹوردی ہوئی پنجابی نعت خاص طور تے پنجابی نعتیہ دیواناں نوں نویاں جہتاں تے پکھاں نال جانو کرواندی ہوئی ایہہ نعت اپنے اندر کئی فنی تے صنعتاں دی ورتوں دے حوالے نال اک

کھلا رواں مطالعہ رکھدی اے۔ جے صنعتاں دی ورتوں دے حوالے پکھوں اوہناں دی نعت ول گوہ کرے تے ساہنوں ایسراں دیاں صنعتاں ورتوں وچ دکھالی ویون گیاں جیہڑیاں کے ایس توں پہلے کسے پنجابی نعتیہ دیوان تے غزل دے دیوان وچ وی گھٹ ای ملدیاں نیں۔ تے ایہ ساری ورتوں محسن اعجاز ہوراں شعوری طور تے اتے محنت نال لیاؤندی اے۔

مجاز مرسل:

کسے اکھرنوں حقیقی معنیاں دی بجائے کسے قرینے دی بناء تے مجازی معنیاں وچ لے آواتے اوہندے وچ تشبیہ دا تعلق نہ ہووے۔ مجاز مرسل دیاں 24 صورتاں نیں۔ جہناں وچ مشہور درج ذیل نیں۔

1- جز توں کل مراد لینا مثال دے طور تے۔

دلا پڑھ چار تکبیراں پڑھیں الحمد چارے قل
مدینے پاک ول او درنمانی دی توں میت کڈھ
وضاحت: ایس شعر وچ الحمد ایہہ مجاز مرسل اے۔ یعنی الحمد توں پوری سورہ فاتحہ شریف مراد اے۔

2- کل نوں لے کے جز مراد لینا۔ مثال دے طور تے۔
کدوں سرکار سفنے وچ مری نبھاں تے ہتھ رکھسو
کدوں میرے نصیب اوسن مرے غم دی دوا بن کے
وضاحت: ایس شعر وچ ”نبھاں تے ہتھ رکھنا“ ایہہ مجاز مرسل اے نبض تے ہتھ نہیں بلکہ انگلیاں رکھیاں جان دیاں نیں۔

3- سبب بول کے مسبب مراد لینا مثال دے طور تے۔

زلف وچوں کرم دی گھٹا وس پئی
شعر صحرا نیں صل علی کج لے

وضاحت: ایس شعر وچ ”گھٹا دا وسنا“ ایہہ مجاز مرسل اے یعنی کہ گھٹا نہیں وسدی مینہ وسدا اے۔

4- مسبب نوں بول کے سبب مراد لینا مثال دے طور تے۔

زلف گھٹ توں اناج وسدا اے
دل مدینے تے کال اوندا نہیں

وضاحت: ایس شعر وچ ”اناج دا وسنا ایہہ مجاز مرسل اے یعنی کہ اناج نہیں وسدا بلکہ مینہ وسدا اے تے اناج اُگدا اے۔

5- زمانہ ماضی نال تعبیر کرنا: مثال دے طور تے۔

آو مکی مہک آکھدی
آکھ اعجاز آ دے دوا

وضاحت: ایس شعر وچ ”مکی“ ایہہ مجاز مرسل اے یعنی حضور ﷺ دی ذات نوں مکی دے لقب توں مخاطب کہینا گئے۔ حالانکہ حضور ﷺ مدینے شریف تشریف فرما، بن۔

6- ظرف نوں لے کے مظروف مراد لینا: مثال دے طور تے۔

جام اک تے پلا دید دا
اکھ مری ساقیا آکھدی

وضاحت: ایس شعر وچ ”جام“ مجاز مرسل اے۔ جام نہیں پیتا جاندا بلکہ جام دے وچ جھڑی شے ہووے اوہ پیتی جاندی اے۔

7- مظروف نوں لے کے ظرف مراد لینا: مثال دے طور تے:

نشے غفلتاں دے میں پی پی کے سٹنا
طیبیا کرم کر طیبیا کرم کر

وضاحت: ایس شعر وچ نشے دا پینا ایہہ مجاز مرسل اے یعنی کہ نشہ نہیں پیتا جاندا بلکہ نشہ آور چیز پیتی جاندی اے۔

8- آلے نوں لیکے صاحب آلہ مراد لینا: مثال دے طور تے۔

جنگ تسبیح تے تاج دی مک گئی

دل خدائی دے تیری ادا کج لئے

وضاحت: ایس شعروچ ”تسبیح تے تاج“ ایہہ مجاز مرسل اے

یعنی کہ جنگ تسبیح تے تاج دی نہیں ہوندی بلکہ تسبیح آلے دی تے تاج آلے دی

ہوندی اے۔

کنایات:

کنایہ: لغت وچ مخفی اشارہ یا پوشیدہ گل کرن نوں آکھیا جانداے۔ علم بیان دی

اصطلاح وچ کنایہ اوہ اکھر اے جہند حقیقی معنی مراد نہ ہووے بلکہ غیر حقیقی معنی مراد

ہووے تے جے حقیقی معنی وی مراد لینا ہووے تے جائز ہووے۔ اوہندے وچ ملزوم

توں لازم مراد لیا جاوے۔ کنایہ دیاں تن صورتاں نیں۔

1- صفت یا گل توں موصوف دی ذات مراد لینا۔ ایہہ دو طرح اونداے پہلا: قریب

دو جا: بعید

بعید: چند صفتاں جہڑیاں بہ حیثیت مجموعی اک موصوف دے نال مختص ہوون۔ تے

اوہناں صفتاں نوں لے کے موصوف دی ذات مراد لینا۔ اگرچہ اوہ صفتاں جدا جدا کر

کے دو جیاں شیواں وچ وی پائیاں جاندیاں ہوون۔ کنایہ بعید وچ بہوں ساریاں

صفتاں جمع کردتیاں جاندیاں نیں۔ کنائے بعید دی مثال۔

نور، نور لے آیا جیس دا بڑا چانن

بھل گئیاں نوں دیندائے راہ جو دکھا چانن

وضاحت: ایس شعروچ نور کنایہ اے۔ ، ایس وچ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دیاں صفتاں بیان

کیتیاں گئیاں نیں۔ جہناں توں حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات مراد لئی گئی اے۔ حلا نکہ چانن تے

راہ دکھانا سورج داوی کم اے۔

2- اک صفت نوں لے کے دو جی صفت مراد لینا۔ ایس دیاں دو صورتاں نیں۔ (۱) قریب (۲) بعید۔

قریب وچ لازم تے ملزوم وچ کوئی واسطہ نہیں ہونداتے بعید وچ لازم و ملزوم دا واسطہ ہوندائے۔ بعید دی مثال۔

چٹے جدوں اڈیک دے اعجاز وال ہو گئے

دل دے طیب آگئے حج ہو یا وال وال دا

اس شعر وچ ”والاں دے چٹے ہون توں مراد بڈھا ہونا اے۔ چٹے وال ہونا اک صفت اے، تے بڈھا ہونا دو جی صفت۔

3- کسے صفت دے اثبات یا نفی کسے موصوف دے واسطے مقصود ہووے۔ مثال دے طور تے۔

رہیا فاصلہ اکھ تے جھولی دے وچ نہیں

ترے ہجر جھاڑی، جھڑی بن جھڑی تا نگھ

وضاحت: ایس شعر وچ ”اکھ تے جھولی وچ فاصلہ دانہ رہنے توں مراد بہوں رونا اے اتھے اثبات مقصود اے۔

4- تلوخ: اوہ کنایہ جہندے وچ لازم توں ملزوم دے درمیان وچ کئی واسطے ہوں۔ مثال دے طور تے۔

تسیں مکھ توں جے اک پردہ ہٹوندے

کدوں پھر لبھدیاں واواں پہاڑ

وضاحت: ایس شعر وچ نور دی تجلی نوں پہاڑ دا دیکھنا، برداشت کرنا، ذرے ہونا، ذرے ہو کے واواں وچ اڈنا، ایہہ سارے واسطے نیں۔

5- رمز: جدوں لازم تے ملزوم دے درمیان زیادہ واسطے نہ ہوں پر تھوڑی بہت پوشیدگی ہووے۔ مثال دے طور تے۔

جس گھڑی طیبہ نگر ویکھیا میں دستر خواں
آگئے اوس گھڑی یاد مری ماں دے ہتھ

وضاحت: ایس شعر وچ میری ماں دے ہتھ ایہ رمز اے۔ ایہندے توں مراد ماں دا پیار اے۔ بھئی میں جدوں مدینے وچ دستر خواں ویکھیا مینوں مری ماں دا پیار یاد آ گیا
6- ایماء تے اشارہ: جدوں نہ واسطے زیادہ ہوون نہ پوشیدگی ہووے۔ مثال دے طور تے۔

کعبہ بناں کے اپنا تے دل اعتکاف بہہ گیا
میں نعت دی تجلیاں جردا رھواں مرے نبی
وضاحت: ایس شعر وچ اپنا کعبہ بناونا کنایا اے۔ مطلب سب توں وکھرے راہنا۔

استعارات:

1- استعارہ: استعارہ اوہ مجاز ہوندائے جہندے وچ تشبیہ دا علاقہ ہووے۔ مثال دے طور تے:

بس مان مرا توں لچپالا اتار نہیں جگ تے بھورا وی
استھے کھوہ وچ یوسف نوں سٹ دا بے درد بھراواں دا مجمع
وضاحت: ایس شعر وچ ”یوسف“ استعارہ اے۔

2- استعارہ مصرحہ: اوہ استعارہ ہے جہندے وچ مستعار منہ دا اکھر صراحتاً لے آیا گیا ہووے۔ مثال دے طور تے۔

کملی جمی ہوا نین جدوں ویر پالنے
لچپال تیری کملی نین دیوا لکا لیا

وضاحت: ایس شعر وچ ”کملی“ استعارہ مصرحہ ہے۔

3- استعارہ مکنیہ تخیلیہ: اوہ استعارہ جہندے وچ مستعار منہ محذوف ہووے پر اوہندے لوازمات وچوں کسے شے نال اوہندی طرف اشارہ کیتا گیا ہووے۔ مثال دے طور تے۔

حیاتی اے بڑی ڈونگھی ترن دی چس بڑی اوندی
جدوں ڈبدے نوں ہتھ آقا پھڑا کے تے لکھوندے نعت
وضاحت: ایس شعر وچ ”سمندر“ مستعار منہ محذوف اے، ”ڈونگھی، ترن، تے
ڈبدے سمندر“ دے لوازمات نیں۔

4- استعارہ اصلییہ: اوہ استعارہ جہندے وچ مستعار دا اکھر اسم جنس ہووے۔ مثال
دے طور تے۔

نعت اعجاز نوں ول نعت دا خود سدھی اے
باوضو ہووے کے ادب نال سی پارے توں پچھڑ
وضاحت: ایس شعر وچ ”سی پارہ“ (30 پارہ) مطلب قرآن پاک اے۔
5- استعارہ تبعیہ: اوہ استعارہ جہندے وچ مستعار فعل یا حرف یا اسم مشتق
ہووے۔ مثال دے طور تے۔

ہجر اعجاز تھاں مار دا
فن پری ، سونیا آکھدی
وضاحت: ایس شعر وچ ”تھاں مار دا“ استعارہ تبعیہ اے۔ جو ہجر تھاں نہیں ماردا پر
ایس دی سخن نوں تھاں مارنا آکھنا استعارہ تبعیہ اے۔
6- استعارہ مرثیہ: اوی استعارہ جہندے وچ کوئی ایہو جہیا اکھر لے آنا جہڑا مستعار
منہ دے مناسب ہووے۔ مثال دے طور تے:

ہوٹھ پھل پاک دیاں پتیاں تریل آلاؤ
جرم دی دھپ توں وڈھا بیٹھے اسی چھاں دے ہتھ
وضاحت: ایس شعر وچ ”تریل“ لعاب دہن واسطے استعارہ اے جس دے مناسبات
شعر وچ موجود نیں۔

7- استعارہ مجرہ: اوہ استعارہ جہندے وچ مستعار لہ دے مناسبات لے آندے
جاون۔ مثال دے طور تے۔

گواہ گنگے پئے بول یا رسول اللہ ﷺ

جدوں سی آکھیا ابو جہل کول میرے بچھ؟

وضاحت: ایس شعروچ ”گواہ گنگے“ ایہہ مستعار لہ اے،

8- استعارہ مطلق: اوہ استعارہ جہندے وچ مناسبات لے آندے ہی نہ جاون۔

مثال دے طور تے

کھان مدینے پھل جنت دے

چھڑ گئے سوچاں دے وگ نہ بنھ

وضاحت: ”پھل جنت دے“ ”ذکر دے حلقے“ دا استعارہ اے۔ جہندے مناسبات

شعروچ موجود نہیں۔

9- تشبیہ: اک شے نوں دوجی شے دے نال کسے وصف وچ کسے حرف دے ذریعے

کسے غرض دے لئی ملاونا۔ مثال دے طور تے:

جدوں اعجاز قلم نعت لکھے تے لگدا

پالوے دھرتی جیویں جا کے تے انبراں نوں چھ

وضاحت: ایس شعروچ ”قلم“ مشتبہ تے ”دھرتی“ مشبہ تے ”جیویں“ حرف تشبیہ تے

”خیال دی بلندی“ غرض تشبیہ اے

ایہناں صنعتاں دی ورتوں توں بعد پنجابی ادب وچ اوہناں جھیڑیاں نویاں

مذہبی، تہذیبی تے رہتلی ترکیباں تخلیق کیتیاں نیں اوہ وی پنجابی ادب وچ لسانیاتی

حوالے نال اک نواں کھلار پیدا کر دیاں نیں۔ ایس دیوان دیاں کجھ ترکیباں ایہ نیں۔

ترکیبیاں:

اکھ دا ورقہ۔ ہنجواں دا دیوان۔ نصیباں دا چین۔ فرش دا سینہ۔ زلف دا جہاں۔

حیرت پری۔ گویر ڈا جگ۔ اڈیک دے وال۔ غماں دا سر۔ مہک دی پری۔ نعت

نیناں دیاں مستیاں۔ ہنجواں دا مصلہ۔ زوال دا پنچھی۔ جے دے لکھ۔ ہوادی نظر۔ ثنا

دی نظر۔ سوچ دے گھوڑے۔ نعت دا طواف۔ خمار دی رکن من۔ خیال دی آکڑ۔ اکھراں دی جھولی۔ دیدار دے ہار۔ نیناں دی گل۔ وچھوڑے دا پتن۔ صل علی دی گلی۔ ثنا دی گلی۔ دل دے لب۔ صبر دے کوٹھے۔ عشق دے پیر۔ نیناں دی مٹھ۔ شاخ دی ڈھاک۔ سخن دا فلک۔ سوچاں دی بوہاری۔ ادا دے خانہ۔ نعت دی لور۔ غماں دی وا۔ تلاوت دی اڑی۔ تا نگھ دا ہجرہ۔ پلکاں دی ہتھ کڑی۔ وساہ داسکھ۔ عقل دا سول۔ عشق دے چھالے۔ وچھوڑے دا حکیم۔ سانہواں دے ورقے۔ چین دی مہک۔ عشق دا خطاب۔ عشق درزیا۔ طیبہ دی بین۔ اکھیاں دے تالے۔ اکھیاں دے آلے۔ اکھیاں دے پرنا لے۔ مکھ دی وستی۔ اکھیاں دے پالے۔ اڈار دنیا۔ دورد سنار۔ ثنا دی پھوار۔ نعت وار۔ دید دی نماز۔ نصیباں دی گھٹا۔ شعر دی جھولی۔ حکمت دے گلاب۔ حیاتی دے سمندر۔ سخن دا بال۔ ادب دا پینگھا۔ نعت دی لوری۔ غماں دی رُت۔ جفاواں دے بھرے چھج۔ وفاواں دے بھرے چھج۔ خطاواں دے بھرے چھج۔ عطاواں دے بھرے چھج۔ چن دی جھولی۔ واواں دے بھرے چھج۔ ثناواں دے بھرے چھج۔ ساہواں دے بھرے چھج۔ گناہواں دے بھرے چھج۔ لولاک دی پگ۔ مردہ اکھر۔ لوں لوں دے ہتھ۔ قلمدان دی روح۔ دیوان دی روح۔ عنوان دی روح۔ انجان دی روح۔ گلدان دی روح۔ سانجھ دے پھل۔ واواں دی چیک۔ خلق دا شیشہ۔ نعت دا حجرہ۔ ہنجواں بھرے تھال۔ دیدار لذیذ۔ عشق شہیدی۔ شہادت دا ہار۔ ہجر دا شوہ۔ پھوکا لہجہ۔ نظر جھاڑو۔ ہیرے دی مٹھ۔ ثناء دی نماز۔ ہوادی نماز۔ سزا دی نماز۔ حیا دی نماز۔ نعت دی پگ۔ خیالاں دا لشکر۔ حرف دے ہوٹھ۔ فضا دی نبض۔ غزل دا بدن۔ ثناء دی نبض۔ سزا دی نبض۔ انادی نبض۔ اکھ دی جھلار۔ ادب دا ڈونگھا سمندر۔ یاد دے پیر۔ بلاواں دا مجمع۔ واواں دا مجمع۔ سزاواں دا مجمع۔ سانہواں دا مجمع۔ کعبہ تعلق۔ بندہ تعلق۔ سخن دا متھا۔ اقصیٰ دے لب۔ وفادی پڑی۔ جگ وچولیا۔ درد دے نقش۔ سخن دی کائنات۔ نصیب دی رات۔ درد لاڑا۔ سوچ دی فرات۔ عمل دی

پنج ذات۔ خیال دے شیشے۔ خیال دی سلطنت۔ نعت بادشاہ۔ حال دی عشاء۔ سال
 دی معراج۔ دھمال دی معراج۔ سوال دی معراج۔ خیال دی معراج۔ حال دی
 معراج۔ مثال دی معراج۔ نصیب دی رانی۔ غم نثار۔ بھلی رات۔ انار دے دل۔ اکھ
 دی چھاننی۔ اودراں دی لاش۔ شوق دی بالڑی۔ ساہ دے دانے۔ ہجر دا غار۔ ہنجواں
 دی جھولی۔ کعبے دی اکھ۔ نصیباں دے ہلا رے۔ حق دی بلبلاں۔ رات ووہٹی۔ کن دی
 کھیڈ۔ نفس کھڈاری۔ سوچ دا بوہا۔ ہا ہواں پہاڑ۔ ساہواں پہاڑ۔ چھاواں
 پہاڑ۔ امامت دی پگ۔ نبوت دی پگ۔ محبت دی پگ۔ دولت دی پگ۔ عدالت
 دی پگ۔ شجاعت دی پگ۔ زیارت دی پگ۔ رحمت دی پگ۔ محبت دے بوکے۔ ثنا
 دی تلوار۔ سوچاں دے ہتھ۔ عرشاں دے ہتھ۔ چھاں دے ہتھ۔ ساہواں دے ہتھ۔
 نعتاں دے ہتھ۔ جرم دی دھپ۔ سجدے دا پدھ۔ جتے دا پدھ۔ نظر دی سلطنت۔ اودر
 دی میت۔ بلا دی گھٹ۔ ریاضی دل۔ جھڑی تانگھ۔ غزل دی دھپ۔ ثنا دا سمندر۔
 رگ دے ہوٹھ۔ کوڑی پگ۔

محسن انجاز ہوراں دی ایس کتاب وچ ورتیاں ہویاں کجھ ردیفاں دا مطالعہ وی
 صوتی حوالے نال چس دیندا ہویا تے پنجابی ادب نال پیار کرن والیاں نوں نویں
 ردیف تے قافیے دکھاندا ہویا نظریں آؤندا اے۔

ردیفاں:

بن کے آ۔ توں بناں مرا تے نہیں سرنا۔ دے گلاب۔ کے تے لکھوندے نعت۔
 توں کہہ نبی وارث خدا وارث۔ دے بھرے چچ۔ دی روح۔ کے تے بجھالے دوزخ۔
 نبی یاد خدا یاد۔ لذیذ۔ کہن بس۔ بڑا خوش۔ بڑے خاص۔ دی نبض۔ دا مجمع۔ سارے
 چراغ۔ ہے صاف۔ تعلق۔ نبی پاک۔ تسبیں او لچال۔ نبی کریم۔ اے نہ نین۔ نوں
 سجالو و سجالو۔ بادشاہ۔ عشاء۔ دی معراج ہوگئی۔ کج لئی۔ آکھدی۔ رہواں مرے
 نبی۔ پتہ نہیں کدوں آوے گا۔ تے چپ۔ آن ہٹ۔ کے سکھا جاچ۔ کھیڈ۔ پہاڑ۔

دی پگ۔ جیپھ۔ نوں چھ۔ نبجھ۔ توں پچھ۔ دا پدھ۔ کڈھ۔ تانگھ۔ نہ۔ نہ۔ دے دوا۔
سجا کے لے آیا۔ دین آقا۔ دا ہمیش ہاں۔ ہون کدی۔ دا صلہ اے۔ چمد اے۔ تے آ
لوے۔ جا لے آ۔ توں منے۔

مکدی گل ایہ کہ محسن اعجاز ہوراں دا ایہ پنجابی نعتیہ دیوان نعت لکھن دے اک
نویں ڈھنگ نوں پنجابی ادب وچ متعارف کرواندا اے۔ گل نوں سادہ وی رکھنا تے
ڈونگھی فکری گل وی کرنا، سوہنے کالی کملی والے دے عشق دا چانن اکھراں تے رمزیاں
چوں دکھالی نہ دیوے تے نعت مکمل نہیں تھیندی۔ اعجاز ہوری اے تے لکھے گئے نعتیہ
دیواناں دے شاعران چوں سب توں نکی عمر دے شاعر نہیں۔ پراوہناں دی سنگت عوام
نال چوکی اے کیوں جے اوہ اک مولوی، عالم تے روحانی چانن رکھن والے مرید
نیں۔ اوہناں دے اندر اوہناں دے مرشد نے جہیز ادیوایا بالیا اے ہن اوہ اوس چانن
نووں ورتان لگے نہیں۔ ایس ورتوں وچ پنجابی ادب نوں کی تے کناں مل دا اے ایس دا
فیصلہ آؤندی بھلک ای کرے گی۔

ڈاکٹر احسان اللہ طاہر

گورنمنٹ کالج (فار بوائز)

سیٹلائیٹ ٹاؤن گوجرانوالہ

صنعتِ تجنیس تے محسنِ اعجاز دا اعجاز

نوجوان شاعر محسنِ اعجاز نے ”نعت دے دیوے“ بال کے جھڑا ”نعت دا چانن“ کھٹیا اے اوہ ہن تہاڈے سامنے اے تے سارے آل دوالے نوں رشنا رہیا اے۔ ایہہ نعت دا چانن ایناں کوسو ہناسکھا تے نور والا اے کہ ایہدے سامنے اکھیاں چندھیا رہیاں نیں۔

محسنِ اعجاز اوہ کرماں والا جی اے جس نے اکھ دے ورقے تے ہنجواں دا دیوان سجایا تے اپنے نصیباں دا چن لٹکا لیا۔ اوس فرش دے سینے تے ہنجواں دا مصلہ وچھا کے اپنے جتے دے لکھ اکٹھے کیتے تے ہوادی نظر وچ شادی نظر سجا کے حیرت پری نال اکھیاں دوچار کر کے نعت نیناں دی مستیاں اگھیریاں تے دن رات نعت دا طواف کر کے ٹماری کن من وچ نہا کے خیال دی آکڑ بھن کے اکھراں دی جھولی وچھائی تے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے دیدار دے ہارتیار کیتے تے وچھوڑے دا پتن تر کے صل علی دی گلی چوں لنگھ کے دل دے لب سی کے تے صبر دے کوٹھے چڑھ کے عشق دے پیر پھڑ کے نیناں دی مٹھ گھٹ کے سخن دا فلک تک کے سوچاں دی بوہاری لے کے ادا دے خانہ ٹپ کے نعت دی لور لا کے پیریں عشق دے چھالے پا کے اپنے ساہنواں دے ورقے تے ایڈی سوہ سوکھی نعت لکھی اے کہ اوہدے وچ وساہ داسکہ وی چل رہیا اے، نماں دی واء وی رک گئی اے شادی پھوہار وی پے رہی اے دیدی نماز وی ادا ہو رہی اے۔ حیاتی دی ایس سمندر وچ سخن دا بال ادب دے پیگھے وچ ثناواں بھرے چن رکھ کے چن دی جھولی بھر کے اپنے لوں لوں دے ہتھ کھول کے قلمدان دی روح وچ سجا

کے قَلق و ایشیشہ لگا کے نعت دے حجرے ول جا رہیا اے کہ دنیا اوہدی شادی نماز ویکھ سکے۔ اوہدے سر نعت دی پگ نبھی جا چکی اے۔ اوہ اپنے ہنجواں دی جھولی وچ ”نعت دا چانن“ سجا کے اپنے خیال دی معراج کرن لئی حال دی عشاء پڑھن لئی اکھ جھاننی وچ شوق دی باڑی دی تصویر سجا کے ساہ دے دانے چک کے کعبے دی اکھ وچ تلن لئی حق دیاں بلبلاں نوں نال لے کے چھاواں پہاڑ راہیں سوچاں دے ہتھ شادی تلوار پھڑ کے تریا جا رہیا اے تے اوہنوں جی آیاں نوں آکھن لئی عرشاں دے ہتھ اگے ودھ رہے نیں ایس راں اوہ سجدے دا پدھ طے کر رہیا اے تے ادب دی جھولی نعت دے پراگے پائی جا رہیا اے۔

پنجابی نعت وچ اوہناں داکم وکھریاں وکھریاں اصنافِ سخن تے صنعتاں پاروں نونیکلا اے تے اوہناں دی نعت دے ایس پکھ نوں مختلف نقاد تے پارکھ سامنے لیا رہے نیں۔ میں اوہناں دی نعت وچ صنعتِ تجنیس دے پکھ ولوں گل کراں گا۔ ”صنعتِ تجنیس اور اعلیٰ حضرت کی قادر الکلامی“ دے سرناویں پٹھاں معروف محقق علامہ سجاد علی فیضی ہوریں اک مکمل کتاب لکھ چکے نیں جہدے وچ اوہناں نے صنعتِ تجنیس دی تعریف توں لے کے اوہدیاں ساریاں قسماں تک چانن پایا اے تے اعلیٰ حضرت شاہ احمد رضا خان دے کلام وچ صنعتِ تجنیس دیاں مثالاں لہیاں نیں۔ اوہناں دے مطابق تجنیس دی تعریف ایہہ وے ”دولفظاں دا تلفظ وچ مشابہ ہونا نہ کہ معنی وچ“۔ اک عربی دان بندہ ای صنعتِ تجنیس وچ اپنے کمالات وکھاسکدا اے۔ ساڈے اجو کے شاعر محسن اعجاز وی چونکہ عربی دان نیں ایس لئی اوہناں دی نعت وچ صنعتِ تجنیس دیاں مثالاں اگھڑویاں لہھ سکدیاں نیں۔ آؤ محسن اعجاز دی نعت دا صنعتِ تجنیس دے حوالے نال مطالعہ کر دے آں۔

صنعت تجنیس:

1 تجنیس تام مائل:- جدوں دوا کھرا سم ہوں تے اوہناں اکھراں دے حرفاں دی تعداد دی ترتیب تے زبراں زیریاں دے لحاظ نال اک جے ہون تے معنی ہور ہور رکھدے ہون تے اوہنوں تجنیس تام مائل آکھیا جانداے مثال دے طور تے۔

گدا دسے بھلا کیوں تزا آقا تعلق
مرا بندہ تعلق ہے تزا آقا تعلق

وضاحت: ایس شعر وچ لفظ ”آقا“ دوواری آیا اے، پہلے مصرع وچ آقا تو مُراد نبی پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات مبارک اے تے دو جے مصرع وچ آقا دالفظ بندہ تے آقا دے وچ جو فرق اے، جو اوچائی اے اس دے معنی دے رہیا اے۔

2 تجنیس تام مستوفی:- جدوں دوا کھراں وچوں اک اسم تے دو جافعل ہووے تے اوہناں اکھراں دے حرفاں دی تعداد دی ترتیب تے زبراں زیریاں دے لحاظ نال اک جے ہون تے معنی ہور ہور رکھدے ہون، اوہنوں تجنیس تام مستوفی آکھیا جاندا اے۔ مثال دے طور تے:

کھرا تیری ڈاچی دا جد اس تے جمیا
گھرے اس گھرے تے ای چم چم گھرے جیھ

وضاحت: ایس شعر وچ لفظ ”کھرے“ نوں انج ورتیاے کہ اوہ پہلے اسم دے تے دو جی واری فعل دے معنی دے رہیا اے

3 تجنیس مرکب:- کلام وچ دو ایہو جے اکھر لے آؤنا جھڑے حرفاں تے بولن دے لحاظ نال اک جے ہوں پر اوہناں وچوں اک مفرد ہووے تے دو جاکر مرکب ہووے اوہنوں تجنیس مرکب آکھیا جاندا اے۔ مثال دے طور تے:

اعجاز نعت دا ادب ڈر ڈر کے ڈر ڈرا دیاں
ڈر دا کتے نہ ڈر رہوے ڈر دا رہواں مرے نبی

وضاحت: اس شعروچ لفظ ”ڈردا“ پہلے مفرداے تے دو جی واری مرکب
4 تجنیس مرفو:- جدوں اک اکھر کسے دو بے اکھر دے نال مل کے اک جے
لگن یا دو ایہو جے اکھر لے آوے جہڑا اک مفرد تے دو جا متجانس اکھر کسے کلمے دے
جزو نال مرکب ہووے تے اوہنوں تجنیس مرفو آکھیا جا دا اے مثال دے طور تے۔

غماں دی رُت نہ رت پیسی بھلا اک رات کر تسی
نہ اک راتیں سدا توں کہہ نبی وارث خدا وارث
وضاحت: ایس شعروچ ”کر“ دا آخری اکھر ”ر“ تے دو جا کلمے ”تسی“ دا پہلا اکھر
”ت“ مل کے ”ر ت“ بن داے۔

5 تجنیس خطی:- جدوں اکھراں دی صورت اک جی ہووے پر اوہناں دیاں
حرکتاں تے سکون تے نقطیاں وچ فرق ہووے تے اوہنوں تجنیس خطی آکھیا جا ندا
ے۔ مثال دے طور تے:

ساہ وچ شاہ وسا نعت دے حجرے بہہ کے
مشک تن وچ توں مچا کے تے بجھالے دوزخ
وضاحت: ایس شعروچ ”ساہ“ تے ”شاہ“ وچ نقطیاں دا فرق اے۔

6 تجنیس محرف:- جدوں حرفاں دیاں حرکتاں وچ فرق ہووے
کھرا تیری ڈاچی دا جد اس تے جمیا
گھرے اس کھرے تے ای چم کھرے چبھ
وضاحت: ایس شعروچ جیویں ”گھرے“ تے ”کھرے“

7 تجنیس مضارع:- جدوں دو اکھراں وچ اک حرف دا اختلاف ہووے پر دو قریب
الخرج ہوون تے اوہنوں تجنیس مضارع آکھیا جا نداے۔ مثال دے طور تے۔

کدوں دند مبارک اُحد وچ بڑا روں لعل یمن دے وی
جھکے غم و نڈان گلاب وی پھٹے دل وی لال انار دے

وضاحت: جیویں پہلے مصرعے وچ ”لعل“ تے دو بے وچ ”لال“ قریب المخرج
نیں۔

8 تجنیس لاحق: جدوں دو اکھراں وچ اک حرف دافرقت ہووے تے اوہناں دا مخرج
وی دور دور ہووے تے اوہنوں لاحق آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

من ہار گیاں آن کے دل ٹھار نبی پاک

بیمارنوں اج اک تے نظر مار نبی پاک

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ ”ہار“ تے ”مار“

9 قلب بعض:- دو یا دو توں زیادہ کلمات دے حرفاں دا بلا ترتیب منقلب ہونا ایہنوں
قلب بعض آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے

ماہی لے آ گھٹا رحم دی

دل حرم دے وسا دے دوا

جیویں ایس شعروچ ”رحم“ تے ”حرم“ نہیں۔

10 قلب مجح:- مجح ایہہ نکلیا ہے مشتق جناح توں ایہندا معنی اے بازو۔ کہ اوہناں دو
اکھراں وچ قلب ہووے کہ اوہناں وچوں اک اکھر پہلے مصرع دے وچ ہووے
تے دوجا اکھر دو بے مصرع ہووے یا اک اکھر مصرع دے شروع وچ ہووے تے
دوجا مصرع دے آخر وچ ہووے تے اوہنوں قلب مجح آکھیا جانداے۔ مثال دے
طور تے۔

حور، غلمان، فرشتے تے ہے انسان دی روح

آپ دا عشق مرے دین تے ایمان دی روح

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ ورتے گئے اکھر ”حور“ تے ”روح“ نہیں۔

11 اشتقاق:- کلام وچ دو ایہو جے اکھراں نوں لے آؤنا جہڑے اک مادہ توں مشتق
ہون تے اوہنوں اشتقاق آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

سوہنے سوہنے خُلق وچ خالق بنائے جو چراغ

خُلق تیرے دے بنیرے سوہنیا سارے چراغ

وضاحت: ایس شعر دے پہلے مصرعے وچ اکھر ”خُلق“ تے ”خالق“ نیں۔

12 رد العجز علی الصدر:۔ ایہندیاں چار قسمیاں نیں

i- جہڑا اکھر صدر وچ ہووے یعنیہ اوہی عجز وچ ہووے۔ مثال دے طور تے

بڑا خوش گدا جام ہتھاں چوں پی کے

تری اکھ توں پی پی کے کوثر بڑا خوش

وضاحت: جیویں کہ ”بڑا خوش“ صدر وچ وی اے تے عجز وچ وی

13 رد العجز علی الصدر:۔ ii- جہڑا اکھر عرض وچ ہووے اوہی عجز وچ ہووے مثال دے

طور تے:

جے نبی دے صحابہ نوں آکھیں غلط

اصل وچ آکھنا ایں نبوت غلط

وضاحت: جیویں کہ اکھر ”غلط“ عروض وچ وی تے عجز وچ اے۔

14 رد العجز علی الصدر:۔ iii- جہڑا اکھر پہلے مصرع دے حشو وچ ہووے اوہی عجز وچ وی

ہووے۔ مثال دے طور تے۔

کچھ خاص کہون ویکھدے ای ”نعت دا چانن“

اعجاز تیری نعت دے انوار بڑے خاص

وضاحت: جیویں کہ ”خاص“ پہلے مصرعے دے حشو وچ تے دو جے مصرعے دے عجز

وچ اے۔

15 رد العجز علی الصدر:۔ iv- جہڑا اکھر ابتداء وچ ہووے اوہی عجز وچ ہووے۔ مثال

دے طور تے۔

کھرا تیری ڈاچی دا جد اس تے جمیا

بڑا خوش مرے دل دا پتھر بڑا خوش

وضاحت: ”بڑا خوش“ اے اکھر جیویں کہ ابتداء وچ وی اے تے بجز وچ وی اے۔
 16 تجنیس مزدوج:- اوہ متجانس اکھر جہناں دے حرفاں نوں مقلوب کیتا گیا ہووے
 تے اوہ اکھر کول کول ہی ہوون تے اوہنوں تجنیس مزدوج آکھیا جاندا اے مثال دے
 طور تے۔

مری رات ہجر سمندریں بڑے گوتے کھاندی اے سوہنیا
 کدی آکے رات نوں تار دے بھلی رات او تھے کھلار دے

وضاحت: جیویں کہ ”رات“ تے ”تار“ مقلوب وی نیں تے نیڑے نیڑے وی۔
 17 تجنیس مطرف:- جدوں دو اکھر تعداد وچ مختلف ہوون تے اکھر دی زیادتی شروع
 وچ ہووے تے اوہنوں تجنیس مطرف آکھیا جاندا اے۔ مثال دے طور تے۔

تسیں نصیب رات وچ صدا کرو نبی نبی
 نصیب نوں برات نوں سجا لوو سجا لوو

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ ”رات“ تے ”برات“ وچ ”ب“ دی زیادتی اے
 18 غیر منقوط:- سارے کلمات نوں غیر منقوط لے آؤنا۔ مثال دے طور تے

ماجی لے آ گھٹا رحم دی
 دل حرم دے وسا دے دوا

19 مقطّع:- کلام وچ ایہو جے کلمات لے آؤنا جہناں دے سارے اکھراں نوں منے
 منے لکھیا جاوے۔ مثال دے طور تے

آپ دے درد ، آ دے دوا
 درد وچ دے رواء دے دوا

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ ہر اکھر دو جے تو منے منے اے۔
 20 موصل:- کلام وچ ایہو جے کلمات نوں لے آؤنا جہناں دے سارے حرفاں نوں
 ملا کے لکھیا جاوے۔ اوہنوں موصل آکھیا جاندا اے۔ مثال دے طور تے۔

لے لے طیبہ جا کے چانن

پلے جھوٹی جگ مگ نہ بنھ

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ سارے کلمیاں دے اکھر ملے ہوئے نیں۔

21 ترصیح: فقرے یا مصرع دے تمام اکھراں دا متحد الوزن القوافی ہونا ایہنوں

ترصیح آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

یا نبی ہر کھلا بے وفا

آ کدی کر بھلا دے دوا

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ پہلے مصرعے دا ہر کلمہ دو بے مصرعے دا ہم وزن تے ہم قافیہ

اے۔

22 سجع موازنہ: دو فقریاں یا دو مصرعیاں دے آخری کلمے دا وزن وچ متحد ہونا

تے ردے وچ مختلف ہونا۔ اوہنوں سجع موازنہ آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

ترا ای نور ہے مسجد آدم آکھدا اے

بڑا ای سجدا ہے مینوں مرا سجدا تعلق

وضاحت: جیویں کہ ”سجدا“ تے ”سجدا“ وزن وچ اکو جے نیں پر ردے وچ مختلف

نیں۔

23 ذوالقافیتمین: اس شعرنوں آکھیا جانداے جہندے وچ دو قافیے ہوں۔ مثال

دے طور تے۔

دلوں پکھیاں ہنیرے چاء گئے نیں

تیرے آقا سویرے آ گئے نیں

وضاحت: ایس شعروچ ”ہنیرے“ ”چاء“ ”سویرے“ ”آ“ دو قافیے نیں۔

24 ذوالقافیتمین مع الحاجب: جدوں دو قافیاں دے وچکار ردیف نوں لے آیا جاوے

اوہنوں ذوالقافیتمین مع الحاجب آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

رُس گیا اے خدا سوہنیا چا منا

اُنٹیاں تے کرم دی وسا چا گھٹا

وضاحت: ایس مطلع وچ ”سوہنیا“ ”منا“ ”وسا“ ”گھٹا“ قافیے تے ”چا“ ردیف جھیڑی کہ وچالے اے۔

25 متلون:۔ اوہ نظم جھڑی دو یا دو توں زیادہ بحراں وچ پڑھی جاوے۔ مثال دے طور تے

نور ، نور لے آیا جیس دا بڑا چانن

بھل گنیاں نوں دیندا اے راہ جو دکھا چانن

وضاحت: جیویں اس مطلع نوں ”بحر مقتضب مشمن مطوی مقطوع“ تے ”بحر ہزج مشمن اشتر“ دوواں وچ تقطیع کیتا جاسکدائے۔

26 تلمیح:۔ کسے مشہور واقع دی طرف یا کسے ایہو جی شے دی طرف جھڑی کتب متداولہ دی وچ ذکر کیتی گئے ہووے۔ اس دی طرف اشارہ کرنا۔ مثال دے طور تے۔

جدوں غار وچ آ گیا کملی والا

ابوبکر دے پیر سپ نہیں لڑی تانگھ

وضاحت: جیویں کہ اے شعر نبی پاک ﷺ تے حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ دے ہجرت دے موقع تے غار ثورول اشارہ کر رہیا اے

27 سیاق الاعداد:۔ گنتی نوں ترتیب یا ترتیب توں بغیر لے آؤنا۔ اوہنوں سیاق الاعداد آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

محبوب دی نسبت نوں ذرا ویکھ نہ لڑ یار

اک ، دو ، نہ ترے ، چار سبھ یار بڑے خاص

وضاحت: ایس شعر وچ ”اک ، دو ، ترے ، چار“

28 تنسیق الصفات:۔ کسے موصوف دیاں متواتر کئی صفتاں نوں لے آؤنا ایہوں تنسیق

الصفات آکھیا جاندائے۔

میں کون آں جو عظیم آقا رحیم آقا دی نعت لکھاں
 کریم خودای کرم کما کے خیال وچ نیں خیال کردے
 وضاحت: جیویں ایس شعر وچ نبی پاک ﷺ دیاں صفتاں ”عظیم، رحیم، کریم، تے
 آقا“

29 توشیح: کوئی قصیدہ یا قطعہ وغیرہ انج کر کے لکھنا کے جہناں دے شعراں دے ابتدائی
 حرفاں نوں اکٹھیاں کرن دے نال کوئی کلمہ، بیت یا مصرع حاصل ہووے۔ مثال دے
 طور تے۔

م مزا آؤندا مینے وچ بلا کے تے لکھوندے نعت
 تسیں پیراں دے وچ مینوں بٹھا کے کے لکھوندے نعت

ح حیاتی اے بڑی ڈونگھی ترن دی چس بڑی اوندی
 جدوں ڈبڈے نوں ہتھ آقا پھڑا کے تے لکھوندے نعت

م مری اکھ تاگھ دی سولی تے لمی تان کے سوندی
 کدی تے سفنے وچ سرکار آ کے تے لکھوندے نعت

و دلاں دی تار طیبہ نال ملدی رات مک جاندی
 تسیں دن سینیاں اندر چٹھا کے تے لکھوندے نعت

وضاحت: ایہناں شعراں دے پہلے اکھراں نوں ملایاں ”محمد ﷺ“ بن دائے
 30 محاز:۔ ایس صنعت وچ پہلے مصرع دا آخری اکھر دو جے مصرع دا پہلا اکھر
 ہوندائے

اوہ دین انج نواز گھنگار کہن بس
 بس اک نظر نیں ویکھدے بیمار کہن بس

وضاحت: جیویں کہ ایس شعروچ اکھر ”بس“

31 تجنیس مکرر/تکرار: شعروچ اک اکھرنوں بار بار لے آؤنا۔ مثال دے طور تے۔

میں اعجاز کی آں خطا ای خطا آں

کرم ای کرم توں کرم آ کرم کر

وضاحت: جیویں ایس شعروچ ”کرم“ اے

32 تجنیس تام مفروق:۔ بے دوہم جنس اکھراں وچوں اک مرکب تے دو جا مفرد

ہووے پر لکھن وچ اک جے نہ ہوون تے اوہنوں تجنیس تام مفروق آکھیا جانداے۔ مثال

دے طور تے:

دساں ترے کی بول دا جد رب بولدا

ہوندی اے بادشاہ دی گل وات بادشاہ

وضاحت: جیویں کہ پہلے مصرعے وچ ”بول دا“ تے ”بولدا“

33 تجنیس اوسط:۔ دو اکھراں دا انج مختلف ہونا کہ زیادتی اکھر دے وچکار ہووے۔

مثال دے طور تے۔

غماں دی رُت نہ رت پیسی بھلا اک رات کر تسی

نہ اک راتیں سدا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

وضاحت: جیویں کہ ”رت“ تے ”رات“

34 تجنیس مذیل:۔ جدوں دو اکھر صرف حرفاں دی تعداد وچ مختلف ہوون تے اکھر

دے آخر تے زیادتی ہووے تے اوہنوں مذیل آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

آپ دے دین توں ہے دور حیاتی دوزخ

ایس دوری نو مٹا کے تے بچھالے دوزخ

وضاحت: جیویں اتلے مصرعے وچ ”دور“ تے تھلے مصرعے وچ ”دوری“

صنعت تجنیس (معنوی):

1- تضاد ایجابی: کلام وچ ایہو جے معنی لے آونا جہناں وچ کسے قسم دا تقابل تے تضاد ہووے تے اوہندے نال حرف نفی نہ ہووے تے اوہنوں تضاد ایجابی آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے:

گھر بار ہے یا غار خشی ہے کہ غمی اے
صدیق نوں ہر حال نبی یاد خدا یاد
وضاحت: جیویں کہ خشی تے غمی

2- تضاد سلبی: کلام وچ دو ایہو جے معنی لے آونا جہناں وچ کسے قسم دا تقابل تے تضاد ہووے تے اوہندے نال حرف نفی ہووے تے اوہنوں تضاد سلبی آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے:

نعت چھیڑاں تے کرے روح اللہ اللہ
نہ کرے ورد کیوں جی ایہ ہے انجان دی روح
وضاحت: ایس شعروچ ”کرے“ تے ”نہ کرے“ تضاد سلبی ہے۔

3- ایہام تضاد: کلام وچ دو ایہو جے معنیاں نوں جمع کرنا جہڑے باہم متضاد یا متقابل نہ ہوں پر جہڑے اکھراں نال اوہناں نوں تعبیر کیتا جاوے۔ اوہناں دے حقیقی معنیاں وچ تضاد ہووے تے اوہنوں ایہام تضاد آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

بُرا ویلا بن کے بھلا آ گیا
نبی تے مرن دا مزا آ گیا

وضاحت: ایس شعروچ ”بُرا“ تے ”بھلا“ وچ ایہام تضاد پایا جانداے۔ کیوں جے ”بُرا“ دا متضاد ”اچھا“ ہونداے۔

4- تدریج: لغوی معنی سجاوانا تے آراستہ کرنا، زینت کاری اک توں زیادہ رنگ کلام وچ

لے آونایا مدرج یا ذم دے معنی وچ لے آوناتے مدعا کنائے یا ایہام دے طریقے نال حاصل ہووے تے اوہنوں تدبیح آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے۔

ہجر وچ رورو کے چٹے فیر کلا لے ہو گئے
آؤ آقا لال ہوون میری قسمت دے گلاب

وضاحت: ایس شعروچ ”چٹے، کالے، لال“

5- مقابلہ: دو یا دو توں زیادہ متوافق معنیاں نوں لے کے بعد ازاں اوہناں دے متقابل معنیاں نوں اوسے ترتیب نال لے آوناتے اوہنوں مقابلہ آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے:

دلوں پکھیاں ہنیرے چا گئے نیں
ترے آقا سویرے آ گئے نیں

وضاحت: ایس شعروچ ”ہنیرے، چا“ تے ”سویرے، آ“

6- ایہام تناسب: کلام وچ ایہو جے اکھر لے آونا جہناں دے معنیاں وچ باہم مناسبت نہ ہووے پر اوہناں دوواں اکھراں وچوں کسے اک دا اک ہووے معنی وی ہووے جہڑا دوجے اکھر دے معنی نال مناسبت رکھے تے اوہنوں ایہام تناسب آکھیا جانداے مثال دے طور تے:

قد جدوں ویکھدی شاعری
بید مجنوں ترا آکھدی

وضاحت: ایس شعر ”بید تے مجنوں“ دے معنی، یعنی دیوانہ نوں اکٹھا کیتا گیاے۔ ایہناں وچ کوئی مناسبت نہیں پر مجنوں دا دوجا معنی ہک قسم ”بید“ دی وی اے، جہنوں ”بید مجنوں“ آکھیا جانداے۔ ”بید“ دے نال مناسبت رکھدی اے۔

7- مراعاة النظریر یا تناسب و توفیق: کلام وچ ایہو جی شیواں نوں لے اونا جہناں وچ تضاد یا تقابل توں علاوہ کوئی ہووے تے اوہنوں مراعاة النظریر آکھیا

جانداے۔ مثال دے طور تے۔

آپ دی جالی دے ساہویں نیں ادب نال کھڑے

دل نظر جان جگر سر جھکے ہتھ ہاں تے چپ

وضاحت: ایس شعر وچ ”دل نظر جان، جگر، سر، ہتھ، ہاں“ دا اکھاڑ کر کرنا۔

8- ایہام: ایہام دے معنی وہم وچ پاونا ہوندائے۔ اس توں مراد کلام وچ کوئی ایہو جیا اکھر لے آونا جنہوں سنن آلا کجھ دیر لئی وہم وچ پے جاوے۔ ایہو جے اکھر دے دو معنی ہوندے نیں اک معنی نیڑے تے دو جا دور۔ سنن آ لے دا ذہن نیڑے دے معنی دل منتقل ہوندائے پر غور کرن نال معلوم ہوندائے کہ شاعر دی مراد دردا معنی اے۔ مثال دے طور تے۔

تاجدارا تاج تے اعجاز منگاں لوڑ نہیں

پر مدینے پاک جھڑے دن گزارے آن ہٹ

وضاحت: ایس شعر وچ ”دن گزارے آن ہٹ“ ایہام اے۔ اس دا نیڑے دا معنی اے کہ دن گذرے ہوئے ہٹ آون۔ پر شاعر دی مراد دور دا معنی اے کہ ہک وار پھر مدینے دی زیارت نصیب ہووے۔

9- مشاکلتہ: اک چیز نوں دو جی چیز دے نال لے آون دے باعث ایہو جے اکھر نال تعبیر کرنا جھڑے نال اوہ مشہور نہیں یا کلام وچ اک اکھر دی مثل دووے اکھر محض لفظی مناسبت تے لطف زبان دی بناں تے لے آونا۔ مثال دے طور تے۔

پئی لاش اودراں دی مرے نال مینہ اے روندنا

کدی وکھ لو ناں آقا بڑا روئی جان بدل

وضاحت: ایس شعر وچ ”مینہ دارونا“ مشاکلتہ اے۔ حالانکہ مینہ روندنا نہیں بلکہ وسدائے۔ پر شاعر نیں اپنے روون دے نال نال مینہ دے وسنے نوں وی روون نال تعبیر کیتائے۔

10- مزاجتہ: شرط تے جزا وچ دو معنیاں دا ایس طرح آونا کہ جہڑا حکم پہلے تے مرتب ہووے اوہی حکم دوجے تے وی مرتب ہووے تے اوہنوں مزاجتہ آکھیا جانداے۔ مثال دے طور تے:

نعت پڑھیئے زوال اوندا نہیں

نہ پڑھیوے کمال اوندا نہیں

وضاحت: ایس شعروچ نعت پڑھنا تے نہ پڑھنا دو کم نیں دواں تے کسے شے دانہ ہونا مرتب ہو یا اے۔ یعنی پہلے (پڑھنا) تے زوال تے دوجے (نہ پڑھنا) تے کمال دا۔

11- ارصاد یا تسہیم: ارصاد دا لغوی معنی ہے راہ وچ نگہبان مقرر کرنا کسے فقرے یا بیت وچ ایہو جیہا اکھر لے آونا جہندے توں معلوم ہو جاوے کہ ایس فقرے یا بیت دے اخیر تے ایہہ اکھر آوے گا۔ یا جہناں توں معلوم ہو جاوے کہ قافیہ دا اکھر فلاں ہووے گا۔ پر شرط ایہہ ہے کہ رومی دا حرف پہلے توں معلوم ہووے۔ مثال دے طور تے:

خدا دے جے محبوب تے نہ مرے چھ

کراں کی میں جیوے تے بھائیں مرے چھ

وضاحت: ایس شعروچ ”جیوے تے بھائیں“ دا کلمہ ”مرے“ دا پتہ دینداے۔

12- عکس: کلام وچ اک جزونوں دوجے تے مقدم کرنا تے بعد ازاں مقدم نوں موخر تے موخر نوں مقدم کرنا۔ مثال دے طور تے:

تینوں اے کعب آقا توں عطا ہوئی اے چادر

بھلا ہوئی عطا کیوں سنا کے تے سکھا جاچ

وضاحت: ایس شعروچ عطا ہوئی تے ہوئی عطا عکس اے۔

13- رجوع: اک کلام نوں کسے نکتے دے باعث اوہندا نقص تے ابطال کرنا یا کسے شے دی اک صفت بیان کر کے اوہندی نفی کرنا مڑ کسے دوجی صفت دی طرف جہڑی پہلی نالوں بہتر ہووے ترقی، ترجیح تے فوقیت دی غرض نال رجوع کرنا۔ مثال دے

طور تے:

غماں دی رت نہ رت پیسی بھلا اک رات کرتسی

نہ اک راتیں سدا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

وضاحت: پہلے مصرعے وچ ”اک رات“ توں رجوع کردیاں ہوںیاں دو جے مصرعے وچ ”سدا“ آکھ کے بہتری دی صورت کڈھی اے۔

14- توریہ: توریے دا لغوی معنی چھپانا ہے۔ براصطلاح وچ ایس توں مراد ایہہ ہے کہ کلام وچ ایہو جئے اکھریا اکھراں دا استعمال کیتا جہناں دے دو معنی ہوں تے اوہ دوویں معنی مقید مطلب ہوں۔ مثال دے طور تے۔

جدوں رکھیا ہتھ دل تے آقا تری تاگھ

جے دل پکڑ کے ہے او تھے کھلی تاگھ

15- ایہام مجرد: اے اوہ ایہام اے جہندے وچ قریب غیر مقصود معنی دے مناسبت مذکورہ ہوں۔ مثال دے طور تے۔

کونین سروں ننگے بناں آپ دے سائے

اعجاز مرا، ایہو ای دستار نبی پاک

وضاحت: سایہ بمعنی چھاں قریب دے معنی نیں تے رحمت دور دے معنی قریب غیر مقصود دی مناسبت شعر وچ موجود نہیں۔

16- ایہام مرشمہ: اوہ ایہام اے جہندے وچ معنی قریب غیر مقصود دے مناسبت مذکور ہوں یا معنی قریب دے مناسبت دا کلام وچ مذکور ہونا۔ مثال دے طور تے۔

اعجاز آخری ساہ تے یسین چا پکار

لبھ نہ مری شفا کتے یسین توں منے

وضاحت: مرن ویلے یسین پڑھنا ایہ قریب دے معنی نیں دور دے معنی یسین۔ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دا اسم مبارک اے۔ قریب دے معنی دے مناسبت ذکر کیتے گئے نیں۔

”آخری سہ“ ”شفا“

17-استخدام: اک اکھرتوں جھندے دو معنے ہوں اک معنی مراد لینا تے جھڑی ضمیر اوہندی طرف راجع ہووے اوہندے توں دو جا معنی مراد لینا۔ مثال دے طور تے۔

جدوں دا شعر دے سوہنے نگر اعجاز آیا
مرے فن توں بلاواں ایہ ہزاراں موڑ دیوے

وضاحت: ایس شعر وچ اعجاز سرکار واسطے لیا گیا اے۔ تے دو بے مصرع وچ ایہ دی ضمیر توں اعجاز دا اکھر معجزہ دے معنی دیندا اے۔

18-لف و نشر: کجھ شیواں نوں مجمل یا مفصل طور تے لے آکے بعد ازاں بلا تعین ایہو جی شیواں نوں لے آؤنا جھڑیاں پہلیاں شیواں نال تعلق رکھیاں ہوں تے اوہنوں لف و نشر آکھیا جاندا اے۔ مثال دے طور تے۔

فیر کی ہوندا جدوں آپ بلاوندے انگلی
و کیکھ رکھڑ پیا یا چن دے نظارے توں کچھ

وضاحت: ایس شعر وچ پہلے مصرعے وچ سرکار دا انگلی ہلا ونا تے دو بے مصرعے وچ چن دا اٹن لف و نشر نہیں۔

19-لف و نشر مرتب: جے نشر دی ترتیب لف دے مطابق ہووے تے اوہنوں لف و نشر مرتب آکھیا جاندا اے مثال دے طور تے

اوہ ٹیک جتھے لگان سوہنے تے پیر جتھے ٹکان سوہنے
کھجور ہووے پہاڑ ہووے دھمال کردے دھمال کردے

وضاحت: پہلے ”ٹیک لونا تے پیر ٹکانا مڑ ایسے مناسبت نال کھجور تے پہاڑ لف و نشر مرتب نہیں

20-لف و نشر غیر مرتب: جے نشر دی ترتیب لف دے مطابق نہ ہووے تے اوہنوں لف و نشر غیر مرتب آکھیا جاندا اے مثال دے طور تے:

یا نبی اک نظر، قلب، سر، خفی
 حرص، شہوت، حسد دی ہوا کج لئے
 وضاحت: ایس شعروچ قلب تے ”حرص، سر تے شہوت خفی تے حسد لف و نشر غیر مرتب
 اے۔

21- جمع: کجھ شیواں نوں اک حکم وچ جمع کرنا۔ مثال دے طور تے۔

آپ دی جالی دے ساہویں نیں ادب نال کھڑے
 دل نظر جان جگر سر جھکے ہتھ ہاں تے چُپ
 وضاحت: ایس شعروچ ”دل، نظر، جان، جگر، سر تے ہتھ“ جمع کیتا گیا۔
 22- تفریق: اک قسم دیاں دو شیواں وچ فرق ظاہر کرنا۔ مثال دے طور تے

چاننا تے سورج وی اس جہان تے کردا
 کل جہان چمکوندا آپ دا جدا چانن
 وضاحت: ایس شعروچ ”سورج تے آپ دے چانن“ وچ ”جدا“ نال فرق کیتا
 گیا۔

23- تقسیم: کجھ شیواں نوں لے آکے بعد وچ اوہناں دے مناسبات نوں علی التبعین
 لے آونا۔ مثال دے طور تے۔

دل کرے جیویں نوازو کدی سفنے وچ
 تے کدی جاگدے دیدار تسیں او لچال
 وضاحت: ایس شعروچ ”کدی سفنے وچ تے کدی جاگدے وچ“، تقسیم ہے۔ دیدار
 دیاں دوویں قسماں نیں۔

24- جمع تفریق: کجھ شیواں نوں اک حکم وچ لیا کے بعد وچ فرق کرنا۔ مثال دے
 طور تے۔

دل تے روضہ کھلے سامنے
 ایہ خطا ایہ عطا دے دوا

وضاحت: ایس شعروچ پہلے ”دل تے روضہ“ دی اکو حالت“ کھلونا ظاہر کیتی گئی اے بعدوچ دل نوں ”خطا تے روضہ نوں عطا“ آکھ کے فرق ظاہر کیتا گیا۔

25- جمع تقسیم: کجھ شیواں نوں اک حکم وچ لے آکے بعدوچ ہر اک نوں اک اک شے نال منسوب کرنا۔ مثال دے طور تے:

نبی پاک دے عشق سمجھا دوہاں نوں

کہ نہ نہ کرے دل تے ہاں ہاں کرے چبھ

وضاحت: ایس شعروچ ”نبی پاک دے عشق سمجھا دوہاں نوں“۔ ایہ جمع ہے تے ”نہ نہ کرے دل تے ہاں ہاں کرے چبھ“ ایہ تقسیم اے

26- جمع تفریق تقسیم: بتاں صنعتاں نوں جمع کرنا۔ یعنی پہلے کجھ شیواں نوں اک حکم وچ لے آونا مڑا اوہناں وچ فرق کرنا تے مڑا اوہنا وچوں ہر اک شے نال بلحاظ خصوصیت متعلق کرنا۔ مثال دے طور تے۔

اگ ہجر، وصل دوویں ای ایہ ساڑ دی ایہ ٹھاردی

ایہ مار دی ایہ تار دی تر دا رہواں مرے نبی

وضاحت: پہلے ہجرتے وصل نوں اگ آکھ کے جمع کیتا گیا تے مڑا ہجرتے اگ ساڑ دی تے وصل دی اگ ٹھاردی آکھ کے تفریق کیتی گئی اے۔ پھر ہجرتے اگ ماردیندی اے تے وصل دی اگ تاردیندی اے آکھ کے تقسیم کیتی گئی اے۔

27- تجرید: ایہند الغوی معنی اے ننگا کرنا۔ اصطلاح وچ اک ذی صفت کولوں اک دوئی شے حاصل کرنا یعنی جہڑی اس صفت وچ اوہندے ورگی ہووے۔ مثال دے طور تے:

اک تجلی نبی دی نظر دی پئی

پاک دل دے حرم دا حرم ہو گیا

وضاحت: ایس شعروچ ”دل دا حرم تے مڑا دل دے حرم دا حرم آکھنا“ تجرید اے۔

28- مبالغہ مقبول تبلیغ: کسے وصف یا مذمت داشتت تے ضعف و بچ انتہائی درجے تے پہنچنے دا دعویٰ کرنا تے اوس دعوے دا عقل تے عادت دی رونال ممکن ہونا۔ مثال دے طور تے۔

ترے اعجاز نوں سن کے زمانہ وجد و بچ اوندا
مرے ہوٹھاں تے جد سجد سخن تیری ثابن کے

وضاحت: ایس شعر و بچ ”ترے اعجاز نوں سن کے زمانہ وجد و بچ اوندا“ ایہ مبالغہ مقبول تبلیغ اے۔

29- اغراق: کسے وصف یا مذمت داشتت تے ضعف و بچ انتہائی درجے تے پہنچنے دا دعویٰ کرنا تے اوہ دعویٰ عقلاً ممکن تے عادتاً محال ہووے۔ مثال دے طور تے۔

بڑا شوم کہن شرنی لو میری اکھ ہٹے تے کیوں ہٹے
تسیں اک نظر دے نال جو کئی نسلاں تیک چا تار دے

وضاحت: ایس شعر و بچ ”شوم کہن شرنی لو ایہہ اغراق اے“۔ یعنی کہ عقلاً ممکن اے پر عادتاً محال اے۔

31- مذہب کلامی: کلام دا دلیل تے برہان تے مشتمل ہونا۔ مثال دے طور تے۔

میرے لچپال مرے کان معافی منگدے
میرے اللہ دا غضب ہے اچے وی تاں تے چُپ

وضاحت: ایس شعر و بچ ”اللہ دے عذاب دے نہ آون دی وجہ سرکار دا ساڈے لئی معافی منگنا“ دلیل بنائی گئی اے۔ ایہ مذہب کلامی اے۔

32- حسن تعلیل: کسے صفت دے ثبوت واسطے ایہوجی شیواں نوں علت بناو ناچھڑیاں حقیقت و بچ علت نہ ہوون پر شاعر اوہنوں ایہوجے انداز و بچ پیش کرے کہ اوہ حقیقت معلوم ہووے۔ مثال دے طور تے۔

پتلی نہیں، ہے جلوہ کالی کملی دا

دسدے جھیڑے تھاں نیں کالے اکھیاں دے

وضاحت: ایس شعر وچ ”پتلی ہے جلوہ کالی کملی دا“ ایہ حسن تغلیل اے

33- تاکید المرح بما يشبه الذم: کجھ صفتاں توں بعد کجھ صفتاں نوں ایہو جئے کلمے نال

لے آونا جھندے توں خیال ہووے کہ ہن شاید مذمت شروع ہوگئی پر اوہ حقیقت وچ

مرح دی تاکید کردے ہوون۔ مثال دے طور تے۔

وکھ دے کے سزا نوں سزا کج لئے

جرم میرے نبی دی عطا کج لئے

وضاحت: ایس شعر وچ ”سزا دینا“ چنگی گل نہیں پر سزا نوں سزا دینا آکھ کے مذمت

نووں مرح وچ تبدیل کیتا گیا۔

34- تاکید الذم بما يشبه المرح: ذم دی تاکید ایہو جئے اکھراں وچ لے آونی جھڑے

مرح نال مشابہت رکھن۔ مثال دے طور تے۔

اک وفا دی دیو آکے پڑی نہیں تے مرنا

بے وفاواں دا میں سردار تسمیں اوہ لچپال

وضاحت: سردار ہونا مرح اے پر بے وفاواں دا سردار ہونا بھیڑی گل اے۔

35- استنباع: لغت وچ ایہندا معنی اے کہ معنیاں نوں اک دوجے دے پچھے لے

آونا۔ ممدوح دی ایس طرح تعریف کرنا کہ اک مرح توں دوجی مرح نکلے۔ مثال

دے طور تے۔

کدی درد نصیب دی رانی دی پریشان زلف سنوار دے

مرے دل توں میل اتار کے ترے پیراں پٹھ وچھار دے

وضاحت: ایس شعر وچ درد دا، نصیب دی رانی دی پریشان زلف سنوارنا، توں اک

مرح مر ”دل دی میل لاہنا“ دوجی مرح پھیر ”میل لاہ کے پیراں پٹھ وچھارنا“ ایہہ

تیجی مدح نکلدی اے۔

36- ادا ماج: اک کلام توں دو معنے لینے ایس طرح کہ دو بے معنے دی صراحت دی لوڑ نہ ہووے۔ مثال دے طور تے۔

اعجاز روضہ پاک ہا اک وار سامنے
پھر انج کھڑی کہ حالے کھڑی حال دی عشاء

وضاحت: ایس شعروچ ”کھڑی کہ حالے کھڑی“ ایہہ ادا ماج اے اتھے کھڑی دے دو معنے نیں اک کھلونا تے دوسرا کھڑی بنا تے دوواں دی صراحت دی لوڑ نہیں۔

37- توجیہ: کسے معنے دا فائدہ اوہناں اکھراں نال دینا جھڑے اوس معنے واسطے وضع کیجے گئے ہوون پر اوہ اکھربندے یا کسے ہور شے دانوں وی ہووے۔ مثال دے طور تے:

اعجاز خیر فضل دی دیندے حضور نیں
اکھراں دیاں میں جھولیاں بھر دا ہمیش ہاں

وضاحت: ایس شعروچ ”فضل“ ایہہ توجیہ اے یعنی کہ ایہندے وچ ”فضل“ اپنے معنے تے وی دلالت کر رہیا اے تے ایہہ اک بندے دانوں وی اے۔

38- الہذل یراد بہ الجذ: کلام ہزل تے تمسخر دے طور تے لے آونا پر اوس تو کوئی نصیحت مراد ہووے۔ مثال دے طور تے۔

چھڈ ملکہ نوں سدا کردا رہو آقا آقا
کدی اعجاز سنجیا ای ہووے کاں تے چُپ

وضاحت: ایس شعروچ ”ہووے کاں تے چُپ“ ایہہ الہذل یراد بہ الجذ اے تے ایہندے وچ نصیحت وی اے۔

39- تجاہل عارفانہ: لغوی معنی جان بچھ کے انجان بننا۔ یعنی اک شے نوں جان دے باوجود کسے نکتے دے لئی اوہندے توں لاعلمی ظاہر کرنا۔ مثال دے طور تے۔

شاعری کی میں الف تے بے دا جانو ہاں کدوں

کون ہے جو بال کے ایہ دھر گیا سارے چراغ

وضاحت: ایس وچ ”شاعری توں انجان بننا ایہہ تجاہل عارفانہ اے۔ تے ایہندے وچ نکتہ عاجزی اے۔

40- تعجب: اک شے توں کسے فائدے دی غرض توں تعجب دا اظہار کرنا۔ مثال دے طور تے:

حیرت پری گوڑ دے جگ وچ گئی کھڑی گئی

آقا دا پیر ویکھیا پتھر جدوں پگھال دا

وضاحت: ایس شعر وچ ”حیرت پری دا سر کار دے پیراں پٹھ پتھر دے پکھلنے نوں ویکھ کے حیرت دے جگ وچ جا کے کھڑی جانا“۔ ایہ تعجب اے۔

41- حشو یلیح: کلام دا پورا ہون توں پہلے ایہو جہیا اکھر لے آونا جہندے توں بغیروی معنی مقصود پورا ہو جاوے۔ پراوہندے نال کلام دی خوبی ودھ جاوے۔ مثال دے طور تے

جدوں اشارہ کروتے کھلووے جھم جھم کے

تسیں کہووتے زمانے دا فیر سیارہ ٹرے

وضاحت: ایس شعر وچ جھم جھم ایہہ حشو یلیح اے جو کیو ایس توں بغیروی شعر دا مقصد پورا ہوندا ہا۔

43- سوال و جواب: تعریف ناں توں ہی ظاہر ہے یعنی کہ شعر وچ سوال وی ہووے تے جواب وی ہووے مثال دے طور تے:

چچھدا عشق کدے کعبہ؟

کعبہ کہہ پر نالہ پڑھ۔

وضاحت: ایس شعر وچ چچھدا عشق کدے کعبہ؟ ایہ سوال اے تے کعبہ کہہ پر نالہ پڑھ۔ ایہہ جواب اے۔

ایہہ چند اک مثالوں دتیاں گئیاں نیں تاں جے ادب تے پنجابی ادب دے طالب علم ایہناں دی روشنی وچ کجھ سکھ سکھن تے آپوی پنجابی نعت دا کھلار ایس طراں کھلا کرن تے صنعتِ تجنیس دے نال نال شاعر دا عشقِ رسول ﷺ آوی تک سکھن۔ مینوں پک امید اے کہ محسنِ اعجاز پنجابی نعت وچ ایس طراں ای اپنا بھرواں حصہ پاندا رہوے گا تے پنجابی نعت دا اعجاز تے وقار ودھاندا رہوے گا۔

پروفیسر ریاض احمد قادری
گورنمنٹ گریجویٹ کالج، سمن آباد فیصل آباد
0300-6645573

جدید پنجابی نعت تے محسن اعجاز

خیالاں دی پرواز ہی ہک ایسی شے وے جھیرٹی کہ شاعر تے غیر شاعر دے وچ نکھیڑہ کردی اے۔ خیال جہناں وڈا ہووے گا شاعری وے او سے درجے دی اُچائی تے کھلو کے شاعری دے دیوانیاں نوں اپنے وک کھچدی رہوے گی، اتے جہنے ماڑے خیالاں نوں شاعر اپنی شاعری وچ ورتے گا اوئی ہی اوہدی شاعری دی حیاتی گھٹ ہووے گی۔ ہر چنگا شاعر ایہہ نر وے تے نویکلے خیالاں دی دولت رب سپے دی دین پاروں اپنی ماں دی لکھ چوای نال لے کے آندائے۔ ایسے دولت دے وسیوں اوہ کدی کدی اپنے خیالاں دی ورتوں اچھے نویکلے ڈھنگ نال کردائے جو غیر شاعر دی سوچ کدے وی اوس تھاں تے نہیں اپڑدی۔ حضرت عثمان بن علی الجویری المعروف داتا گنج بخش رحمۃ اللہ علیہ اپنی تصنیف کشف المحجوب دے اندر حضرت انس بن مالک رضی اللہ تعالیٰ عنہ دی روایت لکھدے نیں کہ سمجھداراں تے اہل شعور لوکاں دی ہمت درایت یعنی کہ غور و خوض کرن وچ ہوندی اے تے ناسمجھاں دی ہمت صرف روایت یعنی کہ نقل مارن تیک ہوندی اے۔ اجوکی گھڑی وچ ویکھیا جاوے تے بڑے گھٹ بندے لہدے نیں جھیرٹے روایت توہٹ کے کچھ نواں کرن دا آہر کردے نیں۔ اوہناں گنے چنے بندیاں چوہک نواں تے اُبھرواں نال نعت دی دھرتی تے چانن وٹنڈا دا ہویا نعت دادا پوا، محسن اعجاز ہوری وی نیں۔ جہناں نعت نوں جدید لب و لہجے دے نال نال نویں نکور خیالاں، تشبیہاں، استعاریاں، ترکیباں تے رمزیاں نال مالا مال کر چھڈ یائے۔ تے اوہ اپنے ایس فن، اپنی شاعری دے عروج تے کمال نوں نبی پاک

سَلِّ عَلٰى اٰلِیِّ دِی عَقِیْدَت تے مَحَبَت وِچ لکھی ہوئی نعت دی دین آکھدے نیس۔ اوہناں دا ہک شعر ویکھو۔

نعت بے مثل دی بھر گئی چاشنی

شعر بے کار تُمناں سی ہو گڑ گیا

محسن اعجاز ہوراں نعت رسول لکھنے دا آون والیاں نویاں نسلاں نوں ہک وکھرا، سچا تے نواں راہ ویکھایاے۔ جہدے تے آن والیاں نسلاں تے کے فخر محسوس کرن گئیاں۔ محسن اعجاز ہوری کسے وی خیال نوں کمال مہارت نال ون سوئے اکھراں دا چولا پوا کے نعت دے ویٹھے وچ لے آن کے کھڑا کر دیندے نیس، تے انج شعر آکھدے نیس کہ بندے دی سوچ گم ہو جاندی اے۔ اوہناں دے کجھ شعر ویکھو۔

حیرت پری گوڑ دے جگ وچ گئی کھڑی گئی

آقا دا پیر ویکھیا پتھر جدوں پگال دا

اس دل وچ ساری دھرتی دے دکھ درد کریماد فنیجے

دینہ راتی فاتحہ پڑھدائے رورو کے ساہواں دا مجمع

ہتھ کڑی توڑ کے پلکاں دی مدینے بھجدا

تانگھ دا اتھرو تری تانگھ بڑی رکھدا

اعجاز کی تے نعت کی تک آپ دا کرم

سٹ کے قلم غزل دے قلمکار کہن بس

ایس نعتیہ پراگے وچ محسن اعجاز ہوراں کم و بیش 31 معروف تے رواں بحراں وچ نعتاں لکھیاں نیس۔ اتے بے بہا صنعتاں ورتیاں نیس۔ جہناں دی پروفیسر ڈاکٹر احسان اللہ طاہر ہوراں دیباچے اندر بڑے سوہنے تے نر وئے ڈہنگ نال ونڈ کردتی اے۔ محسن اعجاز ہوراں دا ہر شعر ای کمال دائے تے اپنے اندر کوئی نہ کوئی وکھرا ای رنگ

ولیت کے بیٹھائے۔ میں ایس پرانگے وچوں صرف اک نعت دا اتھے ذکر کراں گا
جہدے ستے شعراى وکھو وکھ رنگاں دی ویکھالی دیندے نیں۔ آؤ اوہ نعت ویکھدے
آں۔

آپ دے درد، آء دے دوا

درد وچ دے روا دے دوا

ایس شعروچ تھوڑا جیہاں غور کریے تے پتا لگ جاوے گا کہ ایس شعر دے
سارے اکھراى وکھو وکھ نے کوئی وی اکھر دوجے اکھر نال جڑیا ہویا نہیں اے۔ کلام
وچ اکھراں دی ترتیب انج کرنی کہ او اک دوجے تو منے منے ہون ایس نوں مقطع
آکھیا جانداے

ماجی لے آ گھٹا رحم دی

دل حرم، دے وسا دے دوا

ایس شعروچ سارے اکھراى نقطے توں بغیر ورتے گئے نیں یعنی تسی انج وی
آکھ سکدے او کہ ایہہ شعر غیر منقوٹا اے۔

دے دوا سوہنیا آ کدی

آ کدی سوہنیا دے دوا

ایس شعروچ جھیر پڑی صنعت ورتی گئی اے اوس نوں عکس آکھدے نیں یعنی کہ
پہلے ورتے گئے اکھراں نوں بعد وچ لے آونا تے بعد وچ ورتے گئے اکھراں نوں پہلے
لے آونا۔

یا نبی ہر کھلا بے وفا

آ کدی کر بھلا دے دوا

کسے وی فقرے یا مصرعے وچ ورتے گئے سارے اکھراں دا کو وزن وچ تے
ہم قافیہ ہون دے عمل نوں ترصیح آکھیا جانداے تے ایس شعروچ سارے اکھراى ہم

وزن تے ہم قافیہ نہیں۔

کھا گئے کھا طپیا دوویں

بجراک، اک خطا دے دوا

کچھ شیواں نوں اک حکم وچ لے آ کے بعد وچ ہراک نوں اک اک شے نال
منسوب کرن دے عمل نوں جمع تقسیم آ کھیا جانداے جیویں کہ ایس شعر دے پہلے
مصرعے وچ ”کھا گئے کھا طپیا دوویں“ ایہہ جمع دا عمل اے تے دو بے مصرعے وچ ”
بجراک، اک خطا“ دواں وچ تقسیم کیتی گئی اے۔

دل تے روضہ کھلے سامنے

ایہ خطا، ایہ عطا دے دوا

کچھ شیواں نوں اک حکم وچ لیا کے بعد وچ فرق کرن دے عمل نوں جمع تفریق
آ کھیا جانداے تے ایس شعر وچ پہلاں دل تے روضہ نوں جمع کر کے دو بے مصرعے
وچ انہاں دا فرق وی دسیا گیاے۔

آؤ مکی مہک آ کھدی

آکھ اعجاز آ دے دوا

کسے شے نوں زمانہ ماضی نال تعبیر کرن دے عمل نوں مجاز مرسل آ کھیا جانداے
تے ایس شعر وچ ”مکی“ ایہہ مجاز مرسل اے یعنی حضور صلی اللہ علیہ وسلم کی ذات نوں مکی دے لقب
توں مخاطب کیتا گیاے۔ حالانکہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے شریف تشریف فرما نہیں۔

محسن اعجاز ہوراں جتھے اپنے ایس پراگے نوں وٹو وٹاں ردیفیاں، بحراں تے
تافیے لا کے شگھاریاے او تھے ای او ہناں پنجابی ادب نوں نویں اکھان وی دان کیتے
نیں، جہڑے کہ آن والے ویلے وچ ماں بولی پنجابی دے لکھاریاں لئی بڑے درکھولن
گے۔ ایہہ اکھان کچھ انج نہیں۔

چھڈ ملکہ نوں سدا کردا رہو آقا آقا

کدی اعجاز سنجیا ای ہووے کاں، تے چپ

دیکھ لے ”نعت دے دیوے“ اے وی جگدے نیں
ذات دی کر لی رہی پوندی چھتیراں نوں چھ

آ پھسی کفر دے پنچے تری امت آقا
ٹنگ چڑھے ہون کسے بھکھاں مرے کاں دے ہتھ

دلا! سن وگڑیا کجھ نہیں اے وی ڈلھے بیراں دا
نہ ویلے نوں گوا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

نبی وی سوہنیا جد تیری نسبت نوں ترسدے نیں
کیوں کملے جیے طوطے نوں آکھاں میری قسمت کڈھ

کسے آکھے نہ اس در توں اُٹھیج
کدے پٹے بھلا کاواں پہاڑ

ہتھ نجومی نوں دکھاواں کیوں نعتاں لکھدا
رب کیتا تے مقدر دا ستارا ہے صاف

آقا نواز کے تے بناں دین بادشاہ
ہوندی اے بادشاہ دی خیرات بادشاہ

محسن اعجاز ہوراں اُتے اللہ تے اللہ دے سوہنے حبیب ﷺ دا خاص مہر و کرم
اے کہ اوہ اپنے فن و بیچ اخیر مہارت رکھدے نیں۔ جتھے اوہناں نعتاں و بیچ و کھو و کھ
صنعتاں ورتیاں نیں او تھے ای اوہناں دی اک ہور نعت دا میں ذکر کرداں جاواں
جہدے سارے شعرا کی اکھاں بندے نیں۔ آؤ اوہ نعت پڑھ کے سوادمان دے آں۔

آقا دے آکھے لگ نہ بنھ
جھلیا، دل پلے جگ نہ بنھ

دل دے وچ رکھ عشق نبی دا
انگلی دے اتے نگ نہ بنھ

مٹھے بول نبی دے دسدے
چپھ دے اتے اگ نہ بنھ

لے لے طیبہ جا کے چانن
پلے جھوٹھی جگ مگ نہ بنھ

کھان مدینے پھل جنت دے
چھڑ گئے سوچاں دے وگ نہ بنھ

رگ رگ دے ہوٹھاں تے نعتاں
جان قضائے کڈھ رگ نہ بنھ

میرے سر اعجاز عمامہ
اے دنیا، کُوڑی پگ نہ بنھ

محسن اعجاز ہوراں دا ایہہ نعتیہ پراگہ نعت دا چانن ہر پکھوای دلفریب تے من
بھجواں اے۔ نبی پاک ﷺ دی نعت نال عقیدت اپنی تھاں پر محسن اعجاز ہوراں پنجابی
ادب وچ جدید نعت دی نیہ رکھ دتی اے، اتے آن آلا ویلہ آپے ای فیصلہ کرو کے محسن
اعجاز ہوری جدید نعت دی اُساری وچ کئے کو کامیاب ہوئے نیں۔ مکدی تے ڈھکدی

گل ایہہ دے بھئی استاد محترم محسن اعجاز ہوراں اٹملے تے بے بہا صفتاں دے مالک
”نعت دے دیوے“ بال کے اہیہا ”نعت دا چانن“ ونڈیائے جو ہمیش پنجابی ادب دا
چوفیر چمکا و ندرار ہوے گا۔ اللہ سوہنا تے اللہ دا حبیب ﷺ استاد داں دی ایس عقیدت
نوں اپنی درگاہ مقبولیت دا درجہ عطا وے۔ آمین۔

مستنصر حسین شوق
ڈرا فٹسمین، محکمہ انہار فیصل آباد

خیال جا توں مدینے بہار بن کے آ
میں بے قرار بتیراں قرار بن کے آ

مرے کریم دا صدقہ ترا نہ وس چلسی
ہزار وار توں دنیا اڈار بن کے آ

فرشتے دین گے جھک جھک سلامی طیبہ وچ
پلک دے بھارتوں چل کے تے پیار بن کے آ

نبی دے عشق دے وچ میرے لہجیا ڈُب کے
ٹھہرے خدائی توں انج ٹھنڈا ٹھار بن کے آ

مرا وجود نکھاریں کٹھالی وچ گھت کے
مرے حضور دے درد! سنار بن کے آ

کدوں دی شعر دی دھرتی اڈیکدی پئی اے
مرے نصیب، ثنا دی پھوار بن کے آ

نماز دید دی اعجاز میری اکھ پڑھ لے
اے نعت وار ، کدی دید وار بن کے آ

کراں قبول میں دنیا! جواب جا لے آ
حضور ورگا کوئی لا جواب جا لے آ

خدا کہوے اے فرشتے! حبیب کیوں رووے
ثواب دے کے تے جگ توں عذاب جا لے آ

کتوں نہ بھال مہک چین دی بھلا ہووی
نبی دے باغ توں سجرے گلاب جا لے آ

حساب فیر کریں میریاں گناہواں دا
مرے نبی دے کرم دا حساب جا لے آ

کسے جے آکھیا مجنوں کہیا میں بسم اللہ
نبی دے عشق دا جو ہے خطاب جا لے آ

ترے سکول دے وچ نین داخلہ لیسن
نبی دے مکھ جی و اعظ کتاب جا لے آ

میں جام پی کے نہ اعجاز ڈولاں فیر آکھیں
نبی دے عشق جی ہے تے شراب جا لے آ

پھڑ کے بہاراں دا قلم لکھیا ہوا یا مصطفیٰ
دل موسماں دے ورقیاں دا موہ لیا یا مصطفیٰ

پھل شاخ دی ڈھا کے کھڈا رت باغ دی کرمست دے
مہکار ونڈدی زلف دے کنڈل ہلا یا مصطفیٰ

یا قوت دل بیٹھا لٹا سوہنے لباں دے رنگ تے
آکھے ایہو ای وجد وچ صلّ علی یا مصطفیٰ

مشرق توں دھمیں دینہ چڑھے مغرب دے وچ شامیں لہوے
پر سونہیا سورج ترا چمکے سدا یا مصطفیٰ

انگلی دے اج پھراک ہلارے دی جھلک دے آن کے
سورج غریباں دے نصیباں دا ہٹا یا مصطفیٰ

سر تاج پا نعلین دا اُچی فلک توں ہوگئی
دھرتی لئے نوری قدم کعبہ بنا یا مصطفیٰ

غم دا دینہوں تھل ہجر دے لشکے سَوے نیزے تے پھر
اعجاز تیرا بہوں تڑفدا آ وی جا یا مصطفیٰ

دلوں ، جانوں وی پیارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا
ترے سوہنے دوارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

میںوں چوداں طبق بھاویں تلی تے چا لَوْن مُرّ وی
ترے آقا سہارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

میں من دا ہاں کہ جنت وچ بڑے اعلیٰ نظارے نیں
ترے مکھ دے نظارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

مرے ساقی ہزاراں جام مے خانے توں ڈھیندے نیں
تری اکھ دے اشارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

ترے در تے نوا کے سر نصیباں دی گھٹا کہندی
کہ زلفاں دے ہلارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

خدائی میںوں روندے نوں دلا سے دے دے تھک پئی اے
ترے مٹھڑے ہلارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

اے اعجاز مکھ تیرا مری اکھیاں تے نہیں چھپیا
اے دیدار سارے توں بناں میرا تے نہیں سرنا

کملی وچ کی شان سجا کے لے آیا
اللہ دی پہچان سجا کے لے آیا

رومی ، جامی دی راہواں توں پھل چا کے
میں وی آں گلدان سجا کے لے آیا

جبرائیل مبارک دیون آمنہ نوں
حوراں تے غلمان سجا کے لے آیا

میلاد مبارک راتیں دھرتی کہندی اے
اج تارے اسمان سجا کے لے آیا

جس دی خود قرآن تلاوت کردا اے
مکھ وچ اوہ قرآن سجا کے لے آیا

سرکار ترا اک مجرم اکھ دے ورتے تے
سدھراں دا دیوان سجا کے لے آیا

یوحی دے اعجاز لبان تے پاپیاں لئی
بخشش دا اعلان سجا کے لے آیا

رُت آگئی عروج دی موسم گیا زوال دا
آون دا وقت ہو گیا اج آمنہ دے لال دا

توحید باغ وچ کھڑے پھل نور دے کہون پئے
ہے زلف دے جہان وچ موسم بڑے کمال دا

مستی دے وچ لٹنی گئے ڈٹھا جدوں سمندراں
ماذاغ بحر موج وچ چھلاں پیا اچھال دا

کی بن گیا اے سونہیا چن دی دھمال ویکھ کے
جھلی دھمال کھیڈ دی اج حال تک دھمال دا

دل چیرتے جگر گئے سوہنے قدم کمال دے
تک چال مور ہو گیا قیدی کمال چال دا

حیرت پری گویڑ دے جگ وچ گئی کھڑی گئی
آقا دا پیر ویکھیا پتھر جدوں پگھال دا

چٹے مری اڈیک دے اعجاز وال ہو گئے
اؤ کدی حضور حج ہو جاوے وال وال دا

آپ دے درد ، آ ، دے دوا
درد وچ دے روا دے دوا

ماچی لے آ گھٹا رحم دی
دل حرم ، دے وسا دے دوا

دے دوا سوہنیا آ کدی
آ کدی سوہنیا دے دوا

یا نبی ہر کھلا بے وفا
آ کدی کر بھلا دے دوا

کھا گئے کھا طپیا دوویں
ہجر اک ، اک خطا ، دے دوا

دل تے روضہ کھلے سامنے
ایہ خطا ، ایہ عطا دے دوا

آؤ مکی مہک آکھدی
آکھ اعجاز آ دے دوا

رُس گیا اے خدا سوہنیا چا منا
اتنیاں تے کرم دی وسا چا گھٹا

قید گھرانج ہوئے جیل حیران اے
یا نبی اک نظر کر گدا چا رہا

دیکھ گلیاں دے وچ قہر نچدا پھرے
رحم کر کملی والے بچا چا گدا

پیر اپنے گنہگار نیں وڈھ لئے
دے طپیا دوا کر شفا چا عطا

من گئے ہاں اسیں بھل گئے بھل گئے
درد سبھ جگ دیا در دیا چا بھلا

یا نبی دیکھ، حسنین دا واسطہ
موت بن کے پھرے ایہ وبا چا مکا

آ، صد ارو کے اعجاز امت کرے
سوہنی انگلی ہلا ہر بلا چا نسا

منہ مرا جد مدینے دے ول مڑ گیا
دل دی دھرتی تے رحمت دا مینہ جڑ گیا

خیر پاوے جے میرا سخی کا سے وچ
نہیں کدی ویکھیا اوہ گدا تھڑ گیا

فیض دیندے رہے نین سرکار دے
کھیت دل دے بہاراں دا رُخ مڑ گیا

نعت بے مثل انج بھر گئی چاشنی
شعر بے کار تُّماں سی ہو گڑ گیا

جد غماں توڑیا نہیں کسے جوڑیا
جد تسیں جوڑیا میرا دل جڑ گیا

آپ نوں شیر سجدہ کریندے رہے
رُکھ سلامی لئی ویکھیا اڑ گیا

آ وی اعجاز جا سول پھر عقل دا
عشق دے چھالیاں دے جگر پڑ گیا

شعر گل میرے لگ ڈھائیں نت ماردا میرا سوہنا پتہ نہیں کدوں آوے گا
جیسے مطلعے نوں سن کے تساں اونا اے اوہ مطلع پتہ نہیں کدوں آوے گا

رات معراج دی وجد وچ آن کے نین موسیٰ دے کہندے رہے ہون گے
جھٹ کھلو، جھٹ کھلو، سوہنا جھٹ کھلو فیہر موقع پتہ نہیں کدوں آوے گا

مست ہو کے تے چین وکھنسا پھرے آؤ محبوب ہراک نوں دسدا پھرے
تارا اک اک سنو رونا رونا کہوے ماہی میرا پتہ نہیں کدوں آوے گا

سوچ احرام بنھ آکھدی کعبیا! درد کی ہے ترا ایناں روویں کیوں
اشک کعبے دی اکھ چوں ڈھبے آکھدے میرا کعبہ پتہ نہیں کدوں آوے گا

سی کراں تے پتہ مینوں ہر جانا اے ناں کراں تے میں اکھ وچوں کر جانا اے
ہجر دے غار وچ ڈنگ کھا کھا کہواں کملی والا پتہ نہیں کدوں آوے گا

انج دیوانہ پتہ نہیں کیویں روپیا حوصلہ دیندا خود حوصلہ روپیا
حال رورو کے دوویں ای بیٹھے ونجا کہن سوہنا پتہ نہیں کدوں آوے گا

نعت اعجاز ہنجاں دی جھولی وچھا جالی ساہویں کدوں دا سنوندا پیا
جہڑا مقطع تسیں آ کے لکھواؤ گے اوہ مقطع پتہ نہیں کدوں آوے گا

مرے آقا تری محفل مرا گھر مست کر چھڈیا
نظر کر کر کے رحمت نے گدا ہر مست کر چھڈیا

ترے لچپال روضے نون میں آکھاں وی تے کی آکھاں
مری اکھ نون تے روضے دے کبوتر مست کر چھڈیا

کلیم اللہ دے پشمیاں دی کسے کی آن گل چھیڑی
تری انگلاں دے مینوں تے سمندر مست کر چھڈیا

کسے دی نہیں خطا ویکھی عطا دی حد مکا چھوڑی
چہیا، بے قراراں نون ترے در مست کر چھڈیا

جدوں دی پالئی کلی میں تیری نعت دی جوہ وچ
مرے فن دے مقدر نون مقدر مست کر چھڈیا

خدا جہندی ثنا کردا میں کی اوہندی ادا لکھاں
سخن نون وی تے مینوں وی اسے ڈر مست کر چھڈیا

کدوں اعجاز من دا ہا محبت مست کر چھڈ دی
قدم سرکار دل وچ رکھ کے نوکر مست کر چھڈیا

نعت کعبہ تے سجدے قلم ہو گیا
سر تمامی غماں دا قلم ہو گیا

اک تجلی نبی دی نظر دی پئی
پاک دل دی نظر دا حرم ہو گیا

گھنڈ وایل جھلکار توحید دے
کفر بُت چور سجدے دھرم ہو گیا

ہر مہک دی پری آ پسینے نگر
تک فضا رہ گئی دور غم ہو گیا

دھوڑ نعلین دی تاج سر دا بنی
میرے جئے دا وی جگ تے بھرم ہو گیا

آپ دے چم قدم سوچ رکھیا قدم
ذہن پتھر پکھل کے نرم ہو گیا

نعت نیناں دیاں مستیاں وچ کھڑی
مست اعجاز فن اے کرم ہو گیا

آقا خیال مست اے تیرے خیال دا
کونین مل کدوں نین ترے اک کمال دا

محبوب تیرے شہر کسے وی بنیرے تے
بیٹھا کدی نہ آن کے پیچھی زوال دا

دنیا گھماوے گوئی نوں لکھ وار سوہنیا
تیرا فقیر جانو اے ہر وار چال دا

تیرے خیال دی گلی اکھاں نین کھل گیاں
دل نوں جواب مل گیا ہر اک سوال دا

کعبہ سمجھ کے دل کھلا اوتھے ای ویکھ لے
جتھے کھلوتا وقت اے تیرے وصال دا

سرکار مینوں لوہڑ کے لے ای نہ جانیاں
اکھ دے سمندروں کدے چھلاں اچھال دا

اعجاز مکھ جہیا بنے چن دی اوقات کی
جھلدی مثال جلوہ نہ جد بے مثال دا

برا ویلا بن کے بھلا آ گیا
نبی تے مرن دا مزا آ گیا

تسیں آئے سنسار دے باغ وچ
کھڑے پھل وفا دے حیا آ گیا

جدوں دکھ توں دھرتی تراما ہوئی
نبی لے کے سکھ دی گھٹا آ گیا

مرے دل توں جھوٹے خدا لد گئے
مرے دل جدوں مصطفیٰ آ گیا

ترا ناں کریمہ مرے کھاتیوں
خطاواں نوں کر کے صفا آ گیا

پھر گدا نوں فنا توں بقا مل گئی
ترا عشق بن کے دوا آ گیا

مدینے ہے اعجاز گیا ، رہ گیا
تماشا تے نہیں جو گیا ، آ گیا

اج نعت دی زمین تے اسمان بولدا
دل دے مدینے ہے جویں حسان بولدا

سن کے ترا کلام ابو جہل وی کہوے
انج دا کدوں کلام اے انسان بولدا

چم چم کے تاں میں ایس نوں اکھیاں تے لالواں
چم چم کے ہوٹھ آپ دے قرآن بولدا

صل علے گلی گلی جو بولدا ایں توں
بخشش تری دا ایہ تے ہے اعلان بولدا

روضہ مرے حضور دا کعبے دا کعبہ اے
ایہ شعر نہیں ، ایہ میرا اے ایمان بولدا

بے شک مرے درود نوں سندے حضور نہیں
میں ایس کان تے ہو کے قربان بولدا

لچپال آ کے نعت نوں اعجاز کر دیو
رو رو کے اج قلم تے قلمدان بولدا

يا رسول اللہ دہائی دین امت دے گلاب
تک لوو تے کھڑ پون گے پھر محبت دے گلاب

کی صداقت، کی عدالت، کی شجاعت دے گلاب
عظمتاں دی جان سوہنا تیری عظمت دے گلاب

فیر وحشی بن گئے ویکھو ہدایت دے گلاب
آپ دے لب توں جھڑے جد علم، حکمت دے گلاب

زلف کستوری دے قیدی مشک، عنبر ہو گئے
والضحیٰ دے مکھ توں لیندے فیض جنت دے گلاب

مصطفیٰ دا واسطہ دے کے خدا توں خیر منگ
فیر ویکھیں عرشوں وسدے کئے رحمت دے گلاب

ہجر وچ رو رو کے چٹے فیر کالے ہو گئے
آؤ آقا لال ہوون میری قسمت دے گلاب

شعر دی اعجاز جھولی نعت دے پھل پالنے
اے خدا جگ تے مہکدے رہن مدحت دے گلاب

جدوں نعت لکھناں قلم دی ٹھڑے چپھ
سڑے شالا جھڑی ثنا ناں کرے چپھ

خدا دے جے محبوب تے ناں مرے چپھ
کراں کی میں جیوے تے بھائیں مرے چپھ

ادب نال چھک چھک محبت دے بوکے
مدینے دے کھوہ توں گھڑے آ بھرے چپھ

نبی پاک دے عشق! سمجھا دوہاں نوں
کہ ناں ناں کرے دل، تے ہاں ہاں کرے چپھ

کدی مینوں ڈاچی نظر آوے آقا
کھڑے اس کھڑے نوں ای چم چم کھڑے چپھ

جدوں ڈوبدی تے بڑے ڈوب دیندی
کریما کرم نال میری ترے چپھ

ثنا دی ہے تلوار دو دھاری اعجاز
ادب توں قدم ڈردی ڈردی دھرے چپھ

دل بناں آپ توں کردا نہ کسے تھان تے چپ
دید دی ہاں کرو ہونی اے اے ہاں تے چپ

انتیاں نوں تے تسیں ماں توں گھنا چاہندے او
کچ ہو سکدا سٹرے پُتر ، ہووے ماں تے چپ

سی کرن کفر سمجھدے نیں ترے دیوانے
آپ دی من کے رضامست نیں دھپ، چھاں تے چپ

میرے بچال مرے کان معافی منگدے
میرے اللہ دا غضب ہے اے وی تاں تے چپ

میرے جرماں دا زمانے تے تماشا بن دا
چپ ہوئی اے تے ہوئی اے ترے ای ناں تے چپ

سامنے آپ دی جالی دے ادب نال کھڑے
دل ، نظر ، جان ، جگر ہر جھکے ، ہتھ ہاں تے ، چپ

چھڈ ملکہ نوں سدا کردا رہو آقا آقا
کدی اعجاز سنیجا ای ہووے کاں ، تے چپ

جے تسیں آکھوتے دل مار کے پیراں نوں چھ
پالوے فرش ہنے جا کے تے عرشاں نوں چھ

پھر گنہگار نوں طیبہ دی کرو ”ہاں“ آقا
مار کے بیٹھے اہجے درد مرے ہاں نوں چھ

دل پھرے اوس گلی جییں گلی جنت وچھدی
مار کے پیٹھدا نہیں تخت تے تاجاں نوں چھ

آپ دے نین ہنے جہات کرم دی پاوں
پالون ویر ہنے آن کے ویراں نوں چھ

رب دے یار توں مکھ موڑ کے بد بخت بنے
پالئے آپ اساں ویکھ بلاواں نوں چھ

ویکھ لے ”نعت دے دیوے“ اہجے وی جگدے نیں
ذات دی کر لی رہی پوندی چھتیراں نوں چھ

جدوں اعجاز قلم نعت لکھے تے لگدا
پالوے دھرتی جیویں جا کے تے انبراں نوں چھ

مزا اوندا مدینے وچ بلا کے تے لکھوندے نعت
تسیں پیراں دے وچ مینوں بٹھا کے تے لکھوندے نعت

حیاتی اے بڑی ڈونگھی ترن دی چس بڑی اوندی
جدوں ڈبڈے نوں ہتھ آقا پھڑا کے تے لکھوندے نعت

مری اکھ تانگھ دی سولی تے لمی تان کے سوندی
کدی تے سفنے وچ سرکار آ کے تے لکھوندے نعت

دلاں دی تار طیبہ نال ملدی رات مک جاندی
تسیں دن سینیاں اندر چڑھا کے تے لکھوندے نعت

سخن دے بال نوں جھوٹے ادب دے پینگھے جو دیندا
فرشتے نعت دی لوری سنا کے تے لکھوندے نعت

کدوں دی سوچ روندی اے تیری جالی نوں چم چم کے
کدی تے واضحا دا مکھ دکھا کے تے لکھوندے نعت

مرا اعجاز نہیں تلوار تے ٹرنا تے پار ہونا
کریم اس پل صراطوں خود ٹپا کے تے لکھوندے نعت

شکر لکھ لکھ جو قلم چم لئے نعتاں دے ہتھ
ایہ کمال آپ دا سارا مرے تے ناں دے ہتھ

جد گئے آپ دی دہلیز تے سوچاں دے ہتھ
فرش تے رہ کے چمبندے رہے عرشاں دے ہتھ

ہوٹھ پھل پاک دیاں پیتاں تریں آ لاؤ
جرم دی دھپ توں وڈھا بیٹھے اسیں چھاں دے ہتھ

جس گھڑی تیرے نگر ویکھ لیا دستر خوان
آگے اوس گھڑی یاد مری ماں دے ہتھ

انج پھسی کفر دے پنچے تری امت آقا
ٹنگ چڑھے ہون کسے بھکھاں مرے کاں دے ہتھ

اک جھلک آپ دی بیمار دا جیون آقا
ہے زمانے دی نبض ویکھ ترے ناں دے ہتھ

تاج اعجاز بتیرا اے ثنا خوانی دا
نعت دے ہتھ تے نیں بیعت مرے ساہواں دے ہتھ

دل نگر مازاغ دی اکھ دے اشارے آن ہٹ
پھر مکاناں لا مکاناں دے نظارے آن ہٹ

فیر آقا موج وچ اک وار انگلی نوں ہلا
فیر امت دے نصیباں دے ہلارے آن ہٹ

یا نبی اسلام دے اس باغ تے کوئی نظر
فیر حق دی بلبلاں دے گیت سارے آن ہٹ

بھل گئے پر آپ دے آں، لوک ہس ہس ویکھدے
کر نظر غمخوار انجری غم دے مارے آن ہٹ

بھار لاه کے ککھوں ہولے ہو گئے آں سوہنیا
چا سکے چوداں طبق نہیں بھار بھارے آن ہٹ

عرش دا ہے آؤ لاڑا رات ووہٹی بن کھلی
پھر سلامی دین پاروں چن ستارے آن ہٹ

تاجدارا تاج تے اعجاز منگاں لوڑ نہیں
پر مدینے پاک جھیڑے دن گزارے آن ہٹ

بے مثل دے بے مثل بنائے نیں خدا ہوٹھ
ہر بول تے آ رکھدی ادب نال عطا ہوٹھ

لچپال دی لچپال عدالت تے ذرا ویکھ
مجرم نوں معافی دی سنا دین سزا ہوٹھ

والیل پڑھیں یار تے محسوس کریں کھاں
اس لفظ توں ہے وار دی رحمت دی گھٹا ہوٹھ

اک بول تے دل جان لٹاواں نہ، تے آکھیں
جہناں توں خدا بولے کتے ویکھ لیا ہوٹھ

لکھ دل تے محمد توں محبت دے قلم نال
چم ایس نوں اکھ میٹ کے، رکھ کے نہ اٹھا ہوٹھ

جو نعت رہون پڑھدے عطا مینوں کرو ہوٹھ
لچپال تسیں کردے او پتھراں نوں عطا ہوٹھ

اعجاز مزا فیر ہے جیون تے مرن دا
چم چم کے ترے پیر تے ہو جان فدا ہوٹھ

مرض ہر دی دوا توں کہہ نبی وارث خدا وارث
ہنے ملسی شفا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

نبی دا بن گدا توں کہہ نبی وارث خدا وارث
نہ لکسی تتی وا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

محبّ محبوب دے ناں نوں ہمیشاں نال رکھدا اے
جدوں کہندا خدا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

غماں دی رت نہ رت پیسی بھلا اک رات کرتسی
نہ اک راتیں سدا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

کنہگارا مدینے جا کنہگاراں دی گل بن دی
لے بھنے وی اگا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

دلا! سن وگڑیا کجھ نہیں اے وی ڈلھے پیراں دا
نہ ویلے نوں گوا توں کہہ نبی وارث خدا وارث

قیامت وچ فرشتے بھیڑ چوں ہتھ پھڑکے آکھن گے
اگاں اعجاز آ توں کہہ نبی وارث خدا وارث

عرب دے لوک سارے سی جفاواں دے بھرے چھج
نظر سرکار دی کیتے وفاواں دے بھرے چھج

گدا در تے لیاوے جو خطاواں دے بھرے چھج
سخی اوہنوں عطا کردے عطاواں دے بھرے چھج

تھاڈا مکھ چمک دے نال چن دی بھردا جھولی
تھاڈی زلف مہکاں نال واواں دے بھرے چھج

جدوں طائف دیاں پتھراں وسائے رنج کے پتھر
مرے آقا عطا کیتے دعاواں دے بھرے چھج

جدوں لولاک دی پگ آپ دے سرتے میں ویہناں
میںوں چوداں طبق لگدے ثناواں دے بھرے چھج

مرے اکھرتے مردہ سی کرم دی جھات پا کے
مرے اکھ بنائے نعت ساہواں دے بھرے چھج

مدینے دی گلی اعجاز ہوکا دیندا پھردا
مرے لوں لوں دے ہتھیں نیں گناہواں دے بھرے چھج

چراغِ حق دے بلے تے گئے ہنیرے بچھ
کدے سویرے سویرے جھکے سویرے بچھ؟

کیویں نیں مست نظارے، نی دھرتیے! دس کھاں
بہارِ نجدی پھرے کیوں ترے پھیرے بچھ؟

ہزاراں سال توں بلدے گئے انگارے بچھ
ٹُٹ پئے کیویں کسری! ترے ہنیرے بچھ؟

سلام کس تے پڑھیں کعبیا! توں جھم جھم کے
کسے نظر لئے سارے اشارے تیرے بچھ

گواہ گنگے پئے بول یا رسول اللہ
جدوں سی آکھیا ابو جہل کول میرے بچھ

نبی دے عشق دا دیوا توں بال سینے وچ
چراغِ ساہ دے جانیں اخیر تیرے بچھ

چراغِ آپ دا اعجاز جگیا جگدا اے
کوئی اگیرے گئے تے کوئی پچھیرے بچھ

کدی تے نعت دی اے عشق آ کے تے سکھا جاچ
قلم حسان دا مینوں پھڑا کے تے سکھا جاچ

دسا اے تھم! کیویں لچپال تینوں سینے لایا
توں رویوں کج مینوں وی روا کے تے سکھا جاچ

کیویں اے کعب آقا توں عطا ہوئی اے چادر
بھلا ہوئی عطا کیویں سنا کے تے سکھا جاچ

دلا! کیویں توں پل وچ جا مدینے دل وچھوندا
کدی تے نال مینوں وی رلا کے تے سکھا جاچ

نبی توں گھر لٹاون دی نصیحت نت سنیدی
کدی تے واعظا! توں وی لٹا کے تے سکھا جاچ

بھلا سرکار میں کیویں مکاواں ”میں“ دا رولا
ہزاراں اکھ تے پردے نیں ہٹا کے تے سکھا جاچ

بھلا سعدی عطا ہوندا کدوں اعجاز مصرع
کوئی گر نعت لکھنے دا سکھا کے تے سکھا جاچ

آپ دے عشق دے بارے نہ کنارے توں پچھ
عشق ہے اگ دا سمندر کسے تارے توں پچھ

فیر کی ہوندا جدوں آپ ہلاؤندے انگلی
دیکھ رکھ ٹرُ پیا، یا چن دے نظارے توں پچھ

کنج ہوندا اے گزر یار توں اک پل وکھرے
تھم بہوں روکے کہوے میرے گزارے توں پچھ

آپ دا درد نہ پچھ جا کے سکھی وسدیاں توں
درد پچھنا، تے کسے درد دے مارے توں پچھ

اس گنہگار دے بختاں نوں کدوں چمکونا
اے دلا! آپ دے نیناں دے اشارے توں پچھ

تھ مریضاں نوں دکھا کے پیا ٹھیدے کھاویں
آ، دوا آن کے آقا دے دوارے توں پچھ

نعت اعجاز نوں ول نعت دا خود دسدی اے
با وضو ہو کے ادب نال سی پارے توں پچھ

زلف وایل قلم دی تے قلمدان دی روح
آپ دی نعت ہے کونین دے دیوان دی روح

حور، غلمان، فرشتے تے ہے انسان دی روح
آپ دا عشق مرے دین تے ایمان دی روح

آپ دی انگلی پکڑ گن دی کہانی ٹردی
آپ دا ذکر بنے مضمون تے عنوان دی روح

آپ دی عمر دی سرکار قسم دسدی اے
جان سکدا نہ کوئی آپ دی اک شان دی روح

نعت چھیڑاں تے کرے روح وی اللہ اللہ
نال کرے ورد، کی ایہ ہے کسے انجان دی روح

کھڑ پون سانجھ دے پھل پاک وطن وچ آقا
چیک داواں دی نہ چھج لے کتے گلدان دی روح

دیکھ اعجاز نظر دیکھ نمائی امت
ہے پریشان بڑی ایس پریشان دی روح

عشق دی کھیڈ رچا کے تے بجھالے دوزخ
جان آقا توں لٹا کے تے بجھالے دوزخ

آپ دے خلق دے شیشے توں جھلک تک تک کے
اپنا کردار سجا کے تے بجھالے دوزخ

آپ دے دین توں دور ہے حیاتی دوزخ
ایس دوری نوں مٹا کے تے بجھالے دوزخ

رنگ محبوب دے وچ رنگ لے انگ انگ جھلیا
رب رسیا توں منا کے تے بجھالے دوزخ

ساہ وچ شاہ وسا نعت دے حجرے بہہ کے
مشک تن وچ توں مچا کے تے بجھالے دوزخ

واردے واردے بے مثل دے ناں توں سبھ کجھ
یار دا پیار بچا کے تے بجھالے دوزخ

نقش اعجاز نبی دا توں نظر وچ رکھ کے
ورد ہو ہو دا پکا کے تے بجھالے دوزخ

رکھ یاد ادب نال نبی یاد خدا یاد
لج پال سن لچپال نبی یاد خدا یاد

گھر بار ہے یا غار، خشی ہے یا غمی اے
صدیق نوں ہر حال نبی یاد خدا یاد

ہے کون بھلا آیا جدوں روڑ بنے لعل
ہاں ، آمنہ دا لال نبی یاد خدا یاد

رکھ لین تلی اُتے بلے ”نعت دے دیوے“
پھر کہن مرے بال نبی یاد خدا یاد

بے چین بڑے نین کہ دن رات کرن پیش
ہنجواں دے بھرے تھال نبی یاد خدا یاد

نت درد سمندر نوں میں بگ نال جھٹیناں
ہر موج تے بگ نال نبی یاد خدا یاد

لکھ شکر کہ اعجاز بنایا اے ثنا خواں
ہر ساہ تے ہر وال نبی یاد خدا یاد

عرش صدیاں دا سفر آپ دے لُحْطے دا پدھ
 آؤ، تے آپ لئی کی مرے سینے دا پدھ

پدھ مدینے دا نبھا کے تے ہے آیا دل وچ
 آپ دا درد نیڑے مرے حصے دا پدھ

لیل، وایل دی مجنوں کسے لیلیٰ دی نہیں
 والضحیٰ تک ہے مرے دن دے ہنیرے دا پدھ

ساہ رو رو کے پچویندا اے پہاڑوں بھارا
 پچھ دیوانے توں کی ہوندا اے مدینے دا پدھ

پیر اک پھدا تے جبریل دا ککھ نہ بچدا
 فیر انسان کی دسے ترے رتبے دا پدھ

ڈر گنہگار نوں بہوں پر، اے جہنم سن لے
 میری بخشش، مرے لچپال دے سجدے دا پدھ

روح اعجاز کھلی روندی اے جالی ساہویں
 آپ دی ”ہاں“ تے ای مگنا مرے جتے دا پدھ

چن ایس لئی ویکھ لے انگلی تے پیا کھیڈ
محبوب لئی کن دی بنائی اے خدا کھیڈ

محبوب توں گھر بار تے دل، جان لٹا کے
صدیق کہوے عشق کھڈوندا اے جدا کھیڈ

آ ویکھ عذاباں نیں زمانے نوں لیا گھیر
لچپال کرم کر کے زمانے دی بچا کھیڈ

اس نفس کھڈاری نیں ہرا دتے کھڈاری
سرکار میں جت جاواں کوئی آن سکھا کھیڈ

توں نین لئے پھیر ملکہ طعنے مریسی
اوہ ویکھ لے سرکار ترے ہر گئے گدا کھیڈ

اس وار تے در سوچ دے سرکار کدی ہون
دن رات بنائی اے مرے نال ہوا کھیڈ

اے عشق! ذرا ویکھ میں کس در دا گدا ہاں
اعجاز دی آمین جو مرضی کھڈا کھیڈ

وسا اکھ وچ مدینے نوں زمانے دی زیارت کڈھ
نظر دی سلطنت کر پاک دنیا دی حکومت کڈھ

نبی دے نال سبھ توں ودھ محبت ہے تے سبھ کجھ ہے
پشاں لکھاں دی کلی ہئی دلوں دیویں محبت کڈھ

نبی وی سوہنیا جد تیری نسبت نوں ترسدے نیں
میں کیوں کملے جے طوطے نوں آکھاں میری قسمت کڈھ

دلا! پڑھ چار تکبیراں، پڑھیں الحمد، چارے قل
مدینے پاک ول اوور نمائی دی توں میت کڈھ

ہنے پٹواریا! دل دی کراں جاگیر تیرے نال
نبی دی دید مل اس دا، انگوٹھا لاواں قیمت کڈھ

کرم کر یا رسول اللہ کرم کر یا رسول اللہ
عذاباں بے حساباں وچ پھسی آ ویکھ امت کڈھ

پکا اعجاز اک نکتہ زمانے تے حکومت کر
مدینے دا گدا بن جا، تے دل وچوں حکومت کڈھ

جان توں رکھدے مدینے دا جو دیدار لذیذ
ذائقہ موت دا اوہناں نوں بڑا یار لذیذ

آپ دے عشق شہیدی نیں تڑندے رہندے
گل پوے آن شہادت دا ہن ہار لذیذ

دل کھلا من کے رضا ہجر دے شوہ دی من تے
رب دے یار بناں تار کے اج تار لذیذ

درد دے باب جے باب دا جد باب پڑھاں
داد وچ موم کرن آپ دے کے پیار لذیذ

ذکر محبوب دے مکھ دا جدوں میں چھیڑ لوواں
پھوکے لہجے نوں بناں دیندے نیں انوار لذیذ

آپ دی زلف مہکدی اے جدوں نس نس وچ
مشک ، عنبر توں بنن شعر دے مہکار لذیذ

نعت اعجاز گنہگار تے چھم چھم اترے
لوک تے عید اڈیکن مرا ہر وار لذیذ

گنہگار آں میں توں شاہا کرم کر
کرم کر کرم کر کریمیا کرم کر

جگر وچ توں کھُٹ کھُٹ کے طیبہ دے کنڈیا!
کئی پھل گلابی کھڑا جا کرم کر

نظر جھاڑو دل دی گلی وچوں دیندی
کدی آ خدا دے حبیا کرم کر

وطن آگیا اے ہنیرے دی مٹھ وچ
کوئی اک نظر میرے آقا کرم کر

نشے غفلتاں دے میں پی پی کے سنا
نصیا جگا دے طیبیا کرم کر

مکا رات غم دی کدی طیبہ لے جا
ترس کھا مرے تے نصیا کرم کر

میں اعجاز کی آں خطا ای خطا ہاں
کرم ای کرم توں کرم آ کرم کر

کون دے بھلا مصطفیٰ دی نظر
ہے کرم ای کرم تے وفا دی نظر

آپ انگلی ہلائی تے چن بولیا
چیر دیندی جگر اس ادا دی نظر

آپ دے عشق دا دیپ جینیں بالیا
فیر لگی کدی نہیں ہوا دی نظر

ورد صل علیٰ دا پکایا جدوں
جھک گئی ہر وبا ہر بلا دی نظر

تاج، شاہیاں گدا پھر کدوں ویکھدا
قید کردی جدوں مصطفیٰ دی نظر

گُوک سن کے گنہگار دی سوہنیا
جھوک فن دی وسائی ثنا دی نظر

توں نہ اعجاز گھوڑے بھجا سوچ دے
بس خدا جان دا مصطفیٰ دی نظر

سخی دی یاد وچ جد وی گدا دی اکھ پئی ورھ
بھرن لئی فیر کا سے نوں عطا دی اکھ پئی ورھ

جدوں طائف دیاں پھراں لئی نیں ہتھ اٹھائے
نبی دا حوصلہ تکیا دعا دی اکھ پئی ورھ

جدوں صدیق غار اندر تہاڈے لئی ڈنگ کھادھے
وفا صدیق دی تک کے وفا دی اکھ پئی ورھ

تہاڈی آل نیں سبھ کجھ تہاڈے لئی لٹایا
جو وجیا تیر اصغر نوں، قضا دی اکھ پئی ورھ

جدوں تھان تھان تے جگدے نعت دے دیوے سوں ویکھے
خوشی دے نال پھر چھم چھم ہوا دی اکھ پئی ورھ

وچھوڑے آپ دے انج کر کے ہے بیمار کیتا
حکیمان حال پچھیا تے دوا دی اکھ پئی ورھ

جنازہ نکلیا اعجاز انج ساڈی حیا دا
کریم! کر کرم ہن تے حیا دی اکھ پئی ورھ

مرے آقا کیوں چاواں پہاڑ
ترے باجھوں جیویں ساہواں پہاڑ

کرم آقا، بلاواں توں مرتبے
ہزاراں پچوندیاں ماواں پہاڑ

کریما جرم لکھاں ، کر معاف
گناں ناواں تے کی داہواں پہاڑ

تسین مکھ توں جے اک پردہ ہٹوندے
کدوں پھر لبھدیاں واواں پہاڑ

کرامت آپ دے غم دی چپیا
کہ دھپ وچ لگدیاں چھاواں پہاڑ

کسے آکھے نہ اس در توں اُٹھیج
کدے پٹے بھلا کاواں پہاڑ

غماں اعجاز ولیا ، آ حضور
پشاں اگ تے اگاں ساہواں پہاڑ

کچھ ناں ہور ترانہ پڑھ
اے دل ، آقا آقا پڑھ

سوچے! طائف قصہ پڑھ
پتھر جھل پھر مصرعہ پڑھ

گلیاں روشن ہو جاون
نوری مکھ تے ہاسا پڑھ

سردارا ، تک اوہ سردار
ان چھنا جو دا آٹا پڑھ

پُچھدا عشق کدے کعبہ؟
کعبہ کہہ پرناہ پڑھ

واعظ درد سکولے آ
اُحد کیوں ہا جھمیا پڑھ؟

عجّاز اجازت منگی
نعت کہیا ، پڑھ کا کا پڑھ

ادا ہوندى رہندی وفا دی نماز
مرے ساه پڑھدے ثنا دی نماز

تسیں باغ وچ آئے ہو گئی ادا
کلی، پھل، تے بلبل، ہوا دی نماز

جدوں آپ دی زلف نوں لیندی ویکھ
ادا ہو اے جاندی گھٹا دی نماز

وسایا نہ دل وچ جہناں مصطفیٰ
پڑھن رب دی سونہہ اوہ سزا دی نماز

نبی دا تصور سدا رکھدا مست
ادا ہوندى رہندی گدا دی نماز

نبی تے خدا دی رضا آکھدی
نظر تیری یتے حیا دی نماز

غماں دے مصلے تے اعجاز نین
کدوں آقا پڑھسن قضا دی نماز

اوہ دین جد نواز گنہگار کہن بس
بس اک نظر نیں ویکھدے بیمار کہن بس

آقا وچھار دین جدوں پیریں چادرال
کلمہ پڑھیندے رون تے سردار کہن بس

اوہ اک پیالے نال وی ستر رجوندے نیں
پی کے ابوہریرہ طلب گار کہن بس

مازاغ دی نظر جدوں اوندی اے جوش وچ
پھر تے عمر وی چھوڑ کے تلوار کہن بس

لوکیں ہزار مکر کرن ، پر فقیر تے
تیرے کرم نوں ویکھ کے ہر وار کہن بس

نہیں بس کریندے یار دی تعریف کردے یار
پر ویکھ کے حضور نوں سبھ یار کہن بس

اعجاز کی تے نعت کی تک آپ دا کرم
سٹ کے قلم غزل دے قلمکار کہن بس

پڑھے نعت دل میرے اندر بڑا خوش
کتے آ ای جاوے نہ باہر بڑا خوش

مدینے دا بن کے مسافر بڑا خوش
مری سوچ دا اج کبوتر بڑا خوش

جو انگلاں چوں آقا سمندر چلائے
بڑا خوش خیالاں دا لشکر بڑا خوش

انہانوں جدوں نعت دی پگ ہنھوناں
مرے تے سدا رہن اکھر بڑا خوش

کھڑا تیری ڈاپی دا جد اس تے جمیا
بڑا خوش مرے دل دا پتھر بڑا خوش

بڑا خوش گدا جام ہتھاں چوں پی کے
تری اکھ توں پی پی کے کوثر بڑا خوش

میں اعجاز روضے دے ساہویں کھلو کے
بڑا روندا رہناں میں ہاں پر بڑا خوش

مازاغ دے نیناں دے نیں مے خار بڑے خاص
دن رات کرن یار دے دیدار بڑے خاص

قرآن دے ہر حرف دے ہوٹھاں تے ترانہ
سرکار بڑے خاص نیں سرکار بڑے خاص

اوہ نین ٹپا دین جدوں ”میں“ دا سمندر
اس پار بڑے عام سی اُس پار بڑے خاص

نہیں روگ ترے وس دا نبض چھوڑ طپیا
سرکار دے بیمار نیں بیمار بڑے خاص

کونین دی ہر چیز دے متھے تے لکھیجا
میں عام جیہا کمی سردار بڑے خاص

محبوب دی نسبت نوں ذرا ویکھ، نہ لڑ یار
اک، دو نہ ترے، چار سبھ یار بڑے خاص

کچھ خاص کہوں ویکھدے ای نعت دا چانن
اعجاز تیری نعت دے انوار بڑے خاص

اس زمانے دی ساری فضا دی نبض
آپ ٹردے تے ٹردی گدا دی نبض

ورد جھم جھم صلے علی جو کرے
اوس پتھر دے وچ اے وفا دی نبض

بانئیں بھنورے، کلی، بلبلاں، پھل کہون
ورد یا مصطفیٰ اس فضا دی نبض

جس گھڑی مجرماں یا محمد ﷺ کہیا
اس گھڑی رک گئی اے سزا دی نبض

جو حضوری دی رہ وچ ٹھلا بنی
اے خدا روک دے اس انا دی نبض

نعت دیوا بجھاون تے جو تل گئی
روک دینی خدا اس ہوا دی نبض

ویکھ اعجاز دا شعر محسوس کر
ہے غزل دا بدن تے ثنا دی نبض

جو کہوے مصطفیٰ دی شریعت غلط
معرفت اوہ طریقت ، حقیقت غلط

آ گنہگار بخشش کرا آپ توں
کون کہندا کہ ہے میری دعوت غلط

مصطفیٰ دے دوارے توں جھکدی منے
اوہ عدالت غلط ، اوہ حکومت غلط

جے نبی دے صحابہ نوں آکھیں غلط
اصل وچ آکھناں ایں نبوت غلط

نعت لکھ پر شریعت ، طریقت نوں سکھ
ناں کریں ایویں ساری عبادت غلط

نعت لکھناں منیسیں کدی سوہنیا
ساہ اک ناں لوواں ہووے نیت غلط

نور اکھ دے کی اعجاز نوں ویکھناں
نور دل دا جے نہیں تے زیارت غلط

اج نعت دی زمین تے وکھرے اگائے لفظ
اکھ دی جھلار گیڑ کے رج کے رجائے لفظ

پہلے ادب دے ڈونگھے سمندر نوائے لفظ
پھر میں ترے خیال دے رہ تے وچھائے لفظ

لکھ وار مشک دا وضو کر کر کے آئے لفظ
حالے وی نعت واسطے مینوں نہ بھائے لفظ

دل دے نگر حضور دی جد یاد پائے پیر
پھر اتھرواں دا روپ میں دے کے وسائے لفظ

لکھ دا پتہ نہ مینوں صنایع ، بدائع
تیرے کرم نین سوہنیا میرے سجائے لفظ

آقا خدائی آکھدی دیوان ہو گیا
میں تاں ترے وچھوڑے نوں ڈر ڈر پوائے لفظ

اعجاز سد میں نعت نوں رو کے مارناں
رحمت کہوے حضور دی بس آئے آئے لفظ

سوہنے دی محفل کر چھڈ دی بہوں دور بلاواں دا مجمع
جد نعت دا دیوا بلدا اے نس جاندا واواں دا مجمع

جد حشر دیھاڑے نوں ساتی اک جھات کرم دی پونی اے
اک جام دے نال رجا دینا مئے خار نگاہواں دا مجمع

جد رحمت کملی والے دی آ مجرم کول کھلوندی اے
بانہیں کھلیاں کر کے نس جاندا پھر سخت سزاواں دا مجمع

اک نظر کرم دی کر دیویں دکھ سکھ اک دوجے دے ونڈیے
مر جاوے کاں تے لگ جاندا اس کاں تے کاواں دا مجمع

بس مان مرا توں لچپالا اتار نہ جگ تے بھورا وی
اتھے کھوہ وچ یوسف نوں سٹدا بے درد بھراواں دا مجمع

اس دل وچ ساری دھرتی دے دکھ درد کریمہ دفنیجے
دیہنہ راتیں فاتحہ پڑھدا اے رو رو کے ساہواں دا مجمع

جو در وی میرے آقا دی اعجاز نظر وچ آ جاندا
اس در تے لگیا رہندا اے نت مست گداواں دا مجمع

چن، ستارے تے ایہ سورج لشکدا، سارے چراغ
آپ دے ای نور توں جگدے سدا سارے چراغ

ماں، پیو، اولاد، بھیناں تے بھرا سارے چراغ
آپ توں جے نہیں فدا تے پھر سزا سارے چراغ

سوہنے سوہنے خلق وچ خالق بنائے جو چراغ
خلق تیرے دے بنیرے سوہنیا سارے چراغ

آپ دی نسبت کریمیا با وفا اے با وفا
تاج، شاہیاں تے خزانے بے وفا سارے چراغ

صبر دی کدھ ڈھہہ پئی دل اک پیا، آ سوہنیا
آخری ساہواں تے آساں دے بچا سارے چراغ

شاعری کی میں ”ا“ تے ”ب“ دا جانو آں کدوں
کون ہے جو بال کے ایہ دھر گیا سارے چراغ

آپ دے اعجاز اک اک حرف وچ لکھ لکھ چراغ
خود تلی تے چائی رکھنے اس ہوا سارے چراغ

اے نظر ویکھ ادب نال نظارا ہے صاف
دل چوں آقا دا نظر اوندا دوارا ہے صاف

کون کہندا کہ سمندر دا کنارا نہیں اے
جے نظر آپ دی ہووے تے کنارا ہے صاف

چن ترٹیا اے فلک دا تے کہیا اے یمنی
ایہ نبوت دا ، ابو جہل ، اشارا ہے صاف

آپ دا ذکر غذا بن گیا اے ساہواں دی
میرا ہر اک نوں نظر اوندا گزارا ہے صاف

کون آیا اے زمانے تے بہاراں آیاں
رمز، تلخیص ، کنائے دا ہنگارا ہے صاف

ہتھ نجومی نوں دکھاواں کیوں نعتاں لکھدا
رب کیتا تے مقدر دا ستارا ہے صاف

میرے اعجاز نبی بعد نبی اونا نہیں
ایس مقطعے دا تے مطلع بڑا سارا ہے صاف

نبی دے نال کی دساں ہے کی میرا تعلق
تعلق ہر دا ایہ تے بن گیا کعبہ تعلق

گدا دسے بھلا کیوں ترا آقا تعلق
مرا ”بندہ“ تعلق ہے ترا ”آقا“ تعلق

تراتے ہاں جویں دا ہاں ملکھ نالوں بڑا چنگا
کہ چنگیاں توں بڑا چنگا ترا چنگا تعلق

کمینہ نفس تکرنا نعت دی نسبت تروڑو
خدایا ہور پکا کر مرا پکا تعلق

ترا ای نور ہے مسجود آدم آکھدا اے
بڑا ای سجدا ہے مینوں مرا سجده تعلق

مرے فن وچ ترے ناں دی تجلی دی چمک اے
سخن دے متھے دا ایہ بن گیا سہرا تعلق

تسین اعجاز نیناں توں عطا اک جام کینا
سمندر آکھدا ڈب کے بڑا ڈونگھا تعلق

من ہار گیاں آن کے دل ٹھار نبی پاک
پیار نوں اج اک تے نظر مار نبی پاک

سنیا اے تسیں موڑدے نہیں اک وی سوالی
ایہ نین سوالی نین دیہ دیدار نبی پاک

کشمیر ، فلسطین کی ہر امتی پکارے
غم ٹال دے ، غم ٹال دے غنخوار نبی پاک

کس وار عطا ہونی پتہ سارا اے مینوں
اُس وار جدوں کہن گے اِس وار نبی پاک

دل نال سنو تے اے اقصیٰ دے لبان تے
سردار نین ، سردار نین ، سردار نبی پاک

اُنچ عرش دا تے فرش دا صدیاں دا سفر اے
ہو اوندے نین پل وچ تے کئی وار نبی پاک

کونین سروں ننگے بناں آپ دے سائے
اعجاز مرا ایہو ای دستار ، نبی پاک

خدا کیڈا سوہنا بنایا ترا مکھ
پڑھے نعت جیسی دی یوسف جہیا مکھ

گناہواں دی دھپ کر گئی اے تراما
کر یما دکھاوے کرم دی گھٹا مکھ

بلا دی ہے گھٹ ساہ امت دا گھٹدی
دکھونا کدوں تیرے در دی ہوا مکھ

بڑا دل ریڑی کہ رٹ اکو لائی
دکھا چا دکھا چا دکھا سوہنیا مکھ

خطا ای خطا آپ دے پیش ہوو
دکھاوے تے کیویں دکھاوے گدا مکھ

گنہگار جا کے کدے دکھ سنوسن
تسین ساتھوں آقا بھنوا جے لیا مکھ

مہک دسدی اعجاز دل دے نگر وچ
نظر ویکھیا نہیں پر آیا ترا مکھ

آپ نوں پھبدی اے واہ واہ امامت دی پگ
مقتدی بن کے کھلی ویکھ نبوت دی پگ

دل نوں صدیق بنھائی چا محبت دی پگ
آپ دے پیریں دھری آن کے دولت دی پگ

آپ دے خُلق دا دس کون کرے اندازہ
عمر ورگے نوں بنھا دین عدالت دی پگ

ویکھ عثمان دے سر بنھ کے حیا دی پگ نوں
آپ حیدر نوں عطا کردے شجاعت دی پگ

رات معراج دی عرشاں تے بلا کے رب نیں
آپ دی اکھ نوں عطا کیتی زیارت دی پگ

اک نظر ویکھ کے لچپال بناں دے بگڑی
لبھ پوے فیڑ کھڑی آپ دی امت دی پگ

نعت خواں ہو کے وی اعجاز سٹراں دوزخ وچ
میرے سرکار پنوسن بھلا رحمت دی پگ

کدوں ہتھ مرے دل تے رکھیا تری تانگھ
 اجے دل پکڑ کے ہے اوتھے کھلی تانگھ

قدم سوہنے چم چم کرے شکر دھرتی
 جدوں آپ دے نال عرشوں ہٹی تانگھ

عجب رنگ ویکھو کہ دُدھ سوہنے پیتا
 بڑی تسی صدیق دی رنج گئی تانگھ

جدوں غار وچ آگیا کملی والا
 ابوبکر دے پیر سپ نہیں ، لڑی تانگھ

تسین آؤ تندی رہی کہکشاں وی
 مدینے دی پلکیں بڑی ای ٹھٹی تانگھ

رہیا فاصلہ اکھ تے جھولی دے وچ نہیں
 ترے ہجر جھاڑی جھڑی بن جھڑی تانگھ

مدینے جدوں ویکھیں جھمدا کبوتر
 سمجھ لئیں کرے رقص اعجاز دی تانگھ

رکھ لوو لُج مری سرکار تسیں ہو لُچپال
میں گنہگار ، گنہگار تسیں ہو لُچپال

اک وفا دی دیو آن پڑی نہیں تے مرنا
بے وفاواں دا میں سردار تسیں ہو لُچپال

آپ دے درتے صدا آن کے پھل کردے نیں
دے دیو دید دی مہکار تسیں ہو لُچپال

دل کرے جیویں نوازو، کدی سفنے وچ
تے کدی جاگدے دیدار تسیں ہو لُچپال

”قبض“ دی جیل ہوئی مینوں مرے جرماں توں
”بسط“ منگناں میں خطا کار تسیں ہو لُچپال

میں نہ ناسوت، مَلکُوت، جِبْرُوت دا جانو
دیو لا ہوت دے انوار تسیں ہو لُچپال

میں نکمے توں منجی نہ کدی اک گل وی
مرا اعجاز میں بے کار تسیں ہو لُچپال

جدوں دھپ تے آن آقا کھلو سرتے جان بدل
جدے آن ، آن بدل جدے جان ، جان بدل

مرے اتھروواں نوں پلکوں کدی آ اٹھان بدل
ترے در تے رکھ کے آقا مرا دکھ سنان بدل

تری بادشاہی مٹاں میں نہ کیوں جہان اتے
جدوں وی کریں اشارہ بڑا بینہ وسان بدل

تری آل دے ایہ ساقی بنے نہیں تے کیوں بنے نہیں
دنے راتیں تاں ای نسدے کدے منہ وکھان بدل

مری اکھ دی چھاننی تاں ترے در دی خاک چھانے
بڑی اک تے تھک پئی اے بڑے چھان چھان بدل

ہے لاش اودراں دی مرے نال بینہ اے روند
کدی چپ کراؤ آقا بڑا روئی جان بدل

چھڑا دیکھی جو کھلے نہیں اعجاز کچے ڈھارے
ہنے آ ای جانے آقا کتے پیر لان بدل

نبی پاک دے در نوں چُمن گئے بلہ
ہٹے نہیں اَجے وی نیں اوتھے پئے بلہ

بھلا کون دَسے مزا کتّاں ہوسی
جدوں آن جبریل ”یوحی“ پڑھے بلہ

مرے ہوٹھ ”اسود“ نوں چمدے پئے سی
نظر آکھدی واہ واہ آپ دے بلہ

جدوں آ گیا ناں ”محمد“ تے چمیا
غزل نعت دے نال پھر سی لئے بلہ

نہ جاؤ تسیں عرش متاں کریندا
اَجے پیر چُمن دے بھکھے بڑے بلہ

غزل آکھدی مرے بلھاں نوں چم کے
ثنا دے سمندر بڑے ای ٹھرے بلہ

اَجے پئے ”محمد“ نوں اعجاز چمدے
کدی وی نہ چائے جدوں دے دھرے بلہ

کونین نیں غلام تے آقا نبی کریم
ہاں ہاں ، خدا کریم دا جلوہ نبی کریم

لکھ دے نگر ایہ نین کدوں دوویں غار نیں
نت کہن اک تے پاؤ آ پھیرا نبی کریم

ناں بھل تبوک ، بدر تے یمامہ نوں یاد رکھ
ساڈا وی اوہی جذبہ تے اوہا نبی کریم

کر ناں وچول کر نہ اے جگ وچولیا
میں آں نبی کریم دا تے میرا نبی کریم

سجدہ خدادی ذات نوں تے کعبے دے ولے منہ
دل مست ہے تے مست دا کعبہ نبی کریم

مومن کرے جے سجدہ تے معراج آکھسیں
کی آکھسیں کریندے جو سجدہ نبی کریم

اے دل تڑف کے آپ دے قدماں تے جاپویں
اعجاز کی اے حال جے پچھیا نبی کریم

مرے ساہ دن رات پیتی کھلا ہُمھ
مکا چا مکا چا کریمَا مکا ہُمھ

اساں خیر مغرب توں منگی گھٹا دی
ہے آئی تے بوہتا گئی اے ودھا ہُمھ

ترے باہجھ ساون کی دساں حِییا
گیا جیویں وسدا ہے ودھا گیا ہُمھ

کرم آ کما جا مدینے دی وائے!
وچھوڑا بنائی کھلا اے بڑا ہُمھ

کدی دید دی آ پڑی دے طہیبا
ملکھ تے ودھایا اے دے دے دوا ہُمھ

جدوں نعت دل تے کرم بن کے اتری
خدا دی قسم اے مکایا خدا ہُمھ

جدوں قبر وچ اُونے اعجاز آقا
پتہ کوئی نہیں لگنا کدے پھر گیا ہُمھ

ہوسی کرم میں آکھساں پھبے ابے نہ نین
ناں ناں حضور جاؤ نہ رے ابے نہ نین

نیناں توں جام ہور پلا ہور ساقیا
نیناں نوں حالے وکھ لے پکے ابے نہ نین

انج کیرو ، اتھرواں چوں مدینہ جھلک پوے
آکھے نمائی آس دے لگے ابے نہ نین

نت نقش درد ڈھال کے گھڑ دے نویں نویں
تینوں وکھان لئی بنے سچے ابے نہ نین

کن وچ ازل توں واج پئی آپ آوئیں
ہنجواں دے پھل سجا سجا سچے ابے نہ نین

اوویں کھلوتے روضے دی جالی دے سامنے
دیکھو ہوئے ایہ سچے تے کھبے ابے نہ نین

اعجاز یا گئے جدوں ماذاغ دے جہان
انج دے گئے ، گئے گئے ، لبھے ابے نہ نین

نور ، نور لے آیا جیس دا بڑا چانن
بھل گیاں نوں دیندا اے راہ جو دکھا چانن

آمنہ دے ول کعبہ وجد وچ پیا جھکدا
بھوئیں ول جھکے تارے کہن آ رہیا چانن

آپ جد ہوئے پیدا نس گیا ہنیرا اے
نعت آکھدی اے دنیا تے آ گیا چانن

خلق نوں جو خالق دے نال ہے ملا دیندا
خلق آپ دے کیتا جگ نوں اوہ عطا چانن

چاننا تے سورج وی اس جہان تے کردا
کل جہان چکوندا آپ دا جدا چانن

جد وصال ہويا تے امتیاں لئی چھڈ گئے
آل تے کتاب آلا ویکھ مصطفیٰ چانن

ایہ وصال دا قطعہ کنج میں بھلا کہندا
اعجاز دتا اے آپ نعت دا چانن

ہووے قضا نہ حج کتے ڈردا ہمیش ہاں
اس لئی طواف نعت دا کردا ہمیش ہاں

وسدے نیں ہر جہان تے تیرے کرم دے مینہ
کن من خمار دی اے میں ٹھردا ہمیش ہاں

ڈب کے جدوں خیال دی آکڑ اے مرگئی
تیرے خیال وچ میں تے تردا ہمیش ہاں

اکھ وچ مرے نبی کدوں تشریف لان گے
دیوے جگا کے شوق دے دھردا ہمیش ہاں

دل آپ دی گلی جدوں کعبہ سمجھ لئی
پٹ پٹ کے نفس آکھدا ہردا ہمیش ہاں

مرنوں تسیں ڈراؤ نہ آقا دی یاد وچ
میں تاں جناب چیندا تے مردا ہمیش ہاں

اعجاز خیر فضل دی دیندے حضور نیں
اکھرا دیاں میں جھولیاں بھردا ہمیش ہاں

جھوک بختاں دی ویسو مری سرکار کدوں
آپ دے پیر چمیسی مرا گھر بار کدوں

نین دیدار دے پوسن بھلا گل ہار کدوں
نعت رو رو کے سنوسن ترے دربار کدوں

نت وچھوڑے دے میں پتیاں تے صدا ایہودیاں
واسیا! پار دیا اوسیں بھلا اروار کدوں

زلف کستوری ہلا دے کہ مہک جاوے سخن
مرے ہر شعر چوں اوسن ترے مہکار کدوں

کملی دنیا نہ سمجھدی ترا موہ لین دا گر
کم نظر وانگ اے کردی بھلا تلوار کدوں

جام بھر بھر کے پلا اپنے توں مے خاراں نوں
ٹھیک اُنج ہونے ازل دے بھلا بیمار کدوں

زندہ اعجاز نین جگ تے اے فرعون جئے
آپ دے خُلق نوں جھکسی بھلا سنسار کدوں

دلوں پکھیاں ہنیرے چا گئے نیں
ترے آقا سویرے آ گئے نیں

زمانہ اکھ وکھا کے کی کرو اے
مینوں تے ناز تیرے کھا گئے نیں

جیویں کونین دی اے جان ٹردی
اوویں بدل بتیرے چھا گئے نیں

اگیرے راج تیرا اے جیپا
کئی پلسن پچھیرے پا گئے نیں

مرے بوٹے کیویں جگ پٹ چھڑیسی
جدوں سرکار میرے لا گئے نیں

کرن مٹی نوں سونا نین تیرے
اجی بھٹھیاں چھیرے تا گئے نیں

تہانوں ویکھیا اعجاز نیناں
مری حدوں اگیرے یا گئے نیں

آؤ حضور آؤ اج درد کہوے چھلک لوواں
زلف ذرا ہلا دیو شعر کہوے مہک لوواں

شوق مرے دی بالڑی کول تے دف ہے آس دی
آؤ ریاڑ بہوں کرے دف وی کہوے کھنک لوواں

رنگ چڑھیندے پئے تسیں رنگ ہر ای کمال دا
واج پئی تے بھج پیاں میں وی کوئی ونگ لوواں

ہجر ترا کھراس وچ ساہ دے دانے پپیدا
شکر کراں ہزار جو میں وی پسا کنک لوواں

من کے خدا دا واسطہ کوئی نظر تے آ کرو
نفس تہاتھوں روکدا ایہنوں تے میں ہٹک لوواں

ماہل ترٹو چرنے دی ، آؤ مسکرا دیو
ہجر خزاں دا ماریاں وصل بہار تک لوواں

ہاں تے گناہ گار اعجاز ترے ہزار ہاں
”میں“ نوں مسیں لیاندا اے میں وی کوئی ونگ لوواں

نعت پڑھیے زوال اوندا نہیں
ناں پڑھیوے کمال اوندا نہیں

آپ دا عشق حال جد پچھدا
حال دے شہر قال اوندا نہیں

زلف گھٹ توں اناج وسدا اے
دل مدینے تے کال اوندا نہیں

جے تسیں چاہو تے ہٹا دیو
گزریا انج تے سال اوندا نہیں

مصطفیٰ دا میں تاں سوالی آں
میرے نیڑے سوال اوندا نہیں

ہے ابو جہل ، جس دے دل اندر
م ، ح ، م ، د اوندا نہیں

دیکھ اعجاز ، دل کہوے آیا
اکھ کہوے بے مثال اوندا نہیں

آقا دے آکھے لگ ناں بنھ
جھلیا ، دل پلے جگ ناں بنھ

دل دے وچ رکھ عشق نبی دا
انگلی دے اتے نگ ناں بنھ

مٹھے بول نبی دے دسدے
چہچہ دے اتے اگ ناں بنھ

لے لے طیبہ جا کے چانن
پلے جھوٹھی جگ مگ ناں بنھ

کھان مدینے پھل جنت دے
چھڑ گئے سوچاں دے وگ ناں بنھ

رگ رگ دے ہوٹھاں تے نعتاں
جان قضائے کڈھ رگ ناں بنھ

میرے سر اعجاز عمامہ
اے دنیا ، گُوڑی پگ ناں بنھ

ادب دے لب تے نعت نوں سجا لوو سجا لوو
سخن دی کائنات نوں سجا لوو سجا لوو

تسین نصیب رات وچ سدا کرو نبی نبی
نصیب نوں ، برات نوں سجا لوو سجا لوو

نبی دی آل نال دل دے شہر نوں وساؤ چا
کہ سوچ دی فرات نوں سجا لوو سجا لوو

تسین خیال شیشے وچ سجا کے نقش آپ دا
عمل دی نیچ ذات نوں سجا لوو سجا لوو

تسین نبی دے درد لاڑے نوں سجن بناں لوو
برات دی برات نوں سجا لوو سجا لوو

پلک تے تاریاں نوں پھر سجا کے تے، حضور توں
وچھوڑے پوندی رات نوں سجا لوو سجا لوو

اعجاز نعت دل دے ورقے تے لکھا لکھا
تسین قلم، دوات نوں سجا لوو سجا لوو

میری حیاتی دے بنے دن رات بادشاہ
ہے سلطنت خیال دی تے نعت بادشاہ

جیویں کہ علم آپ دا دو جگ سنواردا
اُنج نہیں بنوندی بھوئیں نوں برسات بادشاہ

آقا نواز کے تے بناں دین بادشاہ
ہوندی اے بادشاہ دی خیرات بادشاہ

پانی ترے دوارے بھرن تاجداریاں
رعیت جہان سارے تری ذات بادشاہ

رعیت تے پھیرا مار دے رہندے نیں بادشاہ
پا چا نماںیاں تے وی اک جھات بادشاہ

دساں ترے کی بول دا جد رب بولدا
ہوندی اے بادشاہ دی گل وات بادشاہ

اعجاز کوئی جے مرا پچھے تے آکھنا
کمی نبی کریم دا اوقات بادشاہ

آوے خیال جد وی کہ آقا پڑھی عشاء
پھر دل تے لائی رکھدی اے رحمت جھڑی عشاء

ہاء فجر دی اڈیک ہو آقا گئی عشاء
پھر فجر، ظہر، عصر، تے مغرب گئی عشاء

سد آمنہ جے ماردی تے رب دی قسم
لیک ماں نوں آکھدے چھڈ کے نبی عشاء

آ جا آ جا مصلے تے عرشاں دے لاڑیا
معراج کر لوواں میں پئی آکھدی عشاء

کئی لکھ کروڑ سال دا عرشاں دا ہاء سفر
سرکار ہو کے آگئے اوتھے کھڑی عشاء

محبوب آ گئے سی مری سوچ دی گلی
معراج دی مبارک اہجے دے رہی عشاء

اعجاز روضہ پاک ہاء اک وار سامنے
پھر انج کھڑی کہ حالے کھڑی حال دی عشاء

آئے نبی کمال دی معراج ہوگئی
پل ، دن ، مہینے ، سال دی معراج ہوگئی

سرکار مسکرا کے تے انگلی ہلائی اے
چن آکھدا دھمال دی معراج ہوگئی

آقا جدوں سوال توں پہلے نوازی
سائل دی تے سوال دی معراج ہوگئی

میں ذکر چھیڑیا جدوں اُس بے مثال دا
دنیا دی ہر مثال دی معراج ہوگئی

میں نعت جد پڑھی تے مہک آئی مدینوں
پھر قال دی تے حال دی معراج ہوگئی

کاغذ ، قلم ، دوات ، سخن کہن وجد وچ
آ نعت وچ خیال دی معراج ہوگئی

اعجاز ویکھ ویکھ ”محمد صلی اللہ علیہ وسلم“ دے ”اسم“ دے
م ، ح ، تے ، م ، د ، دی معراج ہوگئی

ويکھ کے مصطفیٰ آکھدی
واہ وہ اے ثنا آکھدی

نعت پڑھ لے ہوا آکھدی
خود خدا آکھدا آکھدی

زلف توں صدقے سوہنیا
رحمتاں دی گھٹا آکھدی

قد ترا ويکھ کے شاعری
بید مجنوں ترا آکھدی

دید دا جام اک تے پلا
اکھ مری ساقیا آکھدی

نعت نوں سوچدی سوچ وی
ہے مزا آگیا آکھدی

ہجر اعجاز تھماں ماردا
فن پری ، سوہنیا آکھدی

دل آکھدا نبی نبی کردا رهواں مرے نبی
ساہواں دے کاسیاں نوں میں بھر دا رهواں مرے نبی

کعبہ بناں کے اپنا تے دل اعتکاف بہہ گیا
میں نعت دی تجلیاں جدا رهواں مرے نبی

اگ ہجر ، وصل دوویں ای ایہ ساڑدی ایہ ٹھاردی
ایہ ماردی ، ایہ تاردی تر دا رهواں مرے نبی

کتا میں دھویاں دا نہیں جو گھر دا ناں ای گھاٹ دا
نوکر ترے گھرانے تے در دا رهواں مرے نبی

جو دل تے کل جہان وچ چانن کرن گلی گلی
انجہے چراغ بال کے دھر دا رهواں مرے نبی

بردا میں تیرے کعب دا ، حسان دا ، سنائی دا
کردا رهواں ثنا تری بردا رهواں مرے نبی

اعجاز نعت دا ادب ڈر ڈر کے ڈر ڈر دیاں
ڈر دا کہتے نہ ڈر لہوے ڈر دا رهواں مرے نبی

ويکھدا دل کی جگ بے وفا دی گلی
جد وفا ای وفا مصطفیٰ دی گلی

جس گھڑی مصطفیٰ اک نظر ويکھدے
دل فدا ہو نیں جاندے ادا دی گلی

چم لئے سوں جدوں پیر سرکار دے
کہکشاواں سوالی حرا دی گلی

بھل زمانے دے سارے ترانے گئے
لب گئے یا ای صلِّ علیٰ دی گلی

ایر اوہناں نوں اپنا نہ لدھا کدے
جو کھڑتیجے نبی دی وفا دی گلی

آس دیوے ادب نال جو بالدا
آہی جاندے سخی اُس گدا دی گلی

میرا اعجاز کی آپ دی ہے نظر
نت غزل کردی سجدہ ثنا دی گلی

نین مرے پیریں ترے ساہ جدا ہوں کدی
میریاں پھر عشق نمازاں نہ قضا ہوں کدی

ذات اوہناں دی سوہنیا آب حیاتی دا بنے
جھڑے ترے عشق نگر آ کے فدا ہوں کدی

جرم سمجھدا اے زمانہ ، تے مرا عشق کہوے
ساہ مرے نعت لئی عمر سزا ہوں کدی

مست بناں دین ترے نین کرن اک جے نظر
زلف دل جو قید کرے پھر نہ رہا ہوں کدی

کنج تری جھال جھلیندا اے کوئی ویکھ لواں
جام خدائی نوں تری اکھ توں عطا ہوں کدی

آپ بناں لین گدا فیر کدوں عام رہوں
خان سکندر آن کے سامنے تے ہوں کدی

دھوڑ مدینے دی مرا اعجاز بن جاوے کفن
روز ازل دے جو ہوئے وعدے وفا ہوں کدی

آپ آئے ، وفا بے وفا کج لئے
بے شرم پھر ، شرم تے حیا کج لئے

ویکھ دے کے سزا نوں سزا کج لئے
جرم میرے نبی دی عطا کج لئے

جنگ تسبیح تے تاج دی مک گئی
دل خدائی دے تیری ادا کج لئے

جام توحید دا جد پلایا تسیں
شرک مکیا تے اوہ تھاں شفا کج لئے

زلف وچوں کرم دی گھٹا وس پئی
شعر صحرا سی صلّ علی کج لئے

یانبی اک نظر قلب ، سرّ تے نخی
حرص ، شہوت ، حسد دی ہوا کج لئے

عیب لکھ لکھ نہیں اعجاز لوں لوں دے وچ
شکر لکھ لکھ جو تیری ثنا کج لئے

کدی دکھ نصیب دی رانی دی پریشان زلف سنواردے
مرے دل توں میل اتار کے ترے پیراں پیٹھ وچھاردے

تسیں جد وی زلف سنواردے بڑے چن ستارے نکھاردے
میں نہ یوسف اک ای فدا کہواں بڑے جان آپ توں واردے

کدی اُکھلی گھت کے بڑا چھڑن کدی گھت کٹھالی نیں گالدے
ترے غم بڑا ای نتار نیں بڑا عاشقاں نوں نتاردے

کدووں دند مبارک اُحد وچ بڑا رون لعل یمن دے وی
جھکے غم ونڈان گلاب وی پھٹے دل وی لال انار دے

مری رات ہجر سمندریں بڑے گوتے کھاندی اے سوہنیا
کدی آکے رات نوں تار دے بھلی رات اوٹھے کھلاردے

بڑا شوم کہن شرینی لو مری اکھ ہٹے تے کیویں ہٹے
تسیں اک نظر دے نال جو کئی نسلاں تیک چا تاردے

اعجاز دیکھ تریہہ مری کہ سمندراں نوں مکا دیاں
کدی کر نظر مرے ساقیا مری ہر تریہہ اتاردے

دل تڑپ کے چور ہو یا صبر کو ٹھے ڈھبہ گئے
آ کر یما آ اسیں تے رہندے رہندے رہ گئے

عشق تیرا میرے سینے بلھے وانگوں نچ پیا
میرے سینے پیرا بہدے شیشے ورگے دیہہ گئے

خاک ذرے جو مدینے روپ نگری دے نیں شاہ
دیکھ کے ذرے چمکدے تارے ویہندے رہ گئے

آپ نوں لبھ لبھ کے آقا فن دا پکھنو پھ گیا
نعت نوں جد دیکھیا تے سبھ تھکیڑے لہہ گئے

سوچ نیں اک وار طیبہ توں مڑن دا سوچیا
درد میرے ہاڑے پوندے سوچ دے پیریں بہہ گئے

مصطفیٰ دا نور بھجنا تیرے توں کی وائے نی!
اج توں پہلاں کتے خورے واء ورو لے کھہہ گئے

دیکھ لے اعجاز اوہناں دے ای نعرے لگدے نیں
مست ہو کے مصطفیٰ یا مصطفیٰ جو کہہ گئے

بھرم سارا میرا ثنا دا صلہ اے
خدا دی قسم مصطفیٰ دا صلہ اے

کدی وی تجلی دی رم جھم نہ مکسی
مدینے چوں آئی گھٹا دا صلہ اے

خدائی دے دل تیرے نیناں دی مُٹھ وچ
پلک جو جھمکدی ادا دا صلہ اے

شرم توں ہو پتھر گئے پانی پانی
فقط مصطفیٰ دی حیا دا صلہ اے

مرے دل مدینے دا موسم سہانا
نبی دے قدم دی عطا دا صلہ اے

جفا دے نگر وی وفاواں دا دیوا
ہے جگدا نبی دی وفا دا صلہ اے

خیالاں دی شاہی ہے اعجاز ناویں
سخن جھمدا رہندا ثنا دا صلہ اے

ساہ ہر بے حساب چمدا اے
نعت پڑھ پڑھ جناب چمدا اے

سوچ میری دا نور پڑھ پڑھ کے
واضحیٰ دی کتاب چمدا اے

مست ہر دم خیال بلھیاں توں
نوری جھڑدے گلاب چمدا اے

بن گیا جو فقیر طیبہ دا
پیر اوہدے نواب چمدا اے

آپ دے در سوال نوں آ کے
خود حبیباً جواب چمدا اے

نعت نگری ہمیش گھمڈے نیں
شعر میرے ثواب چمدا اے

دیکھ اعجاز شہر آقا دا
کنڈیاں نوں گلاب چمدا اے

فدا جس توں زمانہ اے نظر تیری نظر ہے
طغی دا مست ہر ڈورا تجلی دا نگر ہے

مری بے چین ہستی نوں ادا تیری بتیری
فدا میری نظر آقا فدا میرا جگر ہے

نبی دے عشق ویہڑے نوں مرے دل ٹر کے دسیا
قدم ہرتے ای منزل اے جدا جگ توں سفر ہے

فضا کھڑی دا واسی ہاں غماں توں کیوں جدا ہاں
مرے دل وچ مدینہ اے ایہ جگ نوں کی خبر ہے

نبی دے سوہنے مڑھکے دا تصور مست رکھدا
بھلا جگ دے خیالاں دا میں کی کرنا عطر ہے

زمیں چمدا اے شعراں دی فلک آ کے سخن دا
ثنا دے شہر سوچاں دی بوہاری دا اجر ہے

دیہاڑے حشر دے وی مست ہے اعجاز رہنا
نظر مازغ دے ایہ جام دا سارا اثر ہے

جدے سرکار دی مرضی مہاراں موڑ دیوے
ہزاراں رس کے ٹر چلیاں بہاراں موڑ دیوے

کدی دل کوچ وچھڑی وانگ نہیں کراٹ پوندا
جدوں یاداں دیاں لچپال ڈاراں موڑ دیوے

عمل دے کھیت وچ کلر کدی نہیں فیر اُگدا
نبی دا عشق جہندے ول جھلاراں موڑ دیوے

نبی دا حوصلہ خاراں دے بدلے پھل اے دیندا
زمانہ پھل دے بدلے ویکھ خاراں موڑ دیوے

جدے محبوب چلے نہیں سجا دیو اوہ راہواں
خدا اودے ملیکاں دی قطاراں موڑ دیوے

دلا! سرکار دے پیراں تے ڈگ رورو کے آکھیں
خدا دے واسطے سانوں بہاراں موڑ دیوے

جدوں دا شعر دے سوہنے نگر اعجاز آیا
مرے فن توں بلاواں ایہ ہزاراں موڑ دیوے

ٹُر پوئیں چندے! قضا تے آ لوے
ہاں دی طیّبہ توں صدا تے آ لوے

دھپ دیاں پھر جانیاں جگ ویکھسی
زلف سوہنی دی گھٹا تے آ لوے

پھر غماں دی واء نہ مہنے مارسی
یاد طیّبہ دی ہوا تے آ لوے

کہ فرشتہ فیر جنت کھولساں
پہلے نوکر آپ دا تے آ لوے

دل کتابوں جاؤ ، پر اک من لوو
لفظ اکیو! وانھی تے آ لوے

نفس گٹ گٹ دل دا بوہا تھک پیا
آکھدا دل مصطفیٰ تے آ لوے

پھر مرض اعجاز رہنا نہیں کوئی
بس مدینے توں دواتے آ لوے

انوار کون ویکھے اُس پار مصطفیٰ دے
جلوے نہ جد جھلیندے اِس پار مصطفیٰ دے

خود وی کرم کماؤ نیں اکیو نجھا کے ویکھو
مہکار آ گئے جو سرکار مصطفیٰ دے

عرشاں توں نور آ کے اُس دی نظر نوں چمدا
جس نوں وی ہو گئے نیں دیدار مصطفیٰ دے

ساتھوں کسے وی قیمت نہیں جگ دی سیپ ہوندى
کمی اسیں آں کمی سردار مصطفیٰ دے

دنیا! اوہ فیر کیویں لشکارے تیرے ویکھن
جو نین ویکھدے نیں انوار مصطفیٰ دے

حق دے مسافراں نوں توحید باغ اندر
انگلی پکڑ لے جاون مہکار مصطفیٰ دے

اعجاز وٹے انگلی کر کے زمانہ آکھے
ایہ نین ای کھڑے سی دربار مصطفیٰ دے

کرم بن کے عطا بن کے وفاواں دی گھٹا بن کے
خدا دی رحمت آئی اے تری آقا ادا بن کے

فرشتے وجد وچ آ کے وساوں مینہ سلاماں دا
جے دل دی دھرتیوں نکلے صدا صلّ علی بن کے

کدوں سرکار سفنے وچ مری نبضاں تے ہتھ رکھسو
کدوں میرے نصیب اوں مرے غم دی دوا بن کے

دھمک سن سن کے عرشاں نوں بتیرا وجد اوند اے
دھرے جو پیر فرشاں تے مدینے دا گدا بن کے

کدی نہ ہتھ ہٹاواں میں دعا توں یا رسول اللہ
کدی جے دس پوے بگ چوں ترا جلوہ دعا بن کے

نظر پورا کریسی چاء کدوں نعلین چمنے دا
وفا وی آپ دے ہاتھوں جگر ساڑے جفا بن کے

ترے اعجاز نوں سن کے زمانہ وجد وچ اوند اے
مرے ہوٹھاں تے جد سجدا سخن تیری ثنا بن کے

نعت جھم جھم کے سدا ایہ وی پڑھی رکھدا اے
دل مرے نال تلاوت دی اڑی رکھدا اے

ظلم دی دھپ کدی اوس گلی نہیں آ سکدی
جس گلی تیرا کرم لائی جھڑی رکھدا اے

بیٹھ کے تانگھ دے جُڑے میرے نیناں وچ
نگ مدینے دا مرا ذوق جڑی رکھدا اے

غم دا طوفان کدی پیر ہلا نہیں سکدا
آپ دا عشق جہدی بانہہ نوں پھڑی رکھدا اے

رنگ سرکار دے نیناں دا جدوں چڑھ جاندا
پھر نہ لہندا اے سگوں ہور چڑھی رکھدا اے

ہتھ کڑی توڑ کے پکاں دی مدینے بھجدا
تانگھ دا اتھرو تری تانگھ بڑی رکھدا اے

کون اعجاز تری نعت دا اک حرف کہوے
اک بہانہ اے مناوَن دا گھڑی رکھدا اے

نبی دے در توں جدوں وار کے نگاہ ٹرے
میں ویکھیا اے کہ راہی نوں چا کے راہ ٹرے

جدوں اشارہ کرو تے کھلووے جھم جھم کے
تسیر کہو تے زمانے دا فیر ساہ ٹرے

ہٹے جو پن کے سخی نوں کدوں سیا پدے نیں
فقیر ہین کوئی یا کہ بادشاہ ٹرے

خدا جہان تے اوہدا کروندا اے چرچا
ترے کرم دی کریما جو گھت کے گاہ ٹرے

حضور سچ سچا جاؤ بے قراری دی
مری اڈیک دے ہوٹھاں تے واہ واہ ٹرے

مرے وساہ دا سکھ جہان تے چلدا
ترے وساہ تے حیا مرا وساہ ٹرے

کتے نہ ویکھ لے اعجاز اج محمد ﷺ دا
دھرک دھرک کے جہنم دی ویکھ بھاہ ٹرے

بس اک جھلک دے بھکھے گنہگار آ گئے
مجرم ترے سی ترے ای دربار آ گئے

رڈے ہوئے جہان دے اتھے قبول نیں
دل داغدار طیبہ دے بازار آ گئے

جد وی خیال آکھدا معراج کر لوں
افضیٰ کہیا، براق دے اسوار آ گئے

گھت واسطے وچھوڑے دے ڈاڈھے حکیم توں
نبھاں چھڑا کے آپ دے پیار آ گئے

ساہواں دے ورقیاں تے میں وایل لکھ لیا
لوں لوں دے باغ زلف دے مہکار آ گئے

اکھیاں دے شیشے آپ دا روضہ اے آ گیا
چھم چھم کریندے عرش توں انوار آ گئے

میرے نمانے نین مینوں کہن گے کدوں
اعجاز ویکھ او ، ترے سرکار آ گئے

جو اکھ توں پیندا ایہو ای کہندا کمال ساتی کمال کردے
کسے نوں اج تک سمجھ نہ آئی کی ہین اکھیاں دے نال کردے

ترے غماں توں میں صدقے سوہنا جو حال وچ نہیں بے حال کردے
کہ ہتھ ملا کے خدا تے بندے دا رابطہ نہیں بحال کردے

اوہ ٹیک جتھے لگان سوہنے تے پیر جتھے ٹکان سوہنے
کھجور ہووے، پہاڑ ہووے دھمال کردے دھمال کردے

خدا دا قرآن مینوں دسدا توں جان توں وی ایں نیڑے وسدا
ایہ ساہ میرے جو آندے جاندے حضور تیری ای بھال کردے

کریم دا میں کرم کی دساں مثال دیواں تے کیویں دیواں
غلام نوں دے کے شان آقا مثال توں بے مثال کردے

میں کون آں جو عظیم آقا رحیم آقا دی نعت لکھاں
کریم خود ای کرم کما کے خیال وچ نہیں خیال کردے

کرم کما کے تے آؤ آقا خدائی مہنا ایہ ماردی اے
جے تیتھے اعجاز سائیں ہوندے تے تیری آکے سمھال کردے

آقا تیری یاد وچالے اکھیاں دے
کون بھلا ہن کھولے تالے اکھیاں دے

دل دی سیج وچھائی تیرے پیٹھن لئی
نعلین لئی نہیں سوہنیا آلے اکھیاں دے

ڈلھ نہ جاوے دھوون نوری پیراں دا
ٹھلی بیٹھاں میں پرنا لے اکھیاں دے

پتلی نہیں ، ہے جلوہ کالی کملی دا
دسدے جہڑے تھاں نیں کالے اکھیاں دے

سوہنے جھنوں ڈٹھا جان لٹائی اوہنے
نقش خدا نیں انجہے ڈھالے اکھیاں دے

ایر کھلے نیں مکھ دی وستی وچ آقا
ٹرگیاں نیں اکھیاں نالے اکھیاں دے

طیبہ وچ اعجاز کردی دینی جاواں
لہہ جاون مڑ سارے پالے اکھیاں دے

اس نظر نوں گدا ویکھدے رہ گئے
 فیر کی ہو گیا ویکھدے رہ گئے

مینوں سرکار قدماں دے وچ سد لیا
 لوکیں میری خطا ویکھدے رہ گئے

جد خیالاں مدینے نوں منہ کر لیا
 پھر ہوئی انج عطا ویکھدے رہ گئے

قبر وچ پیر چم کے اساں آکھنا
 تیری راہ سونہیا ویکھدے رہ گئے

سرتے رکھیا میں جد نقش نعلین دا
 تاج والے ادا ویکھدے رہ گئے

تیری جالی دے ساہویں میں پھر آں کھڑا
 منہ فرشتے مرا ویکھدے رہ گئے

پار دل چوں ہويا لوکی پھڑ کے جگر
 شعر اعجاز دا ویکھدے رہ گئے

Naat Da Chanan

by:

Mohsin Ijaz Saifi

نعت لکھنا سوکھاوی ہے تے اوکھاوی، صرف شاعری دی زبان وچ ذات پاک خیر الوری، نبی آخر الزماں حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ دی تعریف و توصیف بیان کر دینا بہوں سوکھا اے، پر عقیدت و محبت دا اظہار پورے بھارنال کرنا اوکھا اے۔ حب رسول دے نال نبوت دے اصل کمالات تے کارنامے، اسلام دی صحیح ڈھنگ وچ تشریح، عہد رسالت دے واقعات، آیات تے حدیثاں دا بھرواں گیان ضروری اے۔ ایہہ جانکاری گھٹ کو یاں نوں ہوندی اے تے ایہدے بناں صحیح نعت گوئی ممکن نہیں۔ نعت دارشتہ بہوں نازک اے۔ ایس وچ کئی جہی غلطی ”نیکی برباد گناہ لازم“ ہو جاند اے۔ ایس پل صراط نوں پار کرنا ہر شاعر دے وس داروگ نہیں۔ نعت لکھن دے ایس ڈھنگ توں جانوں لوکاں چوں اک ناں محسن اعجاز سیفی دا وی اے۔ محسن اعجاز سیفی دا لکھن ڈھنگ اپنے اندر عقیدت و عاجزی دیاں ڈوگھائیاں رکھدا اے۔ اوہناں دی نعت عشق و محبت وچ ڈب کے اک سوہنی آواز دے سارے فنی تقاضے پورے کر دی ہوئی نو یکلے ردیف قافیے دی مٹھاس نال جدوں پڑھن والے دے کناں نال ٹکرائی اے تال اوں اتے وجد دی کیفیت وی طاری ہوندی اے تے عشق رسول وی جاگدا اے۔ میں اوہناں نوں ایس شعری دیوان ”نعت دا چانن“ دی اشاعت تے ڈھیر مبارکال پیش کرداہاں۔

ڈاکٹر محمد ایوب

اُستاد پنجابی زبان و ادب

MEHAR
GRAPHICS &
PUBLISHERS

0306-5267717, 0325-6177717

rashidh30@gmail.com

ISBN: 978-969-2211-34-5

9 789692 211345